

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav českého jazyka a teorie komunikace

Bakalářská práce

Zuzana Silovská

Minimalní páry v českém znakovém jazyce

Minimal pairs in Czech sign language

Poděkování

Děkuji především PhDr. Kláře Richterové za vedení této práce a za všechny její odborné rady a připomínky, které mi velice pomohly při jejím zpracování. Dále chci poděkovat všem neslyšícím respondentům za jejich konzultace týkající se artikulace vyexcerpovaných znaků a za to, že mi někteří z nich byli figuranty při natáčení znaků. Dále děkuji své konzultantce Mgr. Radce Novákové za její konzultace a připomínky.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne.....

Podpis.....

ANOTACE

Bakalářská práce se zaměřuje na výzkum minimálních párů v českém znakovém jazyce, v nichž pozice rozlišujícího segmentu může být obsazena jakýmkoli parametrem znaku (tvar ruky, místo artikulace, pohyb, orientace dlaně, orientace prstů, uspořádání rukou, kontakt). Hlavní část této práce představuje analýza jednoručních a dvouručních znaků, v kterých je ruka/ruce ve tvaru zavřené ruky A, resp. ve tvaru A, A0, A stříška, sA a tA. Analyzovaný materiál byl získán elicitací od českých neslyšících, rodilých mluvčích českého znakového jazyka, a excerpací z několika slovníků českého znakového jazyka. Hlavní pozornost je zejména soustředěna na detailní popis manuální složky znaků a na naznačení možných významových vztahů mezi znaky figurujícími v minimálních párech. V závěru analytické části je podán přehled nalezených fonémů, možných variant fonémů a frekvenční zastoupení typů znaků a tvarů ruky/rukou, míst artikulace a míst kontaktů.

Klíčová slova:

fonologie, foném, alofon, minimální pár, český znakový jazyk, parametr znaku, manuální složka znaku

ANNOTATION

This thesis research focuses on the minimal pairs in the Czech sign language, in which segment a distinctive position may be filled by any parameter character (hand shape, place of articulation, movement, palm orientation, the orientation of the fingers, hands arrangement, and contact). The main part of this work is a one-handed and two-hand analysis of characters in which the hand / hands in the shape of the hand and closed, respectively in the shape of A, A0, A roof, sA and tA. The analyzed material was obtained from the Czech elicitation deaf native Czech sign language, and several excerption Czech sign language dictionaries. The main attention is concentrated on a detailed description of the manual components of signs and indication of possible semantic relationships between the characters figures in minimal pairs. In conclusion, the analytical part is an overview of phonemes found, possible variants of phonemes and frequency representation of character types and shapes of the hand / hands, places of articulation and places of contacts.

Key words:

phonology, phoneme, allophone, minimal pair, Czech sign language, sign parameter, manual component character

SEZNAM ZKRATEK

FF UK	Filozofická fakulta Univerzity Karlovy
ČNES	obor Čeština v komunikaci neslyšících
ČZJ	Český znakový jazyk
TAB	místo artikulace
DEZ	tvar ruky/rukou
SIG	pohyb
ORI1	orientace dlaně/dlaní
ORI1 Le	orientace dlaně/dlaní levé ruky
ORI1 Pr	orientace dlaně/dlaní pravé ruky
ORI2	orientace prstů
ORI2 Le	orientace prstů levé ruky
ORI2 Pr	orientace prstů pravé ruky
HA	uspořádání rukou
K	kontakt

OBSAH

1. Úvod.....	9
2. Hlavní pojmy	10
2.1. Foném.....	10
2.2. Metoda minimálních párů	11
2.3. Alofón (varianta fonému).....	13
3. Sběr materiálu	16
3.1. Způsob sběru znaků.....	17
3.2. Ověřování manuální artikulace znaků.....	18
4. Způsob zpracování	20
4.1. Typologie excerpovaných znaků.....	23
4.2. Problémy klasifikace jednoruční vs. dvouruční znaky.....	26
4.3. České ekvivalenty pro označení znaků ČZJ.....	28
4.4. Parametry manuální artikulace znaku	29
5. Minimální páry.....	50
5.1. Závěr výzkumu minimálních párů	69
6. Jednoruční znaky bez variantního tvaru ruky	70
6.1. Závěr výzkumu jednoručních znaků bez variantního tvaru ruky.....	84
7. Jednoruční znaky s variantním tvarem ruky	89
7.1. Závěr výzkumu jednoručních znaků s variantním tvarem ruky.....	97
8. Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky	101
Závěr výzkumu dvouručních znaků bez variantního tvaru ruky.....	134
9. Dvouruční znaky s variantním tvarem ruky	141

9.1. Závěr výzkumu dvouručních znaků s variantními tvary ruky.....	178
10. Shrnutí.....	187
11. Závěr.....	197
12. Seznam použité literatury.....	199

1. Úvod

Téma týkající se minimálních párů, kterým jsem se již zabývala ve dvou seminárních pracích (*Minimální páry v českém znakovém jazyce s významovou souvislostí*, *Fonémy v českém znakovém jazyce*), jsem se rozhodla zpracovat zejména proto, že o fonologickém systému českého znakového jazyka (dále jen ČZJ) a o nejnižších jazykových jednotkách, které zároveň konstituují všechny jazykové jednotky vyšší, máme v současné době poznatky velmi omezené či přesněji řečeno takřka žádné.

Vzhledem k tomu, že sběr dat, tj. sběr znaků ČZJ od rodilých mluvčích, je poměrně časově náročný a že není v možnostech jedné bakalářské práce provést analýzu celého lexikonu ČZJ a komplexně popsat jeho fonologický systém, zaměřím se v této bakalářské práci pouze na jeden typ znaků, a to na znaky, v nichž je parametr tvar ruky realizován tvarem zavřené ruky/rukou A, tj. tvary. A, A0, sA, A stříška, tA).

Na základě co nejpodrobnějšího popisu manuální artikulace vyexcerpovaných znaků jsem vytvořila minimální páry a popsala fonologickou platnost/neplatnost tvarů zavřené ruky A.

Cílem této práce je tedy poskytnout přehled co nejobsáhlejšího seznamu jednoručních a dvouručních znaků, během jejichž artikulace je ruka/ruce ve tvaru zavřené ruky A, přehled minimálních párů tvořených znaky z excerpovaného materiálu, především minimálních párů s distinktivním parametrem tvaru ruky A, přehled fonémů a alofonů tvarů ruky/rukou a v neposlední řadě frekvenční zastoupení typů znaků a tvarů ruky/rukou, míst artikulace a míst kontaktů.

Analytická část práce, které předchází krátký teoretický úvod, v němž velmi stručně objasňuji základní termíny související s danou problematikou, je rozdělena do několika tematických podoblastí:

- Minimální páry
- Jednoruční znaky bez variantního tvaru ruky
- Jednoruční znaky s variantním tvarem ruky
- Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky
- Dvouruční znaky s variantním tvarem ruky
- Shrnutí

2. Hlavní pojmy

2.1. Foném

Protože tématem mé bakalářské práce jsou minimální páry v českém znakovém jazyce, tedy metoda sloužící k určování fonémů, zaměříme se nejprve na termín *foném*.

Čermák (2004, s. 106) definuje foném jako minimální funkční systémovou jednotku nesémantickou, která má schopnost rozlišit význam. Tato schopnost je chápána jako minimální a stačí, když se realizuje alespoň mezi dvěma slovy, tvoří tak minimální kontrast. Z funkčního pohledu je tato schopnost chápána jako distinktivní funkce. Počet fonému je v jazycích v rozmezí několika desítek.

Foném je tedy abstraktní povahy, a jak upozorňuje např. Čermák (2004, s. 112), může být buď segmentální (mají úzký vztah k hláskám, ke svým variantám) nebo suprasegmentálního (jedná se o intonaci a přízvuk). Fonémy se zabývá fonologie¹.

Úplný popis fonologického systému jazyka zahrnuje všechny segmentální fonémy, kontexty pro jejich alofony, popis sledů fonémů, které jsou v něm přípustné či nepřípustné, a popis suprasegmentálních rysů (Čermák, 2004, s. 112).

Pokud jde o fonologický systém znakového jazyka, v některých znakových jazycích byl již proveden výzkum v oblasti fonologie a byl také popsán fonologický systém daného

¹ **Fonologie** popisuje zvukovou formu jazyka s cílem zachytit systém a systémové vztahy (Palková, 1997, s. 121). Fonologie se věnuje studiu systémových akustických jednotek jazyka z hlediska jejich funkce, zabývá se tedy fonémy (Čermák, 2004, s. 105). Dále se fonologie zabývá otázkami, jaký je repertoár základních variant fonému v jazycích a jaká je množina distinktivních rysů potřebných k odlišení všech fonémů (Duběda, 2005, s. 42). Fonologie vznikla jako samostatná disciplína ve 20. letech 20. století (Kořínek, Erhart, 2000, s. 36). S fonologií je úzce spjata fonetika. Fonetika a fonologie jsou lingvistické disciplíny, jsou součástí systému jazyka. **Fonetika** se zabývá studiem hlásek jazyka, tedy zvuků při produkci jazyka, ve výslovnosti různých mluvčích, zatímco **fonologie** je jazykovědná disciplína, která je abstraktnější a teoretičtější než fonetika (Čermák, 2004, s. 105).

znakového jazyka. Jedná se např. o americký znakový jazyk, jehož lingvistickou analýzou se jako první zabýval William C. Stokoe. Vydělil tři komponenty znaku (místo artikulace, tvar ruky a pohyb ruky/rukou) a v zásadní práci z roku 1960 *Sign Language Structure (The first Linguistic Analysis of American Sign Language)* popsal jejich konkrétní realizace. Tyto konkrétní realizace přitom označoval jako *cherémy* či *alocherémy*, pro zdůraznění podobné organizace znakového jazyka s mluveným jazykem ho nahradil termíny foném a alofony (srov. Macurová, 1994, s. 122).

Dle Čermáka (2004, s. 43) se fonologický systém jazyka zjišťuje na základně domácí slovní zásoby. Mezi útvary jazyka, nebo-li komunikační verze jazyka, patří mimo jiné standardní jazyk a dialekt.

Vzhledem k tomu, že v českém znakovém jazyce – stejně jako v jiných národních znakových jazycích – není žádná varieta s institucionalizovanou normou, pokusím do analyzovaného materiálu zahrnout takové varianty znaků, které neslyšící respondenti artikulovali při sběru materiálu.

2.2. Metoda minimálních párů

Obecně rozšířenou metodou užívanou pro stanovování inventáře fonémů představuje **metoda minimálních párů**. V mluvených jazycích je za minimální pár považována dvojice slov odlišného významu lišících se jediným segmentem, jak podotýká Palková (1997, s. 128).

Ve znakových jazycích zůstává podstata minimálního páru obdobná a je jím dvojice znaků odlišného významu, která se liší jediným segmentem, tzn. liší se v jednom z parametrů znaku, přičemž se musí jednat o parametr, který je v daném znakovém jazyce nositelem distinktivní funkce.

V českém jazyce tvoří minimální pár např. slova *pes* a *les* a na základě tohoto minimálního páru lze konstatovat, že segmenty *l* a *p* představují v češtině dva fonémy. V českém znakovém jazyce dokládá fonologickou platnost tvarů ruky B a D např. minimální pár TRÍDA a TAKÉ (viz obr. č. 1).

V českém jazyce lze fonémy najít ve slovech př.: pes x les. Tato slova spolu tvoří minimální pár a fonémem jsou v tomto případě souhlásky (konsonanty) p a l. V českém znakovém jazyce lze fonémy najít ve znacích př.: TŘÍDA x TAKÉ, které spolu tvoří minimální pár a distinktivním parametrem, tedy jak se lze domnívat fonémem, jsou v tomto případě tvary ruky B a D (viz obr. č. 1)

Obrázek č. 1: Minimální pár v českém znakovém jazyce, lišící se tvarem rukou B a D.

2.3. Alofón (varianta fonému)

Varianta fonému neboli alofón (příp. alofon) je foném reprezentovaný více hláskami v jazyce (Palková, 1997, s. 123). Dle Čermáka (2004, s. 103) jsou varianty tvary, ze kterých se pro daný text volí vždy jen jedna varianta. Varianty jsou primárně systémové povahy (do parole patří jen jako individuální realizace). Inventář, který obsahuje data získaná při každé analýze textu na menší jednotky (periody, věty, slova, slabiky), obsahuje tyto jednotky v několika exemplářích, nebo-li variantách (Hjelmslev, 1972, s. 67). Alofón je systémová varianta fonému, jejíž studium dává smysl až při posuzování vzájemné souvztažnosti všech alofonů a jejich místa v systému (Čermák, 2004, s. 103).

Varianty fonémů bývají (na základě různých hledisek) dále klasifikovány a je nutno upozornit, že způsob dělení ani užívaná terminologie nebývají zcela jednotné. Např. Hjelmslev (1974, s. 86, 87) vyděluje **varianty volné** a **vázané**. Volnou variantou jsou ty varianty, které nejsou závislé na svém okolí; Hjelmslev je označuje jako *variance*. Vázané varianty jsou ty varianty, které jsou podmíněné a vyskytují se pouze v určitém okolí; v Hjelmslevově terminologii se jedná o *variety*.

Pro účely této bakalářské práce zavádím dvojici termínů **systémová varianta** a **individuální varianta**. **Systémovou variantou** budu označovat takové variantní formy, které se objevují v jednom znaku a které jsou podle vyjádření neslyšících respondentů obecně rozšířeny a často používány. Oba variantní tvary ruky je také možné nalézt ve slovnících ČZJ². Naproti tomu jako **variantu individuální** označuji ty varianty tvarů ruky, které nejsou příliš rozšířené a vyskytují se jen v individuálním projevu některých uživatelů ČZJ. Podle vyjádření neslyšících respondentů by užití individuálních variant mohlo být ovlivněno aktuální situací, náladou³ nebo individuálním ustáleným způsobem projevu neslyšících uživatelů znakového jazyka⁴).

² Např. znak Soud artikulovali neslyšící respondenti při elicitaci znaků dvěma variantními tvary ruky sA, D a sA, V. Oba variantní tvary rukou jsou v systému jazyka rozšířené a používány. Hodnotím je proto obě jako varianty systémové.

⁴ Individuálním ustáleným způsobem projevu míním způsob projevu neslyšícího, který např. má tendenci zvedat malíček u znaků, které většina ostatních neslyšících artikuluje prostřednictvím tvaru ruky bez vztyčeného

Problematiku variant systémových a individuálních, stejně jako klasifikaci variant jako variant volných, nebo vázaných v této práci však jen naznačuji. Domnívám se, že tato problematika by mohla být předmětem dalšího samostatného výzkumu. Myslím si, že určení (systémových) variant volných a vázaných může být ve znakovém jazyce problematičké vzhledem k tomu, že artikulace znaků znakového jazyka probíhá simultánně, a při popisu distribuce určitého segmentu jednoho parametru je nutno zohledňovat vždy několik segmentů parametrů dalších.

Dalšími pojmy, které se v práci objevují a dle mého názoru je potřeba je stručně objasnit:

Pasivní ruka a aktivní ruka

Tyto pojmy užívám ve shodě s R. Battisonem (1978), tzn.:

- **pasivní ruka** – ruka u dvouručních znaků, která se nepohybuje a tvoří místo artikulace pro aktivní ruku;
- **aktivní ruka** – pohybující se ruka u dvouručních znaků (ve dvouručních znacích může být aktivní jedna, nebo obě ruce)

Ruka dominantní a ruka nedominantní

Tyto pojmy rovněž užívám ve shodě s R. Battisonem (1978, s. 27), tzn.:

- **dominantní ruka** – ruka, která se pohybuje; jedná se o ruku, kterou jsou artikulovány znaky jednoruční i dvouruční (v případě dvouručních znaků je pro většinu praváků dominantní rukou pravá ruka a pro leváky levá ruka);
- **nedominantní ruka** – ruka, která se nepohybuje a která není součástí znaku.

Mluvní komponent – pohyby úst odvozené z příslušného mluveného jazyka (Macurová 201, s. 97), např. mluvní komponent odlišuje znaky PAVEL a LUMP, které mají manuální složku totožnou.

malíčku. Např. znak SOBEC artikulovala většina neslyšících respondentů prostřednictvím tvaru rukou A0 (resp. A0, A0). Jen u dvou neslyšících respondentů byl znak SOBEC artikulovaný tvarem rukou Y (resp. Y, Y). Domnívám se, že tvar rukou A0 by se mohl považovat za variantu systémovou a tvar rukou Y by se mohl považovat za variantu individuální.

Orální komponent je pohyb úst artikulující vizuální obraz, který ústa vytvářejí v průběhu produkce znaku, nevychází z mluveného jazyka, např. při artikulaci specifického znaku č. 1 PRAVIDELNĚ se tváře opakovaně krátce nafukují podle počtu pohybů rukou, ústa artikulují „BB“ (Vysuček Motejzíkova, 2003, s. 9 a 14).

3. Sběr materiálu

Při sběru materiálu, tedy při sběhu znaků ČZJ jsem se zaměřila na znaky, které jsou v ČZJ ustálené a rozšířené. Pokusila jsem se shromáždit co největší počet znaků, při jejichž artikulaci je ruka/ruce ve tvaru zavřené ruky A, resp. ve tvaru A, A0, A stříška, sA a tA.

Obrázek č. 2: Tvary rukou zavřené ruky (A)

A

A0

A stříška

sA

tA

(Bímová, Okrouhlíková, 2008, s. 79):

Do seznamu excerpovaných znaků zahrnuji:

- **znaky, které sice mají významový vztah s číslovkou, ale které fungují v obecném významu.** Jedná se o ustálené znaky, jejich význam není pouze číselný. Obecný význam těchto znaků uvádím u konkrétního znaku pod tabulkou, do které je daný znak zařazen, viz níže. Jde o jednoruční znaky, které nemají variantní formu tvaru ruky: VČERA, ZÍTRA, HODINA, JEŠTĚ JEDNOU, MĚSÍC, ROK a dále také znaky JEDINÝ, VÝBORNĚ, SÁM, INDIVIDUÁL.
- **znaky vyjadřující vlastní jména,** která jsou obecně používaná a rozšířená, např. PAVEL
- **negativní formy znaků** artikulované manuálně, např. NEMUSET (kladná forma: MŮŽE je artikulována tvarem P, při artikulaci negativní formy se používá odlišný tvar ruky a odlišný pohyb. Negativní forma není vyjádřena pouze přidáním nemanuální složky znaky kývání hlavy).

Do seznamu excerpovaných znaků nezahrnuji:

- **složené znaky** jsou znaky, které se skládají z minimálně dvou znaků. Při mém výzkumu se zabývám samostatnými znaky.
- **klasifikátory a specifikátory**, nejedná se totiž o samostatné znaky. Klasifikátor⁵ je prostředek, který se pojí se jménem a slouží k zařazení předmětu do určité skupiny předmětů se společnými či podobnými vlastnostmi, např. velikost předmětu, uspořádání předmětu (Tikovská, Kuchařová, 2005). Specifikátor⁶ je vizuálně motivovaný prostředek, který téměř ikonicky zobrazuje tvary a rozměry předmětu (Holubová).
- znaky, do kterých jsou inkorporovány **číslovky**. Při elicítaci jsem u některých znaků narazila na problematiku číslovek v ČZJ. Na znaky pohlížím z hlediska významového a hlediska formálního. Znakem, který vyjadřuje číslovku z hlediska formálního, se vůbec nezabývám, není předmětem mého výzkumu (např. JEDNA, STO).

3.1. Způsob sběru znaků

Jazyková data, tedy znaky ČZJ jsem sbírala prostřednictvím mluveného jazyka za účasti znakového jazyka. Při elicítaci znaků ČZJ neslyšící respondenti nahlíželi do seznamu znaků, resp. seznamu slov českého jazyka co nejlépe vystihující význam daného znaku. Neslyšící respondenti artikulovali znaky ČZJ, které používají nebo znají. Některá slova jsem doplňovala výkladem v ČZJ, uvedením příkladové věty použití daného znaku. Znaky jsem také elicitovala metodou observace, kdy jsem pozorovala projev neslyšících uživatelů ČZJ či tlumočnicků v oficiální situaci např. televizní pořady Zprávy v českém znakovém jazyce, Televizní klub neslyšících, Sama doma a v neoficiálních situacích, např. na setkání v hospodě.

⁵ Např. pro auto se používá klasifikátorový tvar ruky B (seznam tvarů ruky viz obrázek č. 1, s. 11) s orientací dlaně dolů a orientací prstů od těla. Způsob pohybu ruky, rychlost a jeho dynamika vyjadřuje způsob pohybu auta. **Klasifikátory** se v českém znakovém jazyce, ve znakovém jazyce vůbec, používají velice často.

⁶ Např. pro popis tvaru talíře se používá **specifikátor**, který následuje po artikulaci základního znaku talíř. Tvar talíře lze specifikovat pomocí tvaru ruky e (seznam tvarů ruky viz obrázek č. 1: Seznam tvarů ruky (DEZ), s. 11) a přidáním pohybu kopírující např. kulatý tvar.

Znaky jsem také čerpala a jejich artikulaci ověřovala ve slovnících tištěných elektronických na DVD, viz Prameny v Seznamu použité literatury.

3.2. Ověřování manuální artikulace znaků

Manuální artikulaci vyexcerpovaných znaků jsem ověřovala celkem s 14 neslyšícími uživateli ČZJ (7 žen a 7 mužů). S každým respondentem jsem ověřovala artikulaci jen části excerpovaných znaků. S 8 neslyšícími respondenty jsem elicitovala převážnou většinou znaků, přibližně polovinu znaků jsem elicitovala se 2 neslyšícími respondenty a zhruba třetinu znaků jsem elicitovala se 4 neslyšícími respondenty. Znaky jsem natáčela s 10 neslyšícími respondentů, videa excerpovaných znaků jsou vypálená na příloženém DVD. Se 4 respondenty jsem manuální artikulaci znaků konzultovala bez natáčení.

Neslyšící respondenti pocházejí z první, druhé nebo třetí generace neslyšících. Uvedli, že pro komunikaci preferují ČZJ. Neslyšící respondenti pocházejí z různých měst České republiky, při elicítaci se snažili používat rozšířenou pražskou variantu ČZJ. Věková hranice respondentů je mezi 20 lety a 30 lety, jeden respondent je ve věku 50 let.

Neslyšící respondenti:

- **4 neslyšící ženy** pocházejí z **druhé generace** neslyšících (alespoň jeden z jejich rodičů je neslyšící), pocházejí z Moravy, ale variantu znaků používanou v Praze znají a v případě potřeby také používají.
- **2 nedoslýchavé ženy** pocházejí z **druhé generace** neslyšících (alespoň jeden z jejich rodičů je neslyšící), žijí v Praze, variantu znaků používanou v Praze tedy znají a používají.
- **1 neslyšící žena** pochází z **druhé generace** neslyšících (ostatní členové její rodiny jsou slyšící), žije v Praze.
- **2 neslyšící ženy** pocházejí ze **třetí generace** neslyšících (alespoň jeden z jejich rodičů a z jejich prarodičů je neslyšící). Jedna žena pochází z Moravy, ale variantu znaků používanou v Praze zná a používá. Druhá žena žije v Praze.
- **1 nedoslýchavý muž** pochází z **první generace** neslyšících (neslyšící či nedoslýchavý jsou jen jeho sourozenci), žije v Praze

- **1 neslyšící muž**, pochází z **první generace** neslyšících (neslyšící či nedoslýchavý jsou jen jeho sourozenci), žije v Čechách
- **1 nedoslýchavý muž**, pochází z **druhé generace** neslyšících (alespoň jeden z jeho rodičů je neslyšící), žije v Praze
- **2 neslyšící muži**, pocházejí z **druhé generace** neslyšících (alespoň jeden z jeho rodičů je neslyšící), oba žijí v Praze
- **2 neslyšící muži**, pocházejí ze **třetí generace** neslyšících (alespoň jeden z jeho rodičů a jeden z jeho prarodičů je neslyšící), žije na Moravě, ale variantu používanou v Praze zná a v případě potřeby používá

4. Způsob zpracování

V analytické části práce, která zahrnuje přehled všech vyexcerpovaných znaků s tvarem ruky/rukou typu A (A, A0, sA, tA, A se stříškou), postupuji od minimálních párů, přes znaky bez variantního tvaru ruky ke znakům s variantními tvary rukou. Z důvodu větší přehlednosti prezentuji odděleně znaky jednoruční a znaky dvouruční. U každého znaku zaznamenávám:

1. typ znaku zohledňující počet rukou, kontakt a jednotnost tvaru rukou (sloupec TYPY ZNAKŮ)
2. český ekvivalent znaku zaznamenávám v tabulce ve sloupci ZNAK
3. tvar ruky/rukou (v názvu tabulky) (DEZ)
4. místo/místa artikulace (sloupec TAB)
5. pohyb a kontakt (sloupec SIG a K)
6. orientace dlaně/dlaní a prstů (sloupec ORI1, ORI1 nebo ORI1Le, ORI2Le, ORI2Pr, ORI2Pr)
7. uspořádání rukou (HA)

U každé tabulky uvádím komentář vztahující se ke skupině znaků, která má některé společné vlastnosti, nebo k vybraným znakům, které je dle mého názoru potřeba blíže okomentovat (počet znaků, jednotnost artikulace znaků, motivovanost⁷, artikulační omezení).

Artikulaci manuální části znaků zaznamenávám pomocí:

- **notačních symbolů** (symboly notačního systému zaznamenávám pouze tvary ruky/rukou)
- **video záznamu** (video záznamy všech vyexcerpovaných znaků je možné zhlédnout na přiloženém DVD).
- **fotografií** (fotografie uvádím u tvarů rukou a některých na rukou, kde dochází ke kontaktu)
- **slovního popisu** (slovní popis artikulace manuální části znaku uvádím co možná nejdetailněji u parametrů místa artikulace, pohybu a kontaktu, orientace dlaně/dlaní, orientace prstů a uspořádání rukou. Z důvodu jednoduchého a rychlého rozpoznání

⁷ Zamyšlení nad motivovaností a původem znaků je otázka etymologie, tedy vědy o původu a vývoji lexikální jednotky.

manuální artikulace znaku jsem se rozhodla pro slovní popis u zmíněných parametrů znaku. Dle mého názoru by rozpoznávání manuální artikulace podle notačních symbolů bylo zdouhavější a náročnější. Manuální artikulaci znaků zapisuji vždy z pohledu produktora).

Ve slovním popisu používám následující symboly:

- symbol + znamená, že různé způsoby artikulace znaku před a za tímto symbolem se artikulují současně (tento symbol se objevuje ve sloupcích SIG, ORI₁, ORI₂, HA), např. znak VĚZENÍ, ABSOLVOVAT, START, STRHNOUT
- symbol - znamená, že parametr (tvar, pohyb, orientace) se změní na parametr za symbolem (tento symbol se objevuje ve sloupcích SIG, ORI₁, ORI₂, HA), např. znak ABSOLVOVAT, STRHNOUT
- symbol , znamená, že parametr (pohyb, orientace) před a za symbolem se artikulují následně, postupně (tento symbol se objevuje ve sloupci SIG), např. znak VĚZENÍ, START, STRHNOUT
- v symbolu [] jsou popsána místa kontaktu, resp. kde a čím dochází ke kontaktu (tento symbol se objevuje ve sloupci SIG), např. znak VĚZENÍ, START, STRHNOUT
- symbol () má dvě funkce
 - v tomto symbolu je popsán pohyb, který je vykonáván po celou dobu kontaktu (tento symbol se objevuje ve sloupci SIG), např. znak VĚZENÍ
 - tento symbol odděluje jednotlivé funkce výše zmíněných symbolů (tento symbol se objevuje ve sloupci ORI), např. znak ABSOLVOVAT

Příklad použití symbolů:

TYP ZNAKU	ZNAKY	TAB	SIG	ORI ₁ Le	ORI ₂ Le	ORI ₁ Pr	ORI ₂ Pr	HA
3.	VĚZENÍ	vnitřní a vnější zápěstí	kontakt [kde: vnitřní zápěstí, čím: vnější zápěstí] (od těla)	k tělu	nahoru + doprava	k tělu	nahoru + doleva	za levou rukou
5.	ABSOLVOVAT	neutrální prostor	otočení paží k vnitřní straně	(nahoru + doprava + k tělu) -	od těla + doprava	(nahoru + doleva + nahoru) -	od těla + doleva	vpravo od levé ruky

				dolů		dolů		
6.	START/ STARTOVAT	špička palce a ukazováku	kontakt [obě: špička palce a ukazováku], nahoru	k tělu + doprava	od těla + doprava	k tělu + doleva	od těla + doleva	nad pasivní rukou - vedle pasivní ruky
9.	STRHNOUT peníze	dlaň	zavření ruky + dolů, kontakt [kde: dlaň, čím: druhé články prstů], dolů	k tělu + doprava	od těla + doprava	dolů	od těla + doleva	vpravo + za levou rukou

4.1. Typologie excerpovaných znaků

Kritéria zohledňovaná při typologické klasičce excerpovaných znaků⁸:

- počet rukou (jednoruční znaky vs. dvouruční znaky)
- místo artikulace (neutrální prostor, tělo, ruka/ruce)
- kontakt (znaky bez kontaktu těla či druhé ruky, s kontaktem těla či druhé ruky, kontakt může, ale nemusí být)
- u dvouručních znaků stejnost/rozdílnost tvaru rukou (dvouruční znaky: jsou-li aktivní obě ruce, mají stejný tvar; je-li aktivní jedna ruka, jsou ruce ve stejném, nebo odlišném tvaru)

Při uplatnění těchto kritérií klasifikuji znaky do následujících skupin:

Jednoruční znaky:

1. jednoruční znak **s kontaktem na těle** s výjimkou druhé ruky od zápěstí dolů (místem kontaktu může být např.: hlava, obličej, rameno, hrud', břicho, loket atd.), př. znak KAŠEL
2. jednoruční znak **bez kontaktu** (s tělem), př. znak BRZDA
3. jednoruční znak, **kontakt na těle může, ale nemusí být** (kontakt fakultativní), př. znak DIVNÝ

Dvouruční znaky:

Dvouruční znaky, aktivní obě ruce (stejný tvar rukou):

1. dvouruční znaky, aktivní obě ruce, stejný tvar, **kontakt na těle** s výjimkou druhé ruky od zápěstí dolů, př. znak SOBEC

⁸ Při dělení znaků a popisu manuální části excerpovaných znaků jsem přihlédla ke způsobu dělení a fonetickému popisu manuální části znaku, který je popsán v notačním systému pro český znakový jazyk od Karla Beneše (Okrouhlíková, 2008, s. 70 – 96). V porovnání s klasifikací K. Beneše jsem hodnoty některých parametrů blíže specifikovala (např. pohyb skrčení prstů jsem specifikoval na pohyb skrčení ukazováku: znak ZAPALOVAC'), mírně pozměnila (např. pohyb zavírání ruky jsem pozměnila na pohyb zavření ruky), přidala (př. ke krátkému pohybu jsem přidala dlouhý pohyb) či naopak nezohlednila (např. pohyb vsunutí, pohyb třepotání prsty, místo kontaktu: druhé články prstů).

2. dvouruční znaky, aktivní obě ruce, stejný tvar, **kontakt na těle** s výjimkou druhé ruky od zápěstí dolů **může, ale nemusí být** (kontakt fakultativní), př. znak KABÁT
3. dvouruční znaky, aktivní obě ruce, stejný tvar, vzájemný **kontakt rukou** od zápěstí dolů navzájem, př.: znak VĚZENÍ
4. dvouruční znaky, aktivní obě ruce, stejný tvar, vzájemný **kontakt rukou** od zápěstí dolů navzájem **může, ale nemusí být** (kontakt fakultativní),
5. dvouruční znak, aktivní obě ruce, stejný tvar, **bez kontaktu rukou** (ruka se nedotýká druhé ruky od zápěstí dolů), př. znak BĚHAT

Dvouruční znaky, jedna ruka je v pohybu (aktivní ruka), druhá ruka není v pohybu (pasivní ruka⁹), stejný tvar rukou = znaky symetrické:

6. dvouruční znaky **symetrické, kontakt na pasivní ruce**, př. znak PRÁCE
 - 6a. dvouruční znaky **symetrické, kontaktem na těle může, ale nemusí být**, (kontakt fakultativní), **poté kontakt na pasivní ruce**, př. znak VĚŘIT
7. dvouruční znaky **symetrické, bez kontaktu na pasivní ruce**
8. dvouruční znaky **symetrické, kontakt na pasivní ruce může, ale nemusí být** (kontakt fakultativní), př. znak MALOVAT.

Dvouruční znaky, jedna ruka je v pohybu (aktivní ruka), druhá ruka není v pohybu (pasivní ruka), různý tvar rukou = znaky asymetrické:

9. dvouruční znaky **asymetrické, kontakt na pasivní ruce**, př. znak ČOKOLÁDA
 - 9a. dvouruční znaky **asymetrické, kontakt na těle může, ale nemusí být** (kontakt fakultativní), **poté kontakt na pasivní ruce**, př. znak POŠTA
10. dvouruční znaky **asymetrické, bez kontaktu na pasivní ruce**, př. znak FILM
11. dvouruční znaky **asymetrické, kontakt na pasivní ruce může, ale nemusí být** (kontakt fakultativní), př. znak VYZVEDNOUT

⁹ Pasivní ruka je ruka, která se účastní artikulace znaku, není v pohybu a tvoří místo artikulace pro aktivní ruku. Přesně se jedná o část ruky od zápěstí dolů. Aktivní ruka je ruka, která se účastní artikulace, je v pohybu a při artikulaci se dotýká pasivní ruky nebo se pohybuje v blízkosti pasivní ruky.

1.1.1. Znaky, které mohou, ale nemusejí být v kontaktu s tělem či druhou rukou

Do skupin znaků, které mohou, ale nemusejí být v kontaktu, řadím znaky, které se v excerpovaném materiálu pravidelně objevovaly ve dvou variantách, tj. jako znaky s kontaktem artikulující ruky a jako znaky bez kontaktu artikulující ruky. Obě zmiňované varianty byly neslyšícími respondenty hodnoceny jako existující a korektní. Někteří neslyšící respondenti navíc vyjádřili názor, že by se mohlo jednat varianty stylové, tedy varianty, které by ze zkoumání minimálních párů měly být vyloučeny. Protože ale tuto domněnku nelze považovat za zcela potvrzenou, zahrnuji v této bakalářské práci do analyzovaného materiálu varianty obě (jak jsem naznačila, tyto případy klasifikuji jako znaky, které mohou, ale nemusejí být v kontaktu.).

Pro úplnost dodávám, že mezi faktory, které by podle vyjádření neslyšících mohly ovlivňovat užití varianty s kontaktem, nebo bez kontaktu, byly zejména uváděny: **obvyklý individuální způsob projevu znakujičího** (někteří preferují či nepreferují dotyk s tělem či druhou rukou), **momentální stav a nálada znakujičího** (dobrá nálada a vztek) a **typ situace** (projev veřejný, popř. oficiální a projev soukromý, příp. intimní).

Znaky, které mohou, ale nemusejí být v kontaktu s tělem či druhou rukou (kontakt fakultativní):

- jednoruční znak, **kontakt na těle může, ale nemusí být** (typ 3.)
- dvouruční znaky, aktivní obě ruce, stejný tvar, **kontakt na těle** s výjimkou druhé ruky od zápěstí dolů **může, ale nemusí být** (typ 2.)
- dvouruční znaky, aktivní obě ruce, stejný tvar, vzájemný **kontakt rukou** od zápěstí dolů navzájem **může, ale nemusí být** (typ 4.)
- dvouruční znaky **symetrické**, **kontaktem na těle může, ale nemusí být, poté kontakt na pasivní ruce** dvouruční znaky **symetrické**, **kontakt na pasivní ruce může, ale nemusí být** (typ 6a.)
- dvouruční znaky **symetrické**, **kontakt na pasivní ruce může, ale nemusí být** (typ 8.)
- dvouruční znaky **asymetrické**, **kontakt na těle může, ale nemusí být** (9a)
- dvouruční znaky **asymetrické**, **kontakt na pasivní ruce může, ale nemusí být** (typ 11.)

4.2. Problémy klasifikace jednoruční vs. dvouruční znaky

Klasifikace znaků na jednoruční a dvouruční se ukázala problematická zejména u některých znaků, jejichž místem artikulace je ruka v širším významu. Po konzultaci s neslyšícími, kteří zmiňovali irelevantnost konkrétního tvaru ruky u znaků artikulovaných od zápěstí výše, jsem se rozhodla postupovat následujícím způsobem:

Znak je klasifikován jako JEDNORUČNÍ, pokud:

- je artikulován v **neutrálním prostoru** nebo **na těle** (hlava, obličej, ramena, hrud'), př. znak VÝBOR a znak ABSENCE
- místo artikulace se nachází **od zápěstí k rameni** (dolní část paže od zápěstí k loktu, ohyb ruky uprostřed paže, loket, horní část paže od loktu k rameni), př. znak DROGA.

Znak je klasifikován jako DVOURUČNÍ, pokud:

- jsou **aktivní obě ruce** (vždy mají stejný tvar)
- je **aktivní jedna ruka** (ruce mají stejný tvar: ruce symetrické, ruce mají odlišný tvar: ruce asymetrické)
 - artikulace znaku **na ruce od zápěstí k prstům** (zápěstí vnitřní, zápěstí vnější, dlaň ruky, hřbet ruky, palcová hrana ruky, úpatí prstů, špičky prstů), např. znak KINO.
 - artikulace znaku **na dvou místech** - místo artikulace jednoručních znaků a místo artikulace dvouručních znaků. Např. u znaku POMALU/POMALÝ dochází k artikulaci na vnějším zápěstí a také na dolní části paže (vnitřní zápěstí je místem artikulace dvouručních znaků, dolní část paže je místem artikulace jednoručních znaků).

TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁	ORI ₂
3.	DROGA	ruka uprostřed	k tělu, kontakt [kde: ruka uprostřed, čím: malíková hrana ruky], opakovaný pohyb prostý	k tělu + nahoru	doleva

TYP ZNAKU	ZNAKY	TAB	SIG a K	ORI ₁ Le	ORI ₂ Le	ORI ₁ Pr	ORI ₂ Pr	HA
6.	KINO	palcová hrana ruky	kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: vnitřní zápěstí] (kývání k tělu + doleva, od těla + doprava), opakovaný pohyb prostý	k tělu + doprava	od těla + doleva	od těla + doleva	nahoru	nad pasivní rukou
6.	POMALU/ POMALÝ	palcová hrana ruky - dolní část paže	kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky], nahoru, k tělu a doleva, dolů, kontakt [kde: dolní část paže, čím: malíková hrana ruky], nahoru, k tělu a doleva, dolů, kontakt [kde: dolní část paže, čím: malíková hrana ruky], krátký pohyb, opakovaný pohyb pokračující	k tělu + doprava	od těla + doprava	k tělu + doleva	od těla + doleva	nad pasivní rukou

Více o místech artikulace, tvarech rukou a kontaktu v kapitolách Místa artikulace (TAB), Tvary rukou (DEZ), Kontakt (K).

4.3. České ekvivalenty pro označení znaků ČZJ

Pro zápis znaků ČZJ, resp. jejich významové složky, užívám obecně rozšířený způsob zápisu pomocí glos (význam znaků ČZJ zapisuji českými slovy psanými velkými písmeny). Uvedené (české) glosy je ale samozřejmě vždy nutno chápat jako určité zjednodušení.

Z důvodu větší přehlednosti navíc uvádím na místo všech potenciálních českých „ekvivalentů“ pouze jeden výraz jako reprezentující celou třídu slov. Např. u znaku artikulovaného rukou B a OT není glosa MALOVAT/MALOVÁNÍ/MALBA/MALÍŘSTVÍ ap., ale pouze MALOVAT. Např. u znaku s tvary P zastupuje glosa VÝBORNÝ významy ‚výborný‘, ‚výborně‘ ap. Pokud jde o příslušnost glosy ke konkrétnímu slovnímu druhu, snažila jsem se uvádět výrazy velmi frekventované, popř. slova fundující.

V excerpovaném materiálu byly také zastoupeny znaky, jejichž přesný význam vyplývá až z užití v konkrétním kontextu. Jedná se o znaky, které spolu souvisejí a které by se mohly považovat za polysémní znaky, což není zcela zřejmé, rozlišení znaků není jasné. V seznamu vyexcerpovaných znaků popisují tyto znaky dohromady, jejich manuální artikulaci uvádím do jednoho řádku v tabulce. V těchto případech uvádím v glose znaku několik nejvýstižnějších českých ekvivalentů, např. LITOVAT/TRÁPIT SE, SDĚLIT/UPOMÍNKA, SOUHLAS/PŘÍJEM. , KOV/OCEL/ŽELEZO, ČASOPIS/NOVINY, KÁMEN/TVRDÝ.

Specifické znaky označuji zkratkou SZ a číslem, pod kterým jsou evidovány v publikaci *Specifické znaky* (Vysuček, Motejzíkova, 2003) a navíc nejvýstižnějším českým ekvivalentem např. SZ č. 19 V PAMĚTI.

4.4. Parametry manuální artikulace znaku

1.1.2. Tvar ruky (DEZ)

Obrázky tvaru ruky jsem čerpala z publikace Notace – zápis českého znakového jazyka (Okrouhlíková, 2008, s. 79 - 81).

Obrázek č. 3: Tvary zavřené ruky (A), tvary skrčené ruky (O, C).

základní tvar ruky	a) 。	b) l	c) ^	d) "	e) " "	f) =	g), h)		
zavřená ruka									
									
A	A ₀		Ā				sA	tA	
skrčená ruka									
									
O							tO	dO	
									
C	C ₀	C ₁							
ruka s prsty u sebe									
									
B	B ₀	B ₁	Ĥ	Ĥ ₁	Ĥ ₁	Ī	Ī ₀	Ī ₀	tĤ

Pro označení některých z těchto symbolů tvarů rukou používám v této práci slovní popis:

Ā

A stříška

Ĥ

B stříška

Ī₁

B1 tři čáry

Ī₀

B0 dvě čáry

Ī₀

B0 tři čáry

Obrázek č. 4: Tvary ruky s prsty od sebe (4, 5, gama).

ruka s prsty od sebe									
									
4	5				5	5			
									
γ			γ						
prsty vztyčené ze zavřené dlaně									
									
D	D ₀		Ď	Ď	Ď	Ď	Ď ₀	Ď ₀	
									
V	V ₀				V	V	V ₀		

5 tři čáry

gama

D0 tři čáry

Obrázek č. 5: Tvary ruky s prsty vztyčené ze zavřené dlaně (D, V, P, I, Y, R).

 P			 P̂	 P̆	 P̄	 P̃	 P̣	 P _M	
 I									
 Y									 Y _D
 R									

1.1.3. Pohyb (SIG)

Při popisu pohybu ruky/rukou zohledňují dvě hlediska, a to 1. způsob pohybu , 2. četnost a délka pohybu.

1. Způsob pohybu:

- a) pohyby přímé
- b) pohyby kruhové
- c) pohyby v rámci soustavy rukou
- d) pohyby prsty

a) **pohyby přímé** jsou pohyby **doleva, doprava, od těla, k tělu, nahoru, dolů** a jejich **kombinace**. Kombinaci těchto pohybů označují symbolem +.

Informaci o tom, že se jedná o pohyb přímý, **explicitně neuvádím** v kapitolách Jednoruční znaky bez variantního tvaru ruky, Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky, Jednoruční znaky s variantním tvarem ruky a v kapitole Dvouruční znaky s variantním tvarem ruky. Př. znak BOX.

Informaci o tom, že se jedná o pohyb přímý, **explicitně uvádím** pouze v kapitole Minimální páry, a to kvůli explicitnímu zápisu odlišujícího parametru pohybu, př. minimální pár BĚH, BOX.

TYP ZNAKU	ZNAKY	TAB	SIG a K	ORI1Le	ORI2Le	ORI1Pr	ORI2Pr	HA
3.	BOX	neutrální prostor	od těla , střídavý pohyb, opakovaný pohyb prostý	doprava	od těla	doleva	od těla	vpravo od levé ruky

TYP ZNAKU	ZNAKY	DEZ	TAB	SIG a K	ORI1Le	ORI2Le	ORI1Pr	ORI2Pr	HA
5.	BĚH	sA	neutrální prostor	pohyb po kruhové dráze : od těla, dolů, k tělu, nahoru, střídavý pohyb, opakovaný pohyb prostý	doprava	od těla	doleva	od těla	vpravo od levé ruky
	BOX		neutrální prostor	pohyb přímý : od těla, střídavý pohyb, opakovaný pohyb prostý	doprava	od těla	doleva	od těla	vpravo od levé ruky

- b) pohyby kruhové** – pohyby kruhové zapisuji do kulatých závorek pomocí pohybů přímých. Při zápisu kruhového pohybu vždy **explicitně uvádím** informaci o tom, že se jedná o pohyb kruhový, konkrétně o **pohyb po kruhové dráze, pohyb po půlkruhové dráze**. Př. znak KUCHYŇ a VÁŽNÝ

TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI1	ORI2
2.	KUCHYŇ	neutrální prostor	pohyb po kruhové dráze , kroucení zápěstím (doprava, k tělu, doleva, od těla), opakovaný pohyb prostý	k tělu	od těla
5.	VÁŽNÝ	neutrální prostor	pohyb po půlkruhové dráze : dolů	doprava - dolů	nahoru - doprava

- c) pohyby v rámci soustavy rukou** jsou pohyby **přiblížení rukou, oddálení rukou, přiblížení prstů, oddálení prstů, zkřížení rukou a výměna rukou**. K těmto pohybům dochází vždy u dvouručních znaků, kdy jsou aktivní obě ruce a informaci o těchto pohybech uvádím vždy **explicitně**.

Pohybem přiblížení a oddálení se artikuluje např. znak TÁBOR. Pohyb přiblížení prstů, konkrétně palce a ukazováku, jsem mezi excerpovanými znaky našla u jediného znaku, a to znaku RÝMA. Ke křížení rukou dochází např. při artikulaci znaku VĚZENÍ a k výměně rukou dochází např. při artikulaci znaku ZMĚNA.

TYP ZNAKU	ZNAKY	TAB	SIG a K	ORI1Le	ORI2Le	ORI1Pr	ORI2Pr	HA
3.	TÁBOR	neutrální prostor	pohyb po půlkruhové dráze: kontakt [obě: druhé články prstů], oddálení , kývnutí, přiblížení , kontakt [obě: třetí články prstů], krátký pohyb	k tělu	doprava	k tělu	doleva	vpravo od levé ruky
3.	VĚZENÍ	vnitřní a vnější zápěstí	zkřížení rukou , kontakt [kde: vnitřní zápěstí, čím: vnější zápěstí] (od těla)	k tělu	nahoru + doprava	k tělu	nahoru + doleva	za pravou rukou

4.	ZMĚNA	neutrální prostor	kontakt [obě: vnitřní zápěstí], výměna: levá ruka: k tělu; pravá ruka: od těla	k tělu - od těla	nahoru	od těla - k tělu	nahoru	vpravo od levé ruky – vlevo od levé ruky
----	-------	-------------------	--	---------------------	--------	---------------------	--------	---

TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁	ORI ₂
1.	RÝMA	nos	přiblížení palce a ukazováku k sobě , kontakt [kde: nos, čím: špička palce a ukazováku], dolů, nahoru, opakovaný pohyb prostý	k tělu	nahoru

d) **pohyby prsty** – při tomto pohybu dochází většinou ke změně tvaru ruky. Informaci o těchto pohybech uvádím vždy **explicitně**. Pokud při artikulaci znaku ruka vykonává další jiný pohyb současně s pohybem prstů, tak skrčení, zavření či otevření prstů zapisuji do kulatých závorek. Ke změně tvaru ruky dochází prostřednictvím pohybů:

e) **skrčení palce**, např. znak ZAPALOVACĚ

f) **skrčení ukazováku** např. znak CHYTRÝ

g) **zavření ruky/rukou** - pohyb zavření ruky se vyskytuje u znaků jednoručních i dvouručních, např. znak BABIČKA a POHÁR.

h) **otevření ruky**, např. u znaku NEDĚLE

TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁	ORI ₂
2.	ZAPALOVACĚ	neutrální prostor	skrčení palce , opakovaný pohyb prostý	k tělu	doleva
3.	CHYTRÝ	prvá strana čela - neutrální prostor	kontakt [kde: pravá strana čela, čím: špička ukazováku], skrčení ukazováku (dolů + doleva) , nahoru + doprava, opakovaný pohyb prostý	k tělu	doleva + nahoru

TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI1Le	ORI2Le	ORI1Pr	ORI2Pr	HA
3.	POHÁR	neutrální prostor	zavření rukou (dolů) , kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky]	doprava	od těla	doleva	od těla	vpravo - nad levou rukou
3.	NEDĚLE	neutrální prostor	kontakt [obě: druhé články prstů], otevření rukou , kontakt [obě: dlaně]	doprava	nahoru	doleva	nahoru	vpravo od levé ruky

2. Četnost a délka pohybu:

- a) pohyb je vykonávaný po celou dobu kontaktu
- b) pohyb je vykonávaný následně po kontaktu
- c) pohyb opakovaný

a) pohyb je vykonávaný po celou dobu kontaktu: pohyb vykonávaný na těle či na druhé ruce je zaznamenán v kulaté závorce a popisu pohybu předchází informace o místě kontaktu, která je uváděna v hranaté závorce. Zápis je tedy následující : kontakt [kde: čím:] (pohyb).

TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI1	ORI2
1.	JABLKO	pravá tvář	pohyb po kruhové dráze: kontakt [kde: pravá tvář, čím: druhé články prstů] (od těla, dolů, k tělu, nahoru), opakovaný pohyb prostý	doleva	nahoru

b) pohyb je vykonávaný následně po kontaktu: pohyb vykonávaný následně po kontaktu na těle či na druhé ruce je zaznamenán za čárkou hned za popisem místa kontaktu, které je uvedeno v hranaté závorce. Zápis je tedy následující: kontakt [kde: čím:], pohyb.

TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁	ORI ₂
3.	HLAVNÍ	pravá strana čela - neutrální prostor	kontakt [kde: pravá strana, čím: špička ukazováku], otočení paže k vnitřní straně + skrčení ukazováku	(doleva + od těla) - (doprava + k tělu)	doleva + k tělu + nahoru

c) pohyb opakovaný – může být buď **prostý**, nebo **pokračující**. Při opakovaném pohybu je pohyb vykonáván 2x nebo 3x (dle výpovědi neslyšících respondentů je opakovaný pohyb vykonáván maximálně 3x). Pohyb opakovaný **prostý** je vykonáván na stejném místě artikulace, př. znak MASÁŽ, u pohybu opakovaného **pokračujícího** je konečné místo artikulace prvního pohybu je začátkem místa artikulace druhého pohybu, př. znak HORY. Pokud při artikulaci nedochází k opakovanému pohybu, jedná se o pohyb vykonávaný rukou/rukama pouze **1x**.

Informaci o tom, že je pohyb znaku vykonáván 1x **explicitně nepopisují** v kapitolách Jednoruční znaky bez variantního tvaru ruky, Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky, Jednoruční znaky s variantním tvarem ruky, Dvouruční znaky s variantním tvarem ruky. Př. znak KŮŽE.

Informaci o tom, že pohyb znaku je vykonáván 1x **explicitně popisují** v kapitole Minimální páry, a to kvůli explicitnímu zápisu odlišujícího parametru pohybu, př. minimální pár OBJEVIT, VÝSLEDEK.

TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁	ORI ₂
5.	MASÁŽ	neutrální prostor	kývání: nahoru, opakovaný pohyb prostý	k tělu - od těla	dolů - od těla
5.	HORY	neutrální prostor	kroucení zápěstím, doprava, nahoru, dolů, opakovaný pohyb pokračující	dolů	od těla
1.	KŮŽE	brada	kontakt [kde: brada, čím: klouby prstů], od těla	k tělu	nahoru

TYP ZNAKU	ZNAKY	DEZ	TAB	SIG a K	ORI1Le	ORI2Le	ORI1Pr	ORI2Pr	HA
9.	OBJEVIT	sA, D	povrch ruky, hřbet	nahoru, kontakt [kde: povrch ruky, hřbet, čím: vnitřní zápěstí], nahoru, pohyb 1x	k tělu + doprava	od těla + doprava	k tělu	nahoru	před pasivní rukou
	VÝSLEDEK		povrch ruky, hřbet	nahoru, kontakt [kde: povrch ruky, hřbet, čím: vnitřní zápěstí], nahoru, opakovaný pohyb prostý	k tělu + doprava	od těla + doprava	k tělu	nahoru	před pasivní rukou

- **střídavý pohyb**: ruce se pohybují střídavě, např. znak PERNÍK. Pokud při artikulaci nedochází ke střídavému pohybu, jedná se o **simultánní pohyb**.

Informaci o tom, že je pohyb znaku vykonáván simultánně **explicitně nepopisují** v kapitolách Jednoruční znaky bez variantního tvaru ruky, Dvouruční znaky bez

variantního tvaru ruky, Jednoruční znaky s variantním tvarem ruky, Dvouruční znaky s variantním tvarem ruky, př. znak NÁVRH. Informaci o tom, že pohyb znaku je vykonáván simultánně **explicitně popisují** v kapitole Minimální páry, a to kvůli explicitnímu zápisu odlišujícího parametru pohybu, př. minimální pár BĚŽKOVAT, LYŽOVAT.

TYP ZNAKU	ZNAKY	TAB	SIG a K	ORI1Le	ORI2Le	ORI1Pr	ORI2Pr	HA
1.	PERNÍK	brada	dolů, kontakt [kde: brada, čím: špičky palců], dolů, střídavý pohyb , opakovaný pohyb prostý	doprava	od těla	doleva	od těla	vpravo od levé ruky
1.	NÁVRH	levá strana hrudi	kontakt [kde: levá strana hrudi, čím: palcová strana rukou], od těla	doprava	od těla	doleva	od těla	nad levou rukou

TYP ZNAKU	ZNAKY	DEZ	TAB	SIG a K	ORI1Le	ORI2Le	ORI1Pr	ORI2Pr	HA
5.	BĚŽKOVAT	sA	neutrální prostor	pohyb po půlkruhové dráze: od těla, dolů, střídavý pohyb	doprava	od těla	doleva	od těla	vpravo od levé ruky
5.	LYŽOVAT	sA	neutrální prostor	pohyb po půlkruhové dráze: od těla, dolů, simultánní pohyb	doprava	od těla	doleva	od těla	vpravo od levé ruky

1.1.4. Kontakt (K)

Při popisu kontaktu zohledňují:

1. obligatornost vs. fakultativnost kontaktu
2. místa, kde dochází kontaktu, a čím se ruka/ruce dotýkají (viz místa artikulace), místa kontaktu znaků popisují v hranatých závorkách []
3. délka trvání kontaktu

1. Obligatornost vs. fakultativnost kontaktu

Obligatorní kontakt

- a) artikulující ruka se **vždy dotýká** těla nebo pasivní ruky, artikulující ruce se vždy dotýkají těla nebo se vzájemně dotýkají v neutrálním prostoru u následujících typů znaků:
- **jednoruční znaky typ 1.** př. znak ABSENCE
 - **dvouruční znaky typ 1.** př. znak KŮŽE/KOŽENÝ, **typ 3.** např. znak JISTOTA, **typ 6.** např. znak PIVO, **typ 6a** VĚŘIT, **typ 9a** např. SZ č. 10 PRÁZDNÁ HLAVA)

TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁	ORI ₂
1.	ABSENCE	pravá strana čela, spánek	otáčení ruky, paže k vnitřní straně, kontakt [kde: pravá strana čela, čím. druhé články prstů]	(od těla + doleva) - k tělu	nahoru

TYP ZNAKU	ZNAKY	TAB	SIG a K	ORI ₁ Le	ORI ₂ Le	ORI ₁ Pr	ORI ₂ Pr	HA
1.	KŮŽE/ KOŽENÝ	brada - neutrální prostor	kontakt [kde: brada, čím: klouby prstů], dopředu	dozadu	nahoru	dozadu	nahoru	vpravo od levé ruky
3.	JISTOTA	druhé články prstů	přiblížení, kontakt [obě: druhé články prstů], oddálení	doprava	nahoru	doleva	nahoru	vpravo od levé ruky
6.	PIVO	palcová hrana ruky	dolů, kontakt [kde: mezi palcem a ukazovákem, čím: špička palce]	k tělu + doprava	od těla + doprava	k tělu	od těla	nad pasivní rukou
6a	VĚŘIT	neutrální prostor	pravá ruka: kontakt [kde: pravá strana čela, čím: špička ukazováku], dolů, obě ruce: přiblížení + zavření ruky, kontakt [obě: druhé články prstů]	k tělu + doprava + nahoru	od těla + nahoru + doleva	od těla + doleva + dolů	od těla + nahoru + doleva	vpravo + nad levou rukou

9a	SZ č. 10 PRÁZDNÁ HLAVA	pravý spánek – hřbet pasivní ruky	kontakt [kde: pravý spánek, čím: špička prostředníku], dolů, kontakt [kde: hřbet, čím: špička prostředníku] (k tělu + doleva, od těla + doprava)	dolů	od těla + doprava	doleva - dolů	nahoru - (od těla + doleva)	nad pasivní rukou
----	------------------------------	---	--	------	-------------------------	------------------	--------------------------------------	-------------------------

b) artikulující ruka se **nikdy nedotýká** těla nebo pasivní ruky, artikulující ruce se vzájemně nikdy nedotýkají při artikulaci v neutrálním prostoru či v blízkosti těla u následujících typů znaků:

- **jednoruční znaky typ 2.** př. znak BRZDA
- **dvouruční znaky typ 5.** př. znak ČEPICE, **typ 7.** př. znak SDĚLIT/UPOMÍNKA, **typ 10.** př. znak VYSVĚDČENÍ

TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁	ORI ₂
2.	BRZDA/BRZIT	neutrální prostor	od těla + dolů	dolů	od těla

TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁ Le	ORI ₂ Le	ORI ₁ Pr	ORI ₂ Pr	HA
5.	ČEPICE	hlava pravá a levá strana	dolů	doprava	nahoru	doleva	nahoru	vpravo od levé ruky
7.	SDĚLIT/ UPOMÍNKA	povrch ruky, hřbet	dopředu + doleva, kontakt [kde: hřbet, čím: špičky prstů], opakovaný pohyb prostý	dolů	dopředu + doprava	dolů	dopředu + doleva	nad pasivní rukou
10.	VYSVĚDČENÍ	dlaň	otáčení ruky k vnitřní a vnější straně (k tělu + dolů)	k tělu + nahoru	doprava	doleva	od těla + nahoru	za pasivní rukou

Fakultativní kontakt

Ruka/ruce mohou, ale nemusejí být v kontaktu u následujících typů znaků

- **jednoruční znaky typ 3.** př. znak DIVNÝ
- **dvouruční znaky typ 2.** př. znak KABÁT, **typ 4.** př. znak ZMĚNA, **typ 8.** MALBA, **typ 11.** př. znak VYZVEDNOUT

TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁	ORI ₂
3.	DIVNÝ	čelo pravá strana	kontakt [kde: čelo pravá strana, čím: špička palce], pohyb po půlkruhové dráze, kroucení zápěstím: od těla	k tělu - od těla	doleva

TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁ Le	ORI ₂ Le	ORI ₁ Pr	ORI ₂ Pr	HA
2.	KABÁT	levá a pravá strana hrudi	přiblížení, kontakt [kde: levá a pravá strana hrudi, čím: vnitřní zápěstí]	doprava	od těla	doleva	od těla	vpravo od levé ruky
4.	ZMĚNA	neutrální prostor	kontakt [obě: vnitřní zápěstí], výměna: levá ruka: k tělu; pravá ruka: od těla	k tělu - od těla	nahoru	od těla - k tělu	nahoru	vpravo od levé ruky - vlevo od levé ruky
8.	MALBA	dlaň	kontakt [kde: dlaň, čím: palcová hrana ruky] (dolů + doleva), opakovaný pohyb pokračující	dozadu	doprava + nahoru	dozadu	nahoru	za pasivní rukou
11.	VYZVENOUT	dlaň	k tělu + doprava, kontakt [kde: dlaň, čím: špičky prstů], k tělu + doprava	dolů	od těla + doprava	nahoru	od těla + doleva	pod pasivní rukou

2. Kde a čím se ruce dotýkají:

- **místa kontaktu levé a pravé ruky, či pasivní a aktivní ruky jsou odlišná** - kontakt [kde: čím:], např. jednoruční znak ABSENCE
- **místa kontaktu levé a pravé ruky, či pasivní a aktivní ruky jsou stejná** - kontakt [obě:], např. dvouruční znak ČLEN
- **změna místa kontaktu** – během artikulace znaku se ruka/ruce postupně dostanou do kontaktu se dvěma místy, např. jednoruční znak BOTA, kde artikulující ruka nejprve kontaktuje bradu a poté hrud'.

TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁	ORI ₂
1.	ABSENCE	pravá strana čela, spánek	otáčení ruky, paže k vnitřní straně, kontakt [kde: pravá strana čela, čím: druhé články prstů]	(od těla + doleva) - k tělu	nahoru
1.	BOTA	brada - prostředek hrudi	kontakt [kde: brada, čím: klouby prstů] , dolů, kontakt [kde: prostředek hrudi, čím: klouby prstů]	k tělu	nahoru

TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI1Le	ORI2Le	ORI1Pr	ORI2Pr	HA
3.	ČLEN	neutrální prostor	kontakt [obě: druhý článek ukazováku] + dolů	k tělu	doprava	k tělu	doleva	vpravo od levé ruky

3. Délka trvání kontaktu:

- stálý, trvalý kontakt
- přechodný kontakt
- **stálý, trvalý kontakt:** artikulující ruka/ruce je po celou dobu artikulace v kontaktu s tělem nebo s pasivní rukou. Stálý kontakt je v tabulkách vyjádřen pomocí hranatých závorek, ve kterých je popsáno přesné místo kontaktu ruky s tělem nebo ruky s rukou a pomocí kulatých závorek, ve kterých je popsáno, k jakému pohybu dochází během tohoto kontaktu. Př. o znak ČLOVĚK.

TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁	ORI ₂
1.	ČLOVĚK	pravá tvář	kontakt [kde: pravá tvář, čím: druhé články prstů] (dolů)	doleva	nahoru

- **přechodný kontakt:** artikulující ruka/ruce krátce kontaktuje tělo nebo pasivní ruku. Přechodný kontakt je v tabulkách vyjádřen pomocí hranatých závorek, ve kterých je popsáno přesné místo kontaktu ruky s tělem nebo ruky s rukou. Za hranatou závorkou následuje čárka a další popis pohybu, který je artikulován následně po kontaktu, k pohybu tedy nedochází během kontaktu.

V rámci přechodného kontaktu odlišuji:

- **počáteční kontakt:** ruka/ruce jsou v kontaktu na začátku artikulace znaku, př. znak KŮŽE
- **koncový kontakt:** ruka/ruka jsou v kontaktu na konci artikulace znaku. Př. znak OPLODNIT
- **kontakt uprostřed artikulace znaku:** tomuto kontaktu předchází pohyb ruky/rukou a také po něm následuje další pohyb ruky/rukou. Př. znak NOVINY.

TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI1Le	ORI2Le	ORI1Pr	ORI2Pr	HA
1.	KŮŽE	brada	kontakt [kde: brada, čím: klouby prstů], od těla	k tělu	nahoru	k tělu	nahoru	vpravo od levé ruky
6., 9.	OPLODNIT	palcová hrana ruky	dolů, kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky]	doprava	od těla	doleva	od těla	nad pasivní rukou
7.	NOVINY, ČASOPIS	dlaň	doleva, kontakt [kde: dlaň, čím: klouby prstů], k tělu, opakovaný pohyb prostý, krátký pohyb	doprava	od těla	k tělu	doleva	vpravo od pasivní ruky

1.1.5. Místo artikulace (TAB)

1. Místa, na kterých se artikuluji vyexcerpované znaky

- a) neutrální prostor (typ jednoručních znaků 2., typ dvouručních znaků 3., 4., 5.)
- b) tělo (typ jednoručních znaků 1., 3., typ dvouručních znaků 1., 2.),
- c) pasivní nebo levá ruka (typ dvouručních znaků 3., 4., 6., 6a, 7., 8., 9., 9a, 10., 11.)

2. Místa na aktivní nebo pravé ruce, které se při artikulaci znaku dotýkají těla nebo pasivní ruky (typ jednoručního znaku 1., 3., typ dvouručních znaků 1., 2., 3., 4., 6., 6a., 8., 9., 9a., 11.).

1 a) Neutrální prostor jako místo artikulace

Pokud se ruce artikuluji v neutrálním prostoru, nedostávají se do kontaktu s tělem. Neutrální prostor je místem artikulace znakům jednoručním bez kontaktu (typ 2.), dvouručním, kdy jsou aktivní obě ruce stejného tvaru ve vzájemném kontaktu (typ 3.) a dvouručním, kdy jsou aktivní obě ruce stejného tvaru bez kontaktu (typ 5.).

1. b) Místa artikulace na těle (s kontaktem) nebo v blízkosti těla (bez kontaktu):

- čelo, např. část znaku DĚDEČEK
- pravá strana čela, např. znak ABSENCE
- nos, např. znak RÝMA
- pravá tvář, např. znak JABLKO
- dolní část obličeje, např. znak NANUK
- brada, např. znak BOTA
- pod bradou, např. znak VŮBEC
- ústa, např. znak ZBOŽŇOVAT
- prostředek hrudi, např. znak KAŠEL
- dolní část hrudi, např. část znaku ZIP
- horní část hrudi, např. část znaku ZIP
- levá strana hrudi, např. část znaku SOBEC
- pravá strana hrudi, např. část znaku SOBEC
- paže od ramene k loktu, např. znak SOBOTA
- paže od loktu k zápěstí, např. znak POMALU

- loket, např. znak LUMP
- ruka uprostřed (v ohybu paže), např. znak DROGA
- reálný předmět, znak DOBROU CHUŤ

1. c) Místa artikulace na pasivní nebo levé ruce:

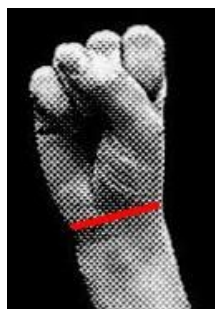
- vnitřní zápěstí, např. část znaku KINO
- vnější zápěstí, např. část znaku VĚZENÍ
- dlaň ruky, např. část znaku POŠTA
- hřbet ruky, např. část znaku DOKTOR
- palcová hrana ruky, např. část znaku HNĚDÝ
- úpatí ukazováku, např. znak BERAN
- klouby prstů (ukazováku, prostředníku, prsteníku, malíku), např. znak SALÁM
- klouby palce a ukazováku, např. znak AUTORITA/MOC
- špičky prstů (ukazováku, prostředníku, prsteníku, malíku), např. znak DŘEVO
- mezi palcem a ukazovákem, např. znak PIVO
- první články prstů, např. znak HAVÁRIE
- druhé články prstů, např. znak PAPÍR

2. Místa na aktivní nebo pravé ruce (tj. místa, kde dochází ke kontaktu aktivní ruky a rukou pasivní):

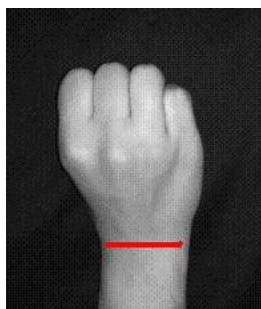
- vnitřní zápěstí, např. část znaku KINO
- vnější zápěstí, např. část znaku VĚZENÍ
- dlaň ruky, např. znak SALÁM
- hřbet ruky, např. znak ZBOŽŇOVAT
- palcová hrana ruky, např. část znaku POŠTA
- malíková hrana ruky, např. část znaku HNĚDÝ
- délka palce a ukazováku, např. znak PAVEL
- hrana palce, např. znak VÝBORNĚ
- úpatí ukazováku, např. znak BERAN
- klouby prstů (ukazováku, prostředníku, prsteníku, malíku), např. znak BOTA
- klouby palce a ukazováku, např. znak BANKA
- špičky prstů (ukazováku, prostředníku, prsteníku, malíku), např. znak EKONOMIE
- špička ukazováku, např. znak HLAVNÍ
- špička palce, např. znak BILÝ

- špička palce a ukazováku, např. znak DOKTOR
- mezi palcem a ukazovákem, např. znak AUTOBURS
- druhé články prstů, např. část znaku PAPÍR

Obrázek č. 5: Místa artikulace na pasivní ruce.

vnitřní zápěstí

vnější zápěstí

dlaň ruky

hřbet ruky

palcová hrna ruky

úpatí ukazováku

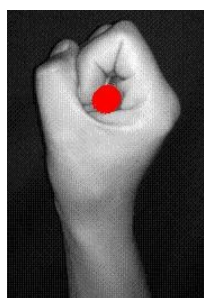
klouby prstů

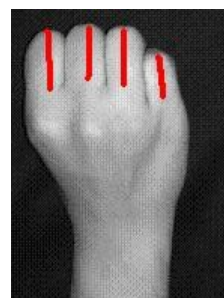
klouby palce a ukazováku

špičky prstů

mezi palcem a ukazovákem

první články prstů

druhé články prstů

1.1.6. Orientace dlaně/dlaní ORI1 a orientace prstů ORI2

V rámci parametru orientace odlišuji orientaci dlaně/dlaní a orientace prstů (v případě skrčených prstů se orientace prstů zapisuje podle toho, kam by prsty směřovaly jako natažené).

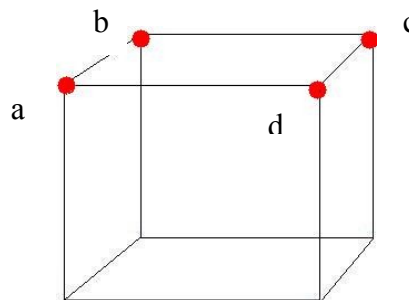
K zápisu orientace dlaně/dlaní a k zápisu orientace prstů slouží stejné hodnoty, a to:

- doprava
- doleva
- od těla
- k tělu
- nahoru
- dolů

Aby zápis orientace co nejdříve odrážel reálnou artikulaci znaku, zapisuji ji pomocí **kombinace** těchto hodnot, přičemž užívám symbolu +. (Lze si představit místnost, uvnitř které stojíme, ruce se orientují do rohů a hran):

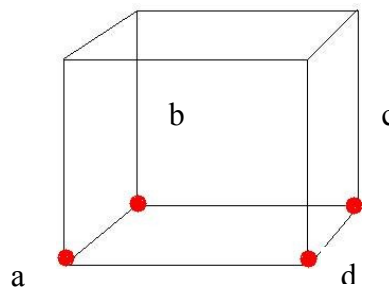
- **místa horních rohů:**

- a) doleva + k tělu + nahoru
- b) doleva + od těla + nahoru
- c) doprava + od těla + nahoru
- d) doprava + k tělu + nahoru

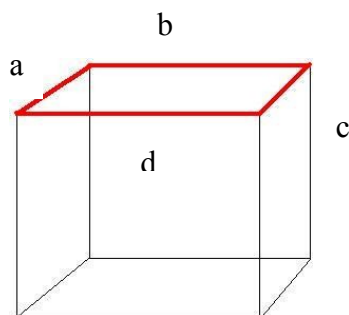
- **místa dolních rohů:**

- a) doleva + k tělu + dolů
- b) doleva + od těla + dolů
- c) doprava + od těla + dolů
- d) doleva + k tělu + dolů

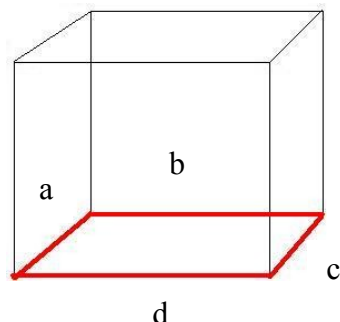

- **místa horních hran:**

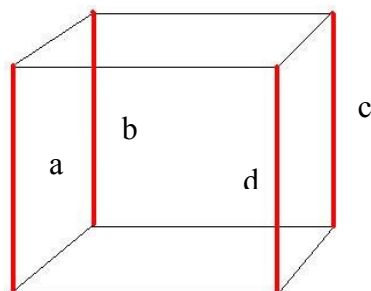
- a) doleva + nahoru
- b) od těla + nahoru
- c) doprava + nahoru
- d) k tělu + nahoru

 - **místa dolních hran:**

- a) doleva + dolů
- b) od těla + dolů
- c) doprava + dolů
- d) k tělu + dolů

 - **místa dolních hran:**

- a) k tělu + doleva
- b) od těla + doleva
- c) od těla + doprava
- d) k tělu + doprava

U jednoručních znaků popisují orientaci dlaně (ORI_1) a orientaci prstů (ORI_2), př. znak DETEKTIV/REVIZOR. U dvouručních znaků popisují orientaci dlaně levé ruky (ORI_{1Le}), orientaci prstů levé ruky (ORI_{2Le}), orientaci dlaně pravé ruky (ORI_{1Pr}) a orientaci prstů levé ruky (ORI_{2Pr}), př. znak BALKÓN.

TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI_1	ORI_2
1.	DETEKTIV/ REVIZOR	levá strana hrudi	kontakt [kde: levá strana hrudi, čím: palcová hrana ruky], otáčení paže k vnější straně, opakovaný pohyb prostý	k tělu - dolů	doleva

TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG aK	ORI_{1Le}	ORI_{2Le}	ORI_{1Pr}	ORI_{2Pr}	HA
1.	BALKÓN	neutrální prostor	k tělu, kontakt [kde: hřbet ruky, čím: druhé články prstů]	dolů	doprava	dolů	doleva	nad levou rukou

Pokud během artikulace znaku dochází ke změně orientace dlaně nebo prstů, zaznamenávám tuto změnu pomocí symbolu -. Příklad znaku ABSENCE, kde se orientace dlaně mění z orientace od těla + doleva na orientaci k tělu.

TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁	ORI ₂
1.	ABSENCE	pravá strana čela, spánek	otáčení paže + skrčení všech prstů, k vnitřní straně, kontakt [kde: pravá strana čela, čím. druhé články prstů]	(od těla + doleva) - k tělu	nahoru

1.1.7. Uspořádání rukou (HA)

Uspořádáním rukou popisují vzájemnou polohu rukou při manuální artikulaci dvouručních znaků. U dvouručních znaků, ve kterých je aktivní jedna ruka, se jedná o polohu aktivní ruky vzhledem k pasivní ruce. **Aktivní ruka je:**

- nad pasivní rukou
- vpravo od pasivní
- za pasivní rukou

Např. znak VOLNO s HA „nad pasivní rukou“.

U dvouručních znaků, ve kterých jsou aktivní obě ruce, se jedná o polohu pravé ruky vzhledem k levé ruce. **Pravá ruka je:**

- nad levou rukou
- vpravo od levé ruky
- za levou rukou

Např. znak PRAXE s HA „vpravo od levé ruky“.

TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI1Le	ORI2Le	ORI1Pr	ORI2Pr	HA
3.	VOLNO	povrch ruky, hřbet	kontakt [kde: povrch ruky, čím: špička prsteníku], dozadu + doleva, nahoru, dopředu + doprava, kontakt [kde: povrch ruky, čím: špička prsteníku], dopředu doprava nahoru, opakovaný pohyb prostý	k tělu + doprava	od těla + doprava	dolu	od těla + doleva	nad pasivní rukou
3.	PRAXE	druhé články prstů	pohyb po kruhové dráze: dolu, přiblížení, kontakt [obě: druhé články prstů], nahoru, oddálení, opakovaný pohyb prostý	doprava	nahoru	doleva	nahoru	vpravo od levé ruky

5. Minimální páry

V následující analytické části práce podávám přehled minimálních párů, které jsou vytvořeny ze znaků artikulovaných obecně tvarem ruky A a v nichž pozice rozlišujícího segmentu může být obsazena jakýmkoli parametrem znaku (tvar ruky, místo artikulace, pohyb, orientace dlaně, orientace prstů, uspořádání rukou, kontakt).

Minimální páry tvořím výhradně ze znaků bez variantního tvaru ruky, netvořím je ze znaků s variantním tvarem ruky. V případě utvoření minimálního páru ze znaků s variantním tvarem ruky je potřeba dát proti sobě ty varianty, které se liší jediným parametrem. I tyto minimální páry dokládají existenci fonémů. Utváření minimálních párů z těchto znaků, kombinací variantních tvarů rukou, je další problematikou, které dle mého názoru přísluší věnovat se v samostatném výzkumu zaměřeném pouze na tvoření minimálních párů ze znaků s variantním tvarem ruky popřípadě kombinací znaků s variantním tvarem ruky a znaků bez variantního tvaru ruky. Na konci této kapitoly uvádím jeden příklad minimální páru tvořeného znaky SAKRA (znak bez variantního tvaru ruky) a KOV/OCEL/ŽELEZO (znak s variantním tvarem ruky).

Minimální páry tvořené výhradně znaky bez variantního tvaru ruky dělím v této kapitole podle následujících kontrastivních parametrů:

- **tvar ruky/rukou (DEZ)**
 - minimální páry s distinktivním tvarem ruky/rukou typu A,
 - minimální páry s distinktivním tvarem ruky/rukou typu A vs. jakýkoli jiný tvar ruky/rukou kromě typu A,
- **místo artikulace (TAB):** minimální páry s distinktivním místem artikulace,
- **pohyb (SIG):** minimální páry s distinktivním pohybem,
- **uspořádání rukou (HA):** minimální páry s distinktivním uspořádáním rukou,

Za minimální pár je obvykle považována dvojice znakových jednotek lišících se jediným segmentem. V excerpovaném materiálu jsem našla i takové dvojice znaků, které jsou diferencovány dvěma segmenty. Odlišnost dvou segmentů souvisí s faktem, že konkrétní realizace jednoho parametru u jednoho znaku nedovoluje kombinaci s nějakým konkrétním

jiným parametrem. Např. ve dvojici znaků LEKNOUT SE a ZACHRÁNIT posun místa artikulace v horizontální linii ovlivňuje možné uskutečnění/neuskutečnění kontaktu.

Vzhledem k tomu, že se evidentně jedná o jiné případy než např. dvojice znaků VEČER a KŮŇ se jediným segmentem, tedy tvarem ruky a pohybem, rozhodla jsem se dvojici znaků LEKNOUT SE a ZACHRÁNIT klasifikovat také jako minimální páry. Konkrétně se jedná o vliv:

- tvaru ruky/rukou na místo artikulace (minimální pár PŘERUŠIT, ROZBÍT; PLNÉ BŘICHO, HAVÁRIE viz níže)
- místa artikulace na pohyb (minimální pár BABIČKA, DĚDEČEK viz níže)
- místa artikulace na kontakt (minimální pár LEKNOUT SE, ZACHRÁNIT SE viz níže)
- pohybu na orientaci (minimální pár VZÍT, UKRÁST viz níže)

U každé tabulky uvádím **komentář** vztahující se ke skupině znaků tvořící minimální páry nebo vztahující se k vybraným znakům, které je dle mého názoru potřeba okomentovat detailněji (počet minimálních párů, vliv odlišného parametru znaků minimálního páru na další parametr, významový vztah minimálních párů, kontrastující parametry). Přímo v tabulkách tučně zvýrazňuji odlišující parametry znaků tvořící minimální páry

Minimální páry s distinktivním tvarem ruky/rukou (DEZ) typu A

Následující tabulka zaznamenává všechny nalezené dvojice znaků (minimální páry), v nichž se významově distinktivní funkcí vyznačují tvary rukou typu A (A, A0, A stříška, sA, tA) a na pozici kontrastivních parametrů figurují pouze tvary rukou typu A. Nejsou zde tedy zahrnuty případy jako sA vs. jakýkoli jiný tvar ruky kromě A, A0, A stříška, sA, tA.

Tabulka č. 1: Minimální páry tvořené dvouručními znaky s distinktivním tvarem ruky/rukou

N	TYP ZNAKU	MINIMÁLNÍ PÁRY	TAB	SIG a K	ORI ₁ Le	ORI ₂ Le	ORI ₁ Pr	ORI ₂ Pr	HA
2	3.	ROZBÍT (sA, sA)	neutrální prostor	kontakt [obě: druhý článek ukazováku], otočení paží k vnitřní straně: nahoru + oddálení	dolů - k tělu	dopředu - doprava	dolů - k tělu	dopředu - doleva	vpravo od pravé ruky
	3.	PŘERUŠIT (A stříška, A stříška)		kontakt [obě: klouby palce a ukazováku], otočení paží k vnitřní straně: nahoru + oddálení					
	6. 6.	ATENTÁT (A stříška, A stříška), SAKRA (sA, sA)	palcová hrana ruky	dolů, kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky], dozadu + doleva	k tělu + doprava	dopředu + doprava	k tělu + doprava	k tělu + doleva	nad pasivní rukou

N = počet minimálních párů

V excerpovaném materiálu jsem našla jediné 2 minimální páry splňující výše uvedená kritéria (ROZBÍT, PŘERUŠIT a ATENTÁT, SAKRA), přičemž v obou minimálních párech figurují na pozici rozlišujících tvarů rukou stejné tvary ruky, a to tvary sA a A stříška. Vzhledem k tomu, že pouhou záměnou tvarů sA a A stříška dochází ke změně významu znakové jednotky, domnívám se, že tvary sA a A stříška je možné považovat za 2 fonémy.

Jak naznačuje tabulka, kromě stejných tvarů ruky je jediným společným rysem znaků, které vstupují do minimálních párů, jejich příslušnost ke znakům dvouručním.

Minimální pár ROZBÍT, PŘERUŠIT je tvořen znaky, jejichž obě ruce jsou aktivní (typ 3.) a vzájemně se dotýkají druhého článku ukazováku (znak ROZBÍT) a klouby palce a ukazováku (znak PŘERUŠIT). Změna tvaru rukou minimálního páru ROZBÍT, PŘERUŠIT má za následek odlišné místo vzájemného kontaktu rukou. Při artikulaci znaku PŘERUŠIT se vzájemně dotýkají druhé články prstů, při artikulaci znaku ROZBÍT se vzájemně dotýkají klouby palce a ukazováku.

Minimální pár ATENTÁT, SAKRA je tvořen symetrickými znaky (typ 6.), malíková hrana aktivní ruky se dotýká palcové hrany pasivní ruky.

Významový vztah minimálních párů

Pokud jde o významovou složku znaků tvořících tyto minimální páry, domnívám se, že v případě znaků PŘERUŠIT, ROZBÍT by za společný významový rys mohlo být považováno narušení celistvosti. Naproti tomu společný významový rys znaků ATENTÁT a SAKRA je o poznání méně zřetelný a značně obecnější: znak ATENTÁT pojmenovává negativní skutečnost a znaku SAKRA se užívá jako reakce na nějakou negativní skutečnost (určitý negativní význam je možné vidět také u předcházející dvojice znaků PŘERUŠIT, ROZBÍT).

Minimální páry s distinktivním tvarem ruky/rukou (DEZ) typu A vs. jakýkoli jiný tvar ruky/rukou kromě typu A

Nyní popíši minimální páry, ve kterých se významově distinktivní funkcí vyznačují tvary rukou typu A (A, A0, A stříška, sA, tA) a na pozici kontrastujících segmentů figurují jakékoli tvary s výjimkou tvarů typu A.

V excerpovaném materiálu se mi nepodařilo nalézt žádný minimální pár tvořený znaky, jejichž rozlišujícím parametrem byl tvar, který je (alespoň do určité míry) artikulačně podobný s jakýmkoli tvarem typu A, a který by tudíž alespoň potenciálně mohl být variantou fonému A. K nejvýrazněji artikulačně podobným tvarům v ČZJ je možné řadit tvary ruky: sA x O, C; A0 x D, I, příp. Y. (Z pouhého nenalezení minimálního páru se segmenty sA x O, sA x C, A0 x D, A0 x Y, A0 x I ovšem nelze vyvozovat, že se nejedná o samostatné fonémy.)

Vzhledem k tomu, že minimálních párů založených na kontrastu pouze tvaru ruky A jsem našla velmi omezené množství (2 znaky), rozhodla jsem se zahrnout do přehledu i minimální páry, ve kterých **tvar ruky A kontrastuje s jakýmkoli tvarem kromě tvaru ruky typu A**. Minimálních párů tohoto typu jsem našla celkem 5, jsou jimi minimální páry uvedené v tabulce. Každý z těchto minimálních párů je tvořen jedním znakem symetrickým (typ 6.) a jedním znakem asymetrickým (typ 9.).

Tabulka č. 2: Minimální páry tvořené dvouručními znaky s distinktivním tvarem ruky/rukou A vs. jiným tvarem ruky/rukou kromě typu A

N	TYP ZNAKU	MINIMÁLNÍ PÁRY	TAB	SIG a K	ORI ₁ Le	ORI ₂ Le	ORI ₁ Pr	ORI ₂ Pr	HA
5	6. 9.	PŮDA/ POZEMEK (sA, sA), KINO (sA, 5 tři čáry)	palcová hrana ruky	kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: vnitřní zápěstí] (kývání k tělu + doleva, od těla + doprava), opakovaný pohyb prostý	k tělu + doprava	od těla + doleva	od těla + doleva	nahoru	nad pasivní rukou
	6. 9.	PŮDA/ POZEMEK (sA, sA), PODVOD (sA, V)	palcová hrana ruky	kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: vnitřní zápěstí] (kývání k tělu + doleva, od těla + doprava), opakovaný pohyb prostý	k tělu + doprava	od těla + doleva	od těla + doleva	nahoru	nad pasivní rukou
	6. 9.	HNĚDÝ (sA, sA), ČOKOLÁDA (sA, V)	palcová hrana ruky	pohyb po kruhové dráze: kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky] (k tělu, doprava, od těla, doleva), opakovaný pohyb prostý	k tělu + doprava	od těla + doleva	k tělu + doleva	od těla + doleva	nad pasivní rukou
	6. 9.	ZBYTEČNÝ (sA, sA), POKLADNA (sA, V)	palcová hrana ruky	dolů, kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky], k tělu + doleva, od těla, kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky], od těla + doprava	k tělu + doprava	od těla + doprava	k tělu + doprava	k tělu + doleva	nad pasivní rukou
	6. 9.	PŮDA/ POZEMEK (sA, sA), NÁKUP (sA, D)	palcová hrana ruky	kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: vnitřní zápěstí] (kývání k tělu + doleva, od těla + doprava), opakovaný pohyb prostý	k tělu + doprava	od těla + doleva	od těla + doleva	nahoru	nad pasivní rukou

N = počet minimálních párů

Tvar rukou a místo kontaktu

Místem artikulace všech symetrických a asymetrických znaků v tabulce je palcová hrana pasivní ruky ve tvaru sA. Znaky tvořící minimální páry v této tabulce se od sebe liší pouze tvarem aktivní ruky. U 3 minimálních párů se palcové hrany pasivní ruky dotýká vnitřní zápěstí aktivní ruky (PŮDA/POZEMEK, KINO; PŮDA/POZEMEK, PODVOD a PŮDA/POZEMEK, NÁKUP), u 2 minimálních párů se palcové hrany pasivní ruky dotýká malíková hrana aktivní ruky (HNĚDÝ, ČOKOLÁDA; ZBYTEČNÝ, POKLADNA;).

Vzhledem k tomu, že pouhou záměnou tvarů sA a 5 tři čáry, sA a V, sA a D dochází ke změně znakové jednotky, domnívám se, že tvary **sA**, **5 tři čáry**, **V** a **D** je možné považovat za 4 **fonémy**.

Jak naznačuje tabulka, kromě stejných pohybů je jediným společným rysem znaků, které vstupují do minimálních párů, jejich příslušnost ke znakům dvouručním.

Významový vztah minimálních párů

Pokud jde o významovou složku znaků tvořících tyto minimální páry, domnívám se, že v případě znaků HNĚDÝ, ČOKOLÁDA by za společný významový rys mohla být hnědá barva charakteristická pro čokoládu. Zdá se, že u ostatních znaků PŮDA/POZEMEK, KINO, PODVOD, NÁKUP, ZBYTEČNÝ, POKLADNA není žádný společný významový rys.

Distinktivní tvary ruky/rukou (DEZ)

Tabulka č. 3: Distinktivní tvary ruky/rukou dvouručních znaků tvořící minimální páry

POČET ZNAKŮ	TVARY RUKOU TVOŘÍCÍ MINIMÁLNÍ PÁRY		FONÉMY
2	A stříška, A stříška	sA, sA	sA, A stříška
	A stříška, A stříška	sA, sA	
1	sA, sA	sA, 5 tři čáry	sA, 5 tři čáry
3	sA, sA	sA, V	sA, V
	sA, sA	sA, V	
	sA, sA	sA, V	
1	sA, sA	sA, D	sA, D

Tvar ruky **sA** se jako kontrastivní parametr vyskytuje ve všech výše popsaných minimálních párech a tvoří kontrast s tvarem ruky A stříška, 5 tři čáry, V a D. Vzhledem k tomu, že pouhou záměnou tvarů sA, A stříška, 5 tři čáry, V a D dochází ke změně znakové jednotky, domnívám se, že tvary **sA**, **A stříška**, **5 tři čáry**, **V** a **D** je možné považovat za **fonémy**.

Minimální páry s distinktivním místem artikulace (TAB)

V excerpovaném materiálu znaků bez variantního tvaru ruky jsem našla 4 minimální páry tvořené jednoručními znaky lišícími se místem artikulace a 1 minimální pár tvořený dvouručními znaky lišícími se místem artikulace.

Tabulka č. 4: Minimální páry tvořené jednoručními znaky s distinktivním místem artikulace

N	TYP ZNAKU	MINIMÁLNÍ PÁR	DEZ	TAB	SIG a K	ORI ₁	ORI ₂
4	1.	BABIČKA	5 tři čáry - sA	pravá tvář - brada	kontakt [kde: pravá tvář , čím: druhý článek ukazováku], zavření ruky (dolů + doleva), kontakt [kde: brada, čím: mezi palcem a ukazovákem]	doleva	nahoru
		DĚDEČEK		čelo - brada	kontakt [kde: čelo , čím: druhý článek ukazováku], zavření ruky (dolů), kontakt [kde: brada, čím: mezi palcem a ukazovákem]	doleva	nahoru
	1.	CHYTRÝ	D - sA	prvá strana čela	kontakt [kde: pravá strana čela , čím: špička prstu], skrčení ukazováku, dolů + doleva, nahoru + doprava, opakovaný pohyb prostý	k tělu	doleva + nahoru
		SKUTEČNOST		brada	kontakt [kde: brada , čím: špička prstu], skrčení ukazováku, dolů + doleva, nahoru + doprava, opakovaný pohyb prostý	k tělu	doleva + nahoru
	1.	VŮBEC/NIC, NIKDO/NIKDY	A0	brada	kontakt [kde: brada , čím: špička palce], od těla	doleva	nahoru
		ZÍTRA		pravá tvář	kontakt [kde: pravá tvář , čím: špička palce], od těla	doleva	nahoru
	3.	DUBEN, ČUMĚT	5 tři čáry - sA	nos	kontakt [kde: nos , čím: délka prstů], zavření ruky (od těla + dolů)	doleva	nahoru
		FEŠÁK		brada	kontakt [kde: brada , čím: délka prstů], zavření ruky (od těla + dolů)	doleva	nahoru

N = počet minimálních párů

Z celkového počtu 4 minimálních párů, které jsou tvořeny jednoručními znaky a v nichž kontrastujícím segmentem je místo artikulace, se znaky 3 minimálních párů vyznačují změnou tvaru ruky v průběhu artikulace a finálním tvarem ruky sA (5 tři čáry – sA, D - sA). Jeden minimální pár je tvořen znaky artikulovanými tvarem A0.

Jak dále naznačuje tabulka, všechny znaky jsou artikulovány na těle, resp. na obličeji. Znaky 3 minimálních párů jsou v kontaktu s tělem vždy (typ 1.) a znaky jednoho minimálního páru mohou, ale nemusejí být v kontaktu s tělem (3.).

Vliv místa artikulace na pohyb

Domnívám se, že při artikulaci znaků minimálního páru BABIČKA, DĚDEČEK dochází při artikulaci ke změně směru pohybu právě v důsledku jejich odlišného počátečního místa artikulace. Počátečním místem artikulace znaku BABIČKA je pravá tvář a pohybem směrem dolů + doleva se ruka dostane na koncové místo artikulace, na bradu. Počátečním místem artikulace znaku DĚDEČEK je čelo a pohybem směrem dolu se ruka dostane na koncové místo artikulace, na bradu.

Významový vztah minimálních párů

Pokud jde o významovou složku znaků tvořících tyto minimální páry, domnívám se, že v případě znaků BABIČKA, DĚDEČEK by za společný významový rys mohl být rodinný stav. Zdá se, že u ostatních znaků CHYTRÝ, SKUTEČNOST, VŮBEC, NIC, NIKDO, NIKDY, ZÍTRA, DUBEN či ČUMĚT a FEŠÁK není žádný společný významový rys.

Tabulka č. 5: Minimální pár tvořený dvouručními znaky s distinktivním místem artikulace

N	TYP ZNAKU	ZNAKY	DEZ	TAB	SIG a K	ORI1Le	ORI2Le	ORI1Pr	ORI2Pr	HA
1	1.	LEKNOUT SE	5 tři čáry - sA	levá a pravá strana hrudi	zavření rukou + k tělu, kontakt [kde: levá a pravá strana hrudi, čím: druhé články prstů], nahoru	k tělu	doprava	k tělu	od těla	vpravo od levé ruky
	5.	ZACHRÁNIT		neutrální prostor	zavření rukou + k tělu + nahoru	k tělu + nahoru	od těla + nahoru	k tělu + nahoru	od těla + nahoru	vpravo od levé ruky

N = počet minimálních párů

V excerpovaném materiálu tvořeném dvouručními znaky bez variantního tvaru ruky jsem našla jediný minimální pár, a to LEKNOUT SE a ZACHRÁNIT.

Vliv místa artikulace na kontakt

Domnívám se že, odlišné místo artikulace znaků tohoto minimálního páru má za následek odlišný kontakt. Místem artikulace znaku ZACHRÁNIT je neutrální prostor, ve kterém nedochází ke kontaktu rukou s tělem (typ 5.). Místem artikulace znaku LEKNOUT SE je levá a pravá straně hrudi, které se ruce přechodně dotýkají (typ 1.).

Významový vztah minimálních párů

Pokud jde o významovou složku znaků tvořících tyto minimální páry, domnívám se, že v případě znaků LEKNOUT SE a ZACHRÁNIT společný významový rys není.

Distinktivní místo artikulace

Místo artikulace na bradě se jako odlišující parametr vyskytuje ve většině výše popsaných minimálních párech a tvoří kontrast s místy artikulace na pravé straně čela, pravé tváři a nose. Vzhledem k tomu, že pouhou **záměnou míst artikulace na čele, pravé straně čela, pravé tváři, nosu, bradě, levé a pravé straně hrudi a v neutrálním prostoru** dochází ke změně znakové jednotky, domnívám se, že tyto místa artikulace je možné považovat za **fonémy**.

Minimální páry s distinktivním pohybem (SIG)

V excerpovaném materiálu znaků bez variantního tvaru ruky jsem našla 3 minimální páry tvořené jednoručními znaky lišícími se pohybem a 9 minimálních párů tvořených dvouručními znaky lišícími se pohybem.

Tabulka č. 6: Minimální páry tvořené jednoručními znaky s distinktivním pohybem

N	TYP ZNAKU	MINIMÁLNÍ PÁR	DEZ	TAB	SIG a K	ORI1	ORI2
3	2.	HODINA	A0	neutrální prostor	pohyb po kruhové dráze: doprava, dolů, doleva, nahoru	k tělu	doleva
		ROK		neutrální prostor	pohyb po kruhové dráze: od těla, dolů, k tělu, nahoru	k tělu	doleva
	2.	ZMRZLINA	sA	dolní část obličeje	pohyb po kruhové dráze: k tělu, dolů, od těla, nahoru, opakovaný pohyb prostý	doleva	nahoru
		MODEROVAT		dolní část obličeje	kývání: k tělu, od těla, opakovaný pohyb prostý	doleva	nahoru
	2.	VZÍT	5 tři čáry - sA	neutrální prostor	pohyb přímý: zavření ruky (k tělu)	dolů	od těla + doleva
		UKRÁST		neutrální prostor	pohyb po kruhové dráze: otočení paže k vnitřní straně + zavření ruky (od těla, doprava, k tělu, doleva)	(doprava + dolů) - dolů	od těla + doleva

N = počet minimálních párů

Mezi excerpovanými znaky jsem našla 3 minimální páry, které jsou tvořeny jednoručními znaky lišícími se pohybem. Všechny znaky tvořící minimální páry se artikulují bez kontaktu na těle (typ 2.).

Vliv pohybu na orientaci

Domnívám se, že odlišný pohyb u znaků minimálního páru VZÍT, UKRÁST ovlivňuje orientaci dlaně. Při pohybu znaku VZÍT je dlaň ruky orientovaná dolů. V průběhu pohybu znaku UKRÁST se paže otočí k vnitřní straně, přičemž na začátku artikulace znaku je dlaň ruky orientovaná směrem doprava + dolů a po otočení paží k vnitřní straně se orientace dlaně změní směrem dolů.

Významový vztah minimálních párů

Pokud jde o významovou složku znaků tvořících tyto minimální páry, domnívám se, že v případě znaků HODINA, ROK je společným významovým rysem časová jednotka,

v případě znaků ZMRZLINA, MODEROVAT by společným významovým rysem mohla být nutnost blízký kontakt předmětu s ústy a v případě znaků VZÍT, UKRÁST je společným významovým rysem činnost uchopení předmětu a přiblížení k tělu.

Tabulka č. 7: Minimální páry tvořené dvouručními znaky s distinktivním pohybem

N	TYP ZNAKU	ZNAKY	DEZ	TAB	SIG a K	ORI1Le	ORI2Le	ORI1Pr	ORI2Pr	HA
10	3.	SUCHÝ	A	druhé články prstů	přiblížení, kontakt [obě: druhé články prstů], pohyb 1x	doprava	nahoru	doleva	nahoru	vpravo od pravé ruky
		KÁMEN/ TVRDÝ		druhé články prstů	přiblížení, kontakt [obě: druhé články prstů], opakovaný pohyb prostý	doprava	nahoru	doleva	nahoru	vpravo od pravé ruky
	3.	PROHRÁT	A stříška	neutrální prostor	kontakt [obě: druhý článek ukazováku], otočení paží k vnitřní straně: dolů + oddálení	k tělu	doprava	k tělu	doleva	vpravo od levé ruky
		PŘERUŠIT		neutrální prostor	kontakt [obě: druhý článek ukazováku], otočení paží k vnitřní straně: nahoru + oddálení	dolů - k tělu	od těla - doprava	dolů - k tělu	od těla - doleva	vpravo od levé ruky
	5.	ABSOLVOVAT	sA	neutrální prostor	otočení paží k vnější straně	(nahoru + doprava + k tělu) - dolů	od těla + doprava	(nahoru + doleva + nahoru) - dolů	od těla + doleva	vpravo od pravé ruky
		VZNIK/ ZALOŽIT		neutrální prostor	otočení paží k vnitřní straně	dolů - (nahoru + doprava + dozadu)	dopředu + doprava	dolů - (nahoru + doleva + nahoru)	dopředu + doleva	vpravo od
	5.	BĚHAT	sA	neutrální prostor	pohyb po kruhové dráze: od těla, dolů, k tělu, nahoru, střídavý pohyb, opakovaný pohyb prostý	doprava	od těla	doleva	od těla	vpravo od pravé ruky
		BOXOVAT		neutrální prostor	pohyb přímý: od těla, střídavý pohyb, opakovaný pohyb prostý	doprava	od těla	doleva	od těla	vpravo od pravé ruky

5.	BĚŽKOVAT	sA	neutrální prostor	pohyb po půlkruhové dráze: od těla, dolů, střídavý pohyb	doprava	od těla	doleva	od těla	vpravo od levé ruky
	LYŽOVAT		neutrální prostor	pohyb po půlkruhové dráze: od těla, dolů, simultánní pohyb	doprava	od těla	doleva	od těla	vpravo od levé ruky
6.	SAKRA	sA	palcová hrana ruky	dolů, kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky], k tělu + doleva	k tělu + doprava	od těla + doprava	k tělu + doprava	k tělu + doleva	nad pasivní rukou
	ZBYTEČNÝ		palcová hrana ruky	dolů, kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky], k tělu + doleva, od těla + doprava, kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky], od těla + doprava	k tělu + doprava	od těla + doprava	k tělu + doprava	k tělu + doleva	nad pasivní rukou
8.	MÝT NÁDOBÍ	A	druhé články prstů	pohyb po kruhové dráze: kontakt [obě: druhé články prstů] (k tělu, doprava, od těla, doleva), opakovaný pohyb prostý	nahoru	od těla + doprava	dolů	od těla + doleva	nad pasivní rukou
	PRÁT		druhé články prstů	pohyb přímý: kontakt [obě: druhé články prstů] (k tělu, od těla), opakovaný pohyb prostý	nahoru	od těla + doprava	dolů	od těla + doleva	nad pasivní rukou
9.	POPLAŠTEK	B0, A stříška	dlaň	dolů, kontakt [kde: dlaň, čím: druhý článek ukazováku], opakovaný pohyb prostý	nahoru	od těla	k tělu	doleva	nad pasivní rukou
	TYP/TO ZNAMENÁ/PLATÍ		dlaň	dolů, kontakt [kde: dlaň, čím: druhý článek ukazováku], pohyb 1x	nahoru	od těla	k tělu	doleva	nad pasivní rukou
9.	OBJEVIT/NÁHODA	sA, D	povrch ruky, hřbet	nahoru, kontakt [kde: povrch ruky, hřbet, čím: vnitřní zápěstí], nahoru, pohyb 1x	k tělu + doprava	od těla + doprava	k tělu	nahoru	pod - před - nad pasivní rukou

		VÝSLE- DEK		povrch ruky, hřbet	nahoru, kontakt [kde: povrch ruky, hřbet, čím: vnitřní zápěstí], nahoru, opakovaný pohyb prostý	k tělu + doprava	od těla + doprava	k tělu	nahoru	pod - před - nad pasivní rukou
9.		KOUPIT	sA, D	palcová hrana ruky	kontakt [palcová hrana ruky], od těla, otočení paže k vnější straně, doprava + od těla k tělu, kontakt [palcová hrana ruky]	k tělu + doprava	od těla + doprava	(k tělu + doleva) - dolů	od těla + doleva	nad pasivní rukou
		PRODAT		palcová hrana ruky	od těla, kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky], otočení paže k vnější straně, doprava + od těla	k tělu + doprava	od těla + doprava	k tělu + doleva	od těla + doleva	nad pasivní rukou

N = počet minimálních párů

V mém excerpovaném materiálu jsem našla 10 minimálních párů, které jsou tvořeny dvouručními znaky lišícími se pohybem. Znaky 2 minimálních párů jsou artikulovány oběma rukama ve stejném tvaru, ruce se navzájem dotýkají (typ 3.), 3 minimální páry jsou tvořeny dvouručními znaky, jejichž ruce se nedotýkají těla ani sebe navzájem (typ 5.), 1 minimální pár je tvořen dvouručními symetrickými znaky, kdy se aktivní ruka dotýká pasivní ruky (typ 6.), 1 minimální pár je tvořen dvouručními symetrickými znaky, kdy se aktivní ruka může, ale nemusí dotýkat pasivní ruky (typ 8.) a 3 minimální pár je tvořen dvouručními asymetrickými znaky, kdy se aktivní ruka dotýká pasivní ruky (typ 9.).

Distinktivní pohyb

Distinktivním pohybem 2 minimálních párů je **pohyb přímý** a **pohyb kruhový** (BĚHAT, BOXOVAT; MÝT NÁDOBÍ, PRÁT), 1 minimálního páru je **pohyb střídavý** a **pohyb simultánní** (BĚŽKOVAT, LYŽOVAT), 1 minimálního páru je **směr pohybu dolů** a **pohybu nahoru** (PROHRA, PŘERUŠENÍ), 1 minimálního páru je **pohyb točení paží k vnitřní straně** a **pohyb otočení paží k vnější straně** (ABSOLVOVAT, VZNIK/ZALOŽIT),

Znaky 5 minimálních párů (SUCHÝ, KÁMEN/TVRDÝ; POPLATEK, TYP/TO ZNAMENÁ/PLATÍ; OBJEVIT/NÁHODA, VÝSLEDEK; PRODAT, KOUPIT a SAKRA, ZBYTEČNĚ) se liší **pohybem**, který aktivní ruka jednoho ze znaku minimálního páru vykonává **navíc**:

- **opakování pohybu** (znak KÁMEN/TVRDÝ, znak POPLATEK, znak VÝSLEDEK)
- **pohyb, kterým se aktivní ruka pohybuje zpět po stejné dráze předcházejícího pohybu** (znak KOUPIT je artikulován pohybem navíc: k tělu, kontakt [palcová hrana ruky] a znak ZBYTEČNĚ je artikulován pohybem navíc: od těla + doprava, kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky], od těla + doprava).

Významový vztah minimálních párů

Domnívám se, že u většiny z 10 minimálních párů lze uvažovat o významovém vztahu mezi znaky tvořícími minimální pár. U znaků PROHRÁT, PŘERUŠIT by společným významovým rysem mohlo být zničení nějaké celistvosti (jde jen o částečnou podobnost), u znaků ABSOLVOVAT, VZNIK by významovým rysem mohla být ukončení a započetí činnosti, jedná se o opozita, u znaků BĚHAT, BOXOVAT je společným významovým rysem hyperonymum sport, u znaků SAKRA, ZBYTEČNÝ by se za společný významový rys dala považovat negativní evaluativnost, u znaků MÝT NÁDOBÍ, PRÁT je společným významovým rysem činnost očisty, u znaků KOUPIT, PRODAT je významovým rysem obchodování, jedná se o opozita, a u znaků OBJEVIT/NÁHODA, VÝSLEDEK by se za společný významový rys dal považovat synonymní vztah: výsledek může znamenat objevení.

Distinktivní pohyb:

Domnívám se, že popis distinktivních pohybů a je hůře uchopitelný než např. popis distinktivních tvarů ruky/rukou. Odlišující parametry pohybu se pokusím ujednotit. Častým distinktivním pohybem je pohyb po kruhové dráze (5 znaků), který se do kontrastu dostává nejčastěji s pohybem přímým (3 znaky), dále s pohybem kruhovým v jiném směru (1 znak) a pohybem přímým (1 znak). Všechny kruhové pohyby tvořící odlišující parametr popsanych minimálních párů mají odlišný směr pohybu, nenalezla jsem žádné pohyby po kruhové dráze totožného směru.

Tabulka č. 8: Distinktivní pohyb znaků tvořící minimální páry a z toho vyplývající fonémy pohybu

POČET ZNAKŮ	POHYBY ZNAKŮ TVOŘÍCÍ MINIMÁLNÍ PÁRY		FONÉMY
1	pohyb po kruhové dráze: doprava, dolů, doleva, nahoru	pohyb po kruhové dráze: od těla, dolů, k tělu, nahoru	pohyb po kruhové dráze: doprava, dolů, doleva, nahoru x od těla, dolů, k tělu, nahoru
3	pohyb po kruhové dráze: otočení paže k vnitřní straně + zavření ruky (od těla, doprava, k tělu, doleva)	pohyb přímý: zavření ruky (k tělu)	pohyb po kruhové dráze x pohyb přímý
	pohyb po kruhové dráze	pohyb přímý	
	pohyb po kruhové dráze: od těla, dolů, k tělu, nahoru, střídavý pohyb, opakovaný pohyb prostý	pohyb přímý: od těla, střídavý pohyb, opakovaný pohyb prostý	
1	pohyb po kruhové dráze: k tělu, dolů, od těla, nahoru, opakovaný pohyb prostý	kývání: k tělu, od těla, opakovaný pohyb prostý	pohyb po kruhové dráze x kývání
5	3 pohyb navíc: opakovaný pohyb prostý	pohyb 1x	opakovaný pohyb prostý x pohyb 1x
	2 pohyb navíc: zpět po stejné dráze předcházejícího pohybu	pohyb jedním směrem po dráze pohybu	pohyb navíc: zpět po stejné dráze předcházejícího pohybu x pohyb jedním směrem po dráze pohybu
1	dolů	nahoru	dolů x nahoru
1	otočení paží k vnější straně	otočení paží k vnitřní straně	otočení paží: k vnější straně x k vnitřní straně
1	střídavý pohyb	simultánní pohyb	pohyb střídavý x pohyb simultánní

Výzkum ukázal, že nejfrekventovanějším distinktivním pohybem je pohyb navíc, který se objevil v **5 minimálních párech** (jedná se o opakovaný pohyb prostý, který kontrastuje s pohybem 1x a pohyb zpět po kruhové dráze předcházejícího pohybu, který kontrastuje s pohybem jedním směrem po dráze pohybu). Druhým nejfrekventovanějším pohybem je pohyb po kruhové dráze, který kontrastuje s pohybem přímým, který se objevil ve **3 minimálních párech**.

Vzhledem k tomu, že pouhou záměnou pohybů popsaných v tabulce výše dochází ke změně znakové jednotky, domnívám se, že za samotné **fonémy** je možné považovat:

- pohyb po kruhové dráze: doprava, dolů, doleva, nahoru x od těla, dolů, k tělu, nahoru,
- pohyb po kruhové dráze x pohyb přímý,
- pohyb po kruhové dráze x kývání,
- opakovaný pohyb prostý x pohyb neopakovaný (pohyb 1x),
- pohyb navíc: zpět po stejné dráze předcházejícího pohybu x pohyb jedním směrem po dráze pohybu,
- pohyb dolů x nahoru,
- pohyb střídavý x pohyb simultánní,
- otočení paží: k vnější straně x k vnitřní straně.

Minimální páry s distinktivním uspořádáním rukou (HA)

Parametr odlišného uspořádání rukou jsem v mém excerpovaném materiálu jednoručních a dvouručních znaků bez variantního tvaru ruky našla pouze u dvojice dvouručních znaků VĚZENÍ, ABSOLVOVAT, které se navíc liší kontaktem (K). Při artikulaci znaku ABSOLVOVAT jsou ruce vedle sebe, resp. pravá ruka je vpravo od levé ruky, a ruce se vzájemně nedotýkají. Při artikulaci znaku VĚZENÍ je pravá ruka za levou rukou a ruce se vzájemně dotýkají vnitřním zápěstím pravé ruky a vnějším zápěstím levé ruky.

Tabulka č. 9: Minimální páry tvořené dvouručními znaky s distinktivním uspořádáním rukou a kontaktem

N	TYP ZNAKU	ZNAKY	TAB	SIG a K	ORI1Le	ORI2Le	ORI1Pr	ORI2Pr	HA
1	3.	VĚZENÍ	neutrální prostor	zkřížení rukou, kontakt [kde: vnitřní zápěstí, čím: vnější zápěstí], otočení paží k vnější straně (od těla + dolů)	k tělu	nahoru + doprava	k tělu	nahoru + doleva	za levou rukou
	5.	ABSOLVO -VAT	neutrální prostor	otočení paží k vnější straně	(nahoru + doprava + k tělu) - dolů	od těla + doprava	(nahoru + doleva + nahoru) - dolů	od těla + doleva	vpravo od levé ruky

N = počet minimálních párů

Distinktivní uspořádání rukou

Vzhledem k tomu, že pouhou záměnou uspořádání rukou **pravé ruky vpravo od levé ruky a pravé ruky za levou rukou**, se mění jazyková jednotka, domnívám se, že tato uspořádání rukou je možné považovat za samostatné fonémy.

Distinktivní orientace dlaně (ORI1) a orientace prstů (ORI 2)

V excerpovaném materiálu jednoručních a dvouručních znaků bez variantního tvaru ruky jsem nenalezla žádný minimální pár, který by byl tvořen jednoručními či dvouručními znaky lišícími se orientací dlaní (ORI1) nebo orientací prstů (ORI2).

Minimální páry lišící se orientací dlaně (ORI1) je možné nalézt u znaků, které nejsou zahrnuty v mém excerpovaném materiálu. Jedná se např. o dvojici dvouručních symetrických znaků PROTO, ZÁRUKA, jejichž pasivní i aktivní ruka je ve tvaru B0. Při artikulaci znaku PROTO je dlaň aktivní ruky orientována nahoru (dlaň pasivní ruky se dotýkají prsty hřbetové strany ruky), při artikulaci znaku ZÁRUKA je dlaň aktivní ruky orientována dolů (dlaň pasivní ruky se dotýkají prsty dlaňové strany ruky).

Minimální páry lišící se orientací prstů (ORI2) je možné nalézt u znaků, které nejsou zahrnuty v mém excerpovaném materiálu. Jedná se např. o dvojici dvouručních symetrických znaků DÁL, LED, jejichž pasivní i aktivní ruka je ve tvaru B0. Při artikulaci znaku DÁL jsou prsty aktivní ruky orientované dolů (dlaň pasivní ruky se dotýkají špičky prstů aktivní ruky), při artikulaci znaku LED jsou prsty aktivní ruky orientované doleva (dlaň pasivní ruky se dotýká palcová hrana aktivní ruky).

Popis manuální artikulace znaků PROTO, ZÁRUKA, DÁL, LED a jejich video záznam není součástí této práce. Jedná se totiž o znaky, které nejsou artikulované tvarem zavřené ruky/rukou A.

**Minimální páry tvořené znaky s variantním tvarem ruky
vs. znaky bez variantního tvaru ruky**

Pokud je v minimálním páru distinktivní **tvár ruky** (a pokud zcela jistě neznám fonologickou platnost/neplatnost tvarů ruky A), domnívám se, že vyloučení znaků s variantním tvarem ruky by nebylo opodstatněné, a to zejména proto, že začlenění těchto znaků nijak neovlivňuje samotné kontrastující segmenty. Příklad u minimálního páru tvořeného jedním znakem, který se artikuluje pouze tvarem ruky sA, a druhým znakem, který se artikuluje tvarem ruky A stříška nebo A0, je například možné konstatovat, že například tvar ruky sA je jiným fonémem než tvary A stříška a A0 (nikoli však, že A stříška a A0 jsou variantami téhož fonému, srov. například české *plast x plést, plíst; látat x létat, lítat*).

Uvedu příklad na minimálním páru ZBYTEČNÝ a KOV/OCEL/ŽELEZO. Znak ZBYTEČNÝ nemá variantní tvar rukou, je artikulován výhradně tvarem rukou sA, sA. Znak KOV/OCEL/ŽELEZO má variantní tvar rukou sA, D0 a sA, Y.

Tabulka č. 10: Znaky s variantním tvarem ruky a znaky bez variantního tvaru ruky s distinktivním tvarem ruky sA, D0, Y

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	DEZ	SIG a K	ORI ₁ Le	ORI ₂ Le	ORI ₁ Pr	ORI ₂ Pr	HA
1	6.	ZBYTEČNÝ	palcová hrana ruky	sA, sA	dolů, kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky], k tělu + doleva, od těla, kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky], od těla + doprava	k tělu + doprava	od těla + doprava	k tělu + doprava	k tělu + doleva	nad pasivní rukou
	9.	KOV/OCEL/ŽELEZO		sA, D0; sA, Y						

Vytvořením minimálního páru ze znaku ZBYTEČNÝ a variantního tvaru ruky sA, D0 znaku KOV/OCEL/ŽELEZO se dokládá existence samostatných fonémů sA a D0. Vytvořením minimálního páru ze znaku ZBYTEČNÝ a variantního tvaru ruky sA, Y znaku KOV/OCEL/ŽELEZO se dokládá existence samostatných fonémů sA a Y. Nelze však konstatovat, zda tvary ruky D0 a Y jsou dva fonémy nebo foném jeden.

Skupina více než dvou znaků lišících se jedním parametrem

Vytvořením minimálních párů z excerpovaných znaků se ukázalo, že znaky lišící se jedním parametrem jsou v převážné většině jen dva. Mezi excerpovanými znaky bez variantního tvaru ruky jsem našla skupinu tvořenou více než dvěma znaky, jejichž manuální složka se liší pouze jediným parametrem. Jedná se o znaky PŮDA (sA, sA), NÁKUP (sA, D), PODVOD (sA, V), KINO (sA, 5) lišící se pouze tvarem aktivní ruky. **Kontrastujícími parametry tedy jsou tvary ruky/rukou sA, D, V, 5.** Z těchto znaků jsem vytvořila 3 minimální páry popsané výše v tabulce č.: Minimální páry tvořené dvouručními znaky s distinktivním tvarem ruky/rukou A vs. jiným tvarem ruky/rukou kromě typu A (DEZ)

Příkladem z českého jazyka jsou např. slova *kost*, *host*, *dost*, kontrastujícími jsou hlásky *k*, *h* a *d*.

Sandler (2003, s. 58) uvádí, že se amerického znakového jazyka objevují nejen minimální páry tvořené dvěma znaky, ale také skupina znaků lišící se jedním parametrem, kterou označuje jako minimální trojici, viz níže obr. č. 1. Jde o znaky DRY (suchý), UGLY (ošklivý) a SUMMER (léto) lišící se místem artikulace. Znak DRY je artikulováno u brady, znak UGLY je artikulováno u nosu, znak SUMMER je artikulován u čela.

Obrázek č. 6.: Minimální trojice amerického znakového jazyka lišící se místem artikulace

5.1. Závěr výzkumu minimálních párů

V excerpovaném materiálu jednoručních a dvouručních znaků bez variantního tvaru ruky jsem našla minimální páry s distinktivním rysem tvaru ruky (DEZ), místa artikulace (TAB), pohybu (SIG) a uspořádání rukou (HA) ovlivňující vzájemný kontakt rukou (K). Distinktivní rys orientace dlaně a orientace prstů jsem nenalezla.

Výzkum ukázal, že za fonémy tvaru ruky je možné považovat tvar ruky (DEZ):

- sA x A stříška,
- sA x 5 tři čáry,
- sA x V,
- sA x D.

Za fonémy místa artikulace je možné považovat následující místa artikulace (TAB):

- pravá tvář x čelo,
- pravá strana čela x brada,
- pravá tváře x brada,
- nos x brada,
- levá strana hrudi x pravá strana hrudi a neutrální prostor.

Za fonémy pohybu je možné považovat následující pohyby (SIG):

- pohyb po kruhové dráze: doprava, dolů, doleva, nahoru x od těla, dolů, k tělu, nahoru,
- pohyb po kruhové dráze x pohyb přímý,
- pohyb po kruhové dráze x kývání,
- opakovaný pohyb prostý x pohyb 1x,
- pohyb navíc: zpět po stejné dráze předcházejícího pohybu x pohyb jedním směrem po dráze pohybu,
- pohyb dolů x nahoru,
- otočení paží: k vnější straně x k vnitřní straně,
- pohyb střídavý x pohyb simultánní.

Za fonémy uspořádání rukou je možné považovat následující uspořádání rukou (HA):

- pravá ruka za levou rukou x pravá ruka vpravo od levé ruky.

6. Jednoruční znaky bez variantního tvaru ruky

V této kapitole popisují excerpované jednoruční znaky, u kterých jsem během výzkumu nezaznamenala variantní tvar ruky. Manuální artikulaci znaků popisují v tabulkách, které jsou řazeny podle následujících tvarů ruky:

- A
- A0
 - tvar ruky A0 mění se v průběhu artikulace:
 - A0 – tO
 - D0 – A0
- A stříška
- sA
 - tvar ruky sA mění se v průběhu artikulace:
 - D – sA
 - 5 tři čáry – sA
 - sA – 5 tři čáry
- tA

Tvary zavřené ruky (A), kterými jsou artikulovány znaky v této kapitole, jsou A, A0, A stříška, sA, tA

Obrázek č. 7: Tvary ruky A, A0, A stříška, sA, tA.

A

A0

A stříška

sA

tA

Tvar ruky A

A

Tabulka č. 11: Jednoruční znak bez variantního tvaru ruky artikulovaný tvarem ruky A.

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁	ORI ₂
1	2.	DOBROU CHUŤ	neutrální prostor/reálný předmět	dolů, opakovaný pohyb prostý	dolů	od těla + doleva

N = počet znaků

V mém excerpovaném materiálu se objevil 1 jednoruční znak artikulovaný výhradně tvarem ruky A, a to znak DOBROU CHUŤ. Podle vyjádření neslyšících respondentů může být tento znak artikulován buď jako znak jednoruční (místem artikulace je neutrální prostor, nebo nějaký reálný předmět v blízkosti znakovícího – nejčastěji stůl), nebo jako znak dvouruční. V případě dvouručního znaku tvoří místo artikulace dlaň druhé, pasivní ruky, o níž se lze domnívat, že zastupuje plochu stolu. Artikulace dvouručního znaku DOBROU CHUŤ uvádím v kapitole Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky.

Neslyšící respondenti také uvedli, že všechny varianty znaku DOBROU CHUŤ (tj. jednoruční i dvouruční) vyznačují obligatorností mluvního komponentu *dobrou chuť*.

Artikulační omezení

Domnívám se, že v případě jednoručního znaku DOBROU CHUŤ, kdy se klouby prstů artikulující ruky dotýkají plochého předmětů, může být tato ruka pouze ve tvaru A (palec natažený podél dlaně) nebo ve tvaru A0 (palec natažený do strany). Při elicitaci neslyšící respondenti použili vždy jen tvar ruky A. Ruka nemůže být ve tvaru např. sA (palec před ohnutými prsty), jelikož by palec překážel kontaktu artikulující ruky s předmětem.

Tvar ruky A0
A0

Tabulka č. 12: Jednoruční znaky bez variantního tvaru ruky artikulované tvarem ruky A0.

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁	ORI ₂
8	1.	BÍLÝ	pravá strana hrudi	kontakt [kde: pravá strana hrudi, čím: špička palce], otočení paže k vnější straně	k tělu - od těla	doleva
	1.			kontakt [kde: pravá strana hrudi, čím: špička palce], otočení paže k vnější straně, opakovaný pohyb prostý	k tělu - od těla	doleva
	1.	JEDINÝ	rty	kontakt [kde: rty, čím: hrana palce], od těla	k tělu	doleva
	1.	SÁM	levá strana hrudi - pravá strana hrudi	kontakt [kde: levá strana hrudi, čím: špička palce], doprava, kontakt [kde: pravá strana hrudi, čím: špička palce]	dolů	doleva
	1.	SVAL	brada	kontakt [kde: brada, čím: hrana palce], dolů, nahoru, opakovaný pohyb prostý	k tělu	doleva
	1.	VČERA	brada - hrud' uprostřed	kontakt [kde: brada, čím: špička palce], dolů, kontakt [kde: hrud' uprostřed, čím: špička palce]	doleva	nahoru
	1.	VŮBEC/NIC, NIKDO/NIKDY	brada	kontakt [kde: brada, čím: špička palce], od těla	doleva	nahoru
	1.	VÝBORNĚ	brada	kontakt [kde: brada, čím: hrana palce], od těla, dolů	k tělu	doleva
	1.	ZÍTRA	pravá tvář	kontakt [kde: pravá tvář, čím: špička palce], od těla	doleva	nahoru
8	2.	AIDS	neutrální prostor	doleva + dolů	od těla	nahoru
	2.	HODINA	neutrální prostor	pohyb po kruhové dráze: doprava, dolů, doleva, nahoru	k tělu	doleva
	2.	HORY	neutrální prostor	otáčení paže k vnější a vnitřní straně, opakovaný pohyb pokračující	dolů	doleva
	2.	JEŠTĚ JEDNOU	neutrální prostor	otáčení paže k vnitřní straně	od těla - k tělu	nahoru
	2.	MĚSÍC	neutrální prostor	kroucení zápěstím: dolů	dolů	od těla
	2.	ROK	neutrální prostor	pohyb po kruhové dráze: od těla, dolů, k tělu, nahoru	k tělu	doleva
	2.	ZVONEK	neutrální prostor	od těla, opakovaný pohyb prostý	dolů	od těla

	2.	ZAPALOVAČ	neutrální prostor	skrčení palce, opakovaný pohyb prostý	k tělu	doleva
3	3.	JMÉNO	čelo	kontakt [kde: čelo, čím: špička palce], vpravo, vlevo, nahoru, dolů	doleva	nahoru
	3.	MENSTRUACE	brada	kontakt [kde: brada, čím: špička palce], dolů, opakovaný pohyb pokračující	dolů	od těla
	3.	DIVNÝ	pravá strana čela	kontakt [kde: čelo pravá strana, čím: špička palce], pohyb po půlkruhové dráze, kroucení zápěstím: od těla	k tělu - od těla	doleva

N = počet znaků stejného typu

Jak naznačuje tabulka, skupinu jednoručních znaků artikulovaných tvarem ruky A0 tvoří celkem 19 znaků 3 typů, tedy typy znaku 1., 2. a 3. Při artikulaci 8 znaků ruka kontaktuje tělo (typ 1.), při artikulaci 8 znaků ruka nekontaktuje tělo (typ 2.), a při artikulaci 3 znaků ruka může, ale nemusí kontaktovat tělem (typ 3.).

Znaky s kontaktem (typ 1.)

U těchto znaků dochází ke kontaktu prostřednictvím palce artikulující ruky, nejčastěji jeho špičkou. U 5 znaků se špička palce dotýká těla na počátku artikulace znaku (BÍLÝ, JEDINÝ, VČERA, VÝBORNÝ, VŮBEC/NIC/NIKDO, ZÍTRA), u 2 znaků se špička palce dotýká těla na počátku a na konci artikulace (VČERA, SÁM), u 1 znak je kontakt trvalý (SVAL). Jen u 2 znaků se brady dotýká hrana palce. Konkrétní místa, na nichž dochází ke kontaktu, charakterizuje značná různorodost: rty, tvář, brada, různé části hrudi.

Znak BÍLÝ neslyšící respondenti artikulovali ve dvou variantních pohybech, pohyb vykonávali 1x, nebo opakovaně, proto obě varianty tohoto znaku popisují ve dvou řádcích

Znaky bez kontaktu (typ 2.)

Tyto znaky se artikulují v neutrálním prostoru. Znak HORY neslyšící respondenti artikulovali také jako dvouruční znak, který je artikulovaný oběma rukama ve tvaru A. Tento znak uvádím v kapitole Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky.

Znak ZVONEK, který neslyšící respondenti artikulovali tvarem ruky A0 je dle jejich výpovědi nejčastěji ve významu zvonit na dveře. Z toho důvodu je dle mého názoru se používá tvar ruky A0. Dle výpovědi neslyšících se na zvonek mačká také ukazovákem, tvarem ruky D, tento tvar ruky pro vyjádření znaku ZVONEK ale nepoužívá. Znak ZVONEK artikulovali neslyšící respondenti ještě jinými tvary rukou, dle jejich výpovědi se ale jedná o

jiný typ zvonku: artikulace tvarem ruky **tO** vyjadřuje školní zvonění, artikulace tvarem rukou **B0, D** vyjadřuje zvonění budíku. Jelikož mají tyto dva odlišné způsoby artikulace znaku ZVONEK také odlišný význam, nepovažuji je za variantní formu znaku ZVONEK s tvarem ruky A0, který popisují v tabulce.

Při artikulaci znaku ZAPALOVAČ je v pohybu jen palec, opakovaně se skrčuje. Pohyb je opakovaný 2x nebo 3x. Jde o znak jediný svého druhu, jelikož jsem při elicitaci nenalezla žádný jiný jednoruční či dvouruční znak, který by neslyšící artikulovali pouze ohybem palce.

Kontakt může, ale nemusí být (typ 3.) Znaky s fakultativním kontaktem

Znaky JMÉNO, MENSTRUACE a DIVNÝ artikulovali neslyšící s kontaktem na těle nebo bez kontaktu na těle. K počátečnímu kontaktu buď dochází prostřednictvím špičky palce, nebo ke kontaktu nedochází a znak se artikuluje v blízkosti daného místa.

Motivovanost tvaru A0

Užití tvaru ruky A0, tedy tvaru ruky, který se vyznačuje vztyčeným palcem a který při orientaci palce vzhůru evokuje číslovku jedna, bylo zřejmě u mnohých znaků motivováno jejich sémantikou. Jedná se znaky: JEDINÝ (jeden a nikdo další), SÁM (bez jiných jedinců), VČERA (jeden den před dneškem), ZÍTRA (jeden den po dnešku), VÝBORNÝ (první stupeň při klasifikaci), HODINA, JEŠTĚ JEDNOU, MĚSÍC, ROK (jedná se o ustálené znaky, nehodnotím je jako číslovky, které do seznamu znaků nezahrnuji¹⁰).

Tvar ruky A0 mění se v průběhu artikulace

V mém excerpovaném materiálu se objevily celkem 3 znaky, během jejichž artikulace dochází ke změně tvaru ruky a jedním z těchto tvarů je A0.

Neslyšící respondenti artikulovali 2 z těchto znaků bez variantní formy. Jde o znak INDIVIDUÁLNÍ, při jehož artikulaci v neutrálním prostoru se mění tvar A0 do tvaru tO, a znak HLAVNÍ, při jehož artikulaci se mění tvar D0 (špička ukazováku se dotýká pravé strany čela) do tvaru A0 (ruka je v blízkosti pravé strany čela bez kontaktu).

Neslyšící respondenti artikulovali 1z těchto znaků s variantním tvarem ruky, tím je znak DROGA, který je popsán v kapitole Znaky s variantním tvarem ruky.

¹⁰ Příkladové věty: Prosím, zopakujte větu ještě jednou. Minulý měsíc byly děti na škole v přírodě, tento měsíc pojedou na tábor a na příští měsíc plánujeme rodinnou dovolenou. Rok 2005 byl vynikajícím rokem pro úrodu francouzského vína.

A0 – tO

Tabulka č. 13: Jednoruční znak bez variantního tvaru ruky artikulovaný tvary A0 – tO.

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁	ORI ₂
1	2.	INDIVIDUÁLNÍ	neutrální prostor	skrčení palce + otočení paže k vnější straně, otáčení paže k vnitřní a vnější straně, opakovaný pohyb prostý	dozadu - dolů	doleva

N = počet znaků

D0 - A0

Tabulka č. 14: Jednoruční znak bez variantního tvaru ruky artikulovaný tvary D0 - A0.

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁	ORI ₂
1	3.	HLAVNÍ	pravá strana čela	kontakt [kde: pravá strana, čím: špička ukazováku], otočení paže k vnitřní straně + skrčení ukazováku	(doleva + od těla) - (doprava + k tělu)	doleva + k tělu + nahoru

N = počet znaků

Tvar ruky A stříška
A stříška

Tabulka č. 15: Jednoruční znaky bez variantního tvaru ruky artikulované tvarem ruky A stříška

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁	ORI ₂
7	1.	DETEKTIV/REVIZOR	levá strana hrudi	kontakt [kde: levá strana hrudi, čím: palcová hrana ruky], otáčení paže k vnější straně, opakovaný pohyb prostý	k tělu - dolů	doleva
	1.	MAĎARSKO	pravá tvář	kontakt [kde: pravá strana tváře, čím: druhý článek ukazováku], k tělu + nahoru	dolů)	doleva
	1.			kontakt [kde: pravá strana tváře, čím: druhý článek ukazováku], k tělu + nahoru, opakovaný pohyb prostý	dolů)	doleva
	1.	GULÁŠ	pravá tvář	kontakt [kde: pravá strana tváře, čím: druhý článek ukazováku] + otočení paže k vnitřní straně	(doleva + dolů) - k tělu	doleva
	1.	ŠOK	pravá strana čela	k tělu + doleva, kontakt [kde: pravá strana čela, čím: druhý článek ukazováku]	k tělu + doleva	nahoru

	1.	ŠPION	nos	kontakt [kde: nos, čím: druhý článek ukazováku] (otáčení paže k vnější a vnitřní straně), opakovaný pohyb prostý	k tělu	nahoru
	1.	UKRAJINA	pravá tvář	kontakt [kde: pravá strana tváře, čím: druhý článek ukazováku], doprava + nahoru, dolů	dolů - (od těla + doleva) - dolů	doleva - nahoru - od těla
	1.	VŠIMNOUT	pravá tvář	kontakt [kde: pravá strana tváře, čím: druhý článek ukazováku], otočení paže k vnitřní straně	otáčení paže k vnitřní straně	(doleva + dolů) - k tělu
25	2.	AUKCE	neutrální prostor	dolů, nahoru	doleva	doleva
	2.	BANKOMAT	neutrální prostor	od těla, opakovaný pohyb prostý	doleva	nahoru
	2.	DRAHÝ	neutrální prostor	kývání: dolů, opakovaný pohyb prostý	k tělu	od těla
	2.	JÍDLO/JÍST	dolní část obličeje	kývání: k tělu, opakovaný pohyb prostý	k tělu	nahoru
	2.	FILM/ KAMERA/ NATÁČET	pravá tvář	pohyb po kruhové dráze (od těla, dolů, k tělu, nahoru), opakovaný pohyb prostý	k tělu	doleva
	2.	KOUPIT	neutrální prostor	otočení paže k vnější straně	doleva - dolů	dolů
	2.	KUCHYŇ	pravá tvář	kývání: od těla, k tělu, opakovaný pohyb prostý	doleva	nahoru
	2.		neutrální prostor	pohyb po kruhové dráze, kroucení zápěstím (doprava, k tělu, doleva, od těla), opakovaný pohyb prostý	k tělu	od těla
	2.	NANUK	dolní část obličeje	k tělu + nahoru, opakovaný pohyb prostý	doleva	nahoru
	2.	NEDAT	neutrální prostor	od těla	k tělu	doleva + nahoru
	2.	NEMUSET	neutrální prostor	pohyb zápěstím: kroucení zápěstí dolů, doleva, nahoru, dolů, doprava	dolů - nahoru	nahoru
	2.	PENÍZE	neutrální prostor	drobení špičkami prstů, opakovaný pohyb prostý	k tělu	od těla
	2.	POKUTA	neutrální prostor	od těla, kývání, opakovaný pohyb prostý	doleva	od těla
	2.	PROSTITUTKA	neutrální prostor	pohyb po kruhové dráze, otáčení paže k vnější straně: doprava, dolů, doleva, nahoru, opakovaný pohyb prostý	nahoru	od těla
	2.	PŘÍSPĚVEK	neutrální prostor	od těla, opakovaný pohyb prostý	doleva	nahoru
	2.	PŮJČIT	neutrální prostor	pohyb po kruhové dráze, kroucení zápěstím: doprava, dolů, doleva, nahoru, opakovaný pohyb prostý	nahoru	doleva
	2.	SPOLUŽÁK	neutrální prostor	kývání: od těla, k tělu, opakovaný pohyb prostý	doleva	nahoru

	2.	SRPEN	loket	k tělu, opakovaný pohyb prostý	k tělu	od těla
	2.	STODŮLKY	pravá tvář	kývání: od těla, k tělu, opakovaný pohyb prostý	doleva	nahoru
	2.	TOPENÍ	neutrální prostor	od těla, opakovaný pohyb prostý	doleva	od těla
	2.	TREST	neutrální prostor	od těla, kývání, opakovaný pohyb prostý	doleva	dolů
	2.	VÁLKA	neutrální prostor	doleva + dolů, nahoru, doprava + dolů	dolů	nahoru – (od těla + doprava)
	2.	VAŘIT	neutrální prostor	pohyb po kruhové dráze, kroucení zápěstím: doprava, k tělu, doleva, od těla, opakovaný pohyb prostý	k tělu	doleva
	2.	ZIP	dolní část trupu – horní část trupu	nahoru	k tělu	k tělu
	2.	ZUBAŘ	pravá tvář	pohyb po kruhové dráze, kroucení zápěstím: k tělu, nahoru, od těla, dolů, opakovaný pohyb prostý	dolů	doleva
	2.	ZRUŠIT	neutrální prostor	doleva + dolů, nahoru, doprava + dolů	dolů	nahoru – (od těla + doprava)
2	3.	RÝMA/ SMRKAT	nos	přiblížení palce a ukazováku k sobě, kontakt [kde: nos, čím: špička palce a druhého článku ukazováku], dolů, nahoru, opakovaný pohyb prostý	k tělu	nahoru
	3.	VEČERNÍČEK	pravá strana čela	kontakt [kde: pravá strana čela, čím: druhý článek ukazováku], pohyb po půlkruhové dráze: doprava + od těla + dolů	doleva	dolů nahoru -

N = počet znaků stejného typu

V této tabulce popisují 34 jednoručních znaků artikulovaných dle neslyšících respondentů výhradně tvarem ruky A stříška. Znaky jsou trojího typu, tedy typy 1., 2. a 3. Při artikulaci 7 znaků ruka kontaktuje tělo (typ 1.), při artikulaci 25 znaků ruka nekontaktuje tělo (typ 2.) a při artikulaci 2 znaků ruka může, ale nemusí kontaktovat tělo (typ 3.).

Většina artikulovaných znaků v této tabulce se produkuje na jednom místě. K artikulaci na dvou místech dochází u dvou znaků, tím je znak ZIP, kdy artikulace začíná na dolní části trupu a končí na horní části trupu, a znak VEČERNÍČEK, kdy artikulace začíná na pravé straně čela a končí v neutrálním prostoru.

Znaky s kontaktem (typ 1.)

U těchto znaků dochází ke kontaktu vždy prostřednictvím **druhého článku ukazováku** artikulující ruky. **Počátečním kontaktem** na pravé tváři se artikulují 4 znaky MAĎARSKO, GULÁŠ, UKRAJINA, VŠIMNOUT. Znak MAĎARSKO artikulovali neslyšící respondenti buď pohybem 1x, nebo opakovaným pohybem, proto obě varianty tohoto znaku popisují ve dvou řádcích. **Přechodným kontaktem** na nose se artikulují znaky ŠPION a RÝMA/SMRKAT, **koncovým kontaktem** na pravé straně čela se artikuluje znak ŠOK.

Konkrétní místa, na nichž dochází ke kontaktu, charakterizuje značná různorodost: čelo, nos, tvář, hrud'.

Znaky bez kontaktu (typ 2.)

Ruka se při artikulaci nedotýká těla celkem u 26 znaků, které jsou popsány v tabulce. Většinu těchto znaků neslyšící respondenti artikulovali v **neutrálním prostoru**. Další znaky artikulovali neslyšící v **blízkosti dolní části obličeje**, resp. v blízkosti úst, jelikož se jedná o znaky vyjadřující jídlo (JÍDLO/JÍST, NANUK). V **blízkosti pravé tváře** neslyšící artikulovali znak KUCHYŇ, STODŮLKY, ZUBAŘ a znaky FILM/KAMERA/NATÁČET, které neslyšící artikulovali také jako dvouruční znaky (popisuje v kapitole Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky).

Manuální artikulace znaků VÁLKA a ZRUŠIT je stejná, dle neslyšících respondentů se význam těchto znaků rozlišuje mluvním či orálním komponentem a kontextem.

Znaky PENÍZE a ZRUŠIT artikulovali neslyšící respondenti také jako dvouruční znaky, které popisují v kapitole Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky.

Kontakt může, ale nemusí být (typ 3.)

Při artikulaci znaku RÝMA/SMRKAT se nosu dotýká spolu s druhým článkem ukazováku také špička palce.

Motivovanost tvaru A stříška

Užití tvaru ruky A stříška, tedy tvaru ruky, který se vyznačuje přitištěným palcem k ohnutému ukazováku a který tak evokuje držení úzkého či malého předmětu, bylo zřejmě u mnohých znaků motivováno jejich sémantikou. Např. znaky DETEKTIV/REVIZOR (držení odznaku), RÝMA (držení kapesníku), BANKOMAT (držení platební karty), NANUK (držení dřívka), VEČERNÍČEK (držení čepičky), ZIP (držení jezdce). Užití tvaru ruky A stříška a pohybu je u

znaků FILM a KAMERA/NATÁČET motivováno činností, kterou vykonává ruka držící páčku při natáčení filmu.

Znaky FILM a KAMERA/NATÁČET artikulovali neslyšící respondenti také jako dvouruční znaky, které popisují v kapitole Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky.

Tvar ruky sA

sA

Tabulka č. 16: Jednoruční znaky bez variantního tvaru ruky artikulované tvarem ruky sA.

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁	ORI ₂
2	1.	ARMÁDA	pravá strana hrudi	k tělu, kontakt [kde: pravá strana hrudi, čím: malíková hrana ruky]	doleva	nahoru
	1.	ZBOŽŇOVAT	rty	k tělu, kontakt [kde: rty, čím: hřbet ruky], od těla	od těla + dolů	doleva
4	2.	FOTBAL	neutrální prostor	otáčení paže k vnější straně + kroucení zápěstím, opakovaný pohyb prostý	k tělu - dolů	doleva + nahoru
	2.	ZMRZLINA	dolní část obličeje	pohyb po kruhové dráze: k tělu, dolů, od těla, nahoru, opakovaný pohyb prostý	doleva	nahoru
	2.	MODEROVAT	dolní část obličeje	kývání: k tělu, od těla, opakovaný pohyb prostý	doleva	nahoru
	2.	RYCHLOST	neutrální prostor	otočení paže k vnější straně	k tělu - dolů	doleva + nahoru

N = počet znaků stejného typu

V této tabulce popisují skupinu 6 jednoručních znaků artikulovaných tvarem ruky sA. Při artikulaci se ruka dotýká těla u 2 znaků (typ 1.), ruka se nedotýká těla u 4 znaků (typ 2.).

Motivovanost tvaru sA

Užití tvaru ruky sA, tedy tvaru ruky, který se vyznačuje přitištěným palcem přes ostatní ohnuté prsty a který tak evokuje držení širšího a většího předmětu, bylo zřejmě u mnohých znaků motivováno jejich sémantikou. Např. znaky ZMRZLINA (držení kornoutu), MODEROVAT (držení mikrofonu).

Tvary ruky sA měnící se v průběhu artikulace

V mém excerpovaném materiálu se objevilo celkem 19 znaků, během jejichž artikulace dochází ke změně tvaru ruky a jedním z těchto tvarů je sA. Neslyšící respondenti artikulovali 2 z těchto znaků změnou tvaru **D** do tvaru **sA**, 16 znaků změnou tvaru **5 tři čáry** do tvaru **sA** a 1 znak změnou tvaru **sA** do tvaru **5 tři čáry**.

Také jsem při elicítaci zaznamenala dvouruční znaky, během jejich artikulace dochází ke změně tvaru ruky a jedním z těchto tvarů je sA. Tyto znaky popisuji v kapitole Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky.

D – sA

Tabulka č. 17: Jednoruční znaky bez variantního tvaru ruky artikulované tvary D – sA.

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁	ORI ₂
2	1.	CHYTRÝ	pravá strana čela	kontakt [kde: pravá strana čela, čím: špička ukazováku], skrčení ukazováku, dolů + doleva, nahoru + doprava, opakovaný pohyb prostý	k tělu	doleva + nahoru
	1.	SKUTEČNOST	brada	kontakt [kde: brada, čím: špička ukazováku], skrčení ukazováku, dolů + doleva, nahoru + doprava, opakovaný pohyb prostý	k tělu	doleva + nahoru

N = počet znaků

Na začátku artikulace těchto 2 jednoručních znaků špička ukazováku dotýká těla (tvar ruky D), poté se ukazovák skrčí k ostatním skrčeným prstům (tvar ruky sA).

5 tři čáry – sA

Tabulka č. 18: Jednoruční znaky bez variantního tvaru ruky artikulované tvary 5 tři čáry – sA

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁	ORI ₂
3	1.	BABIČKA	pravá tvář - brada	kontakt [kde: pravá tvář, čím: druhý článek ukazováku], zavření ruky (dolů + doleva), kontakt [kde: brada, čím: palcová hrana ruky]	doleva	nahoru
	1.	BERLÍN	pravá strana čela	zavření ruky (kroucení zápěstím: od těla, k tělu), kontakt [kde: pravá strana čela, čím: palcová hrana ruky]	dolů - nahoru	od těla + doleva

	1.	DĚDEČEK	čelo - brada	kontakt [kde: čelo, čím: druhý článek ukazováku], zavření ruky (dolů), kontakt [kde: brada, čím: palcová hrana ruky]	doleva	nahoru
6	2.	PÁNEV	neutrální prostor	pohyb po kruhové dráze: zavření ruky (doleva, od těla, doprava, k tělu), doprava	dolů	doleva + od těla
	2.	POMSTA	pravá strana čela	zavření ruky (od těla)	k tělu	nahoru
	2.	UKRÁST	neutrální prostor	pohyb po kruhové dráze: otočení paže k vnitřní straně + zavření ruky (od těla, doprava, k tělu, doleva)	(doprava + dolů) - dolů	od těla + doleva
	2.	VZÍT	neutrální prostor	zavření ruky (k tělu)	dolů	od těla + doleva
	2.	CHÁPAT	pravá strana čela	zavření ruky (od těla)	od těla	nahoru
	2.	POZNAT	pravá strana čela	zavření ruky (od těla)	od těla	nahoru
	2.			zavření ruky (k tělu)	od těla	nahoru
7	3.	ČUMĚT	nos	kontakt [kde: nos, čím: druhý článek ukazováku], zavření ruky (od těla + dolů)	doleva	nahoru
	3.	DUBEN	nos	kontakt [kde: nos, čím: druhý článek ukazováku], zavření ruky (od těla + dolů)	doleva	nahoru
	3.	EKONOMIE	pravé rameno	kontakt [kde: pravá část horní části hrudi, čím: špičky prstů], zavření ruky (doprava)	k tělu	doleva
	3.	FEŠÁK	brada	kontakt [kde: brada, čím: druhý článek ukazováku], zavření ruky (od těla + dolů)	doleva	nahoru
	3.	LUMP	loket	kontakt [kde: pravá strana hrudi, čím: druhý článek ukazováku], zavření ruky (od těla)	doleva + dolů	doleva + nahoru
	3.		levá strana hrudi	kontakt [kde: pravá strana hrudi čím: druhý článek ukazováku], zavření ruky (od těla)	doleva + dolů	doleva + nahoru
	3.	PAVEL	loket	kontakt [kde: pravá strana hrudi, čím: druhý článek ukazováku], zavření ruky (od těla)	doleva + dolů	doleva + nahoru
			levá strana hrudi	kontakt [kde: pravá strana hrudi čím: druhý článek ukazováku], zavření ruky (od těla)	doleva + dolů	doleva + nahoru
3.	SLON	nos	kontakt [kde: pravá strana hrudi čím: druhý článek ukazováku], zavření ruky (otáčení paže k vnitřní a vnější strana + od těla)	(doleva + dolů) - k tělu	doleva + nahoru	

N = počet znaků stejného typu

Jak naznačuje tabulka, našla jsem celkem 16 jednoručních znaků, u kterých dochází při artikulaci ke změně tvaru ruky z tvaru **5 tři čáry** do tvaru **sA**, je tvořena 3 typy znaků. U 3 znaků se ruka dotýká těla (typ 1.), u 6 znaků se ruka nedotýká těla, znaky jsou artikulovány v neutrálním prostoru nebo v blízkosti nějaké části těla (typ 2) a u 7 znaků se ruka může, ale nemusí dotýkat těla (typ 3.).

Znaky s kontaktem (typ 1.)

Znak BABIČKA a DĚDEČEK se artikulují na **dvou místech na těle**. Znak BABIČKA má počáteční kontakt na pravé tváři a koncový kontakt na bradě, znak DĚDEČEK má **počáteční kontakt** na čele a koncový kontakt na bradě. **Na konci artikulace** znaku BERLÍN se ruka dotýká pravé strany čela.

Znaky bez kontaktu (typ 2.)

PÁNEV, POMSTA, UKRÁST, VZÍT jsou artikulovány v **neutrálním prostoru**. Znaky CHÁPAT/POZNAT jsou artikulovány v **blízkosti hlavy**, resp. v blízkosti pravé části čela.

Kontakt může, ale nemusí být (typ 3.)

Neslyšící respondenti artikulovali tyto znaky v těsné blízkosti příslušného místa artikulace, nebo se místa artikulace dotýkali. Artikulace manuální části znaků ČUMĚT, DUBEN a znaků PAVEL, LUMP je stejná, významy odlišovali neslyšící respondenti mluvním či orálním komponentem a komponentem¹¹.

Motivovanost

Užití tvaru 5 tři čáry, který se během artikulace změní do tvaru sA, u některých znaků evokuje tvar, tloušťku či držení nějakého předmětu: PÁNEV (držení rukojeti), UKRÁST, VZÍT, CHÁPAT, POZNAT (uchopení předmětu či myšlenky), FEŠÁK (uchopení bradky), SLON (tvar a tloušťka chobotu).

Artikulační omezení.

Během artikulace znaků, které jsou v kontaktu s tělem, se ruka dotýká těla vždy palcovou hranou. Není proto možné, aby palec byl umístěn v tomto místě (tvar A nebo A0).

¹¹ Příkladové věty: Co na mě čumíš? Narozeniny slavím v dubnu. Kamarád Pavel zítra přijde na návštěvu. Sousedovo starší syn pořád něco vyvádí, je to lump.

sA - 5 tři čáry

Tabulka č. 19: Jednoruční znaky bez variantního tvaru ruky artikulovaná tvary sA - 5 tři čáry.

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁	ORI ₂
1	2.	VYHODIT	neutrální prostor	otevření ruky (od těla)	od těla + dolů	od těla + nahoru

N = počet znaků

V excerpovaném materiálu jsem našla 1 jednoruční znak, během jehož artikulace dochází při artikulaci ke změně tvaru ruky tvaru sA do **5 tři čáry**. Znak VYHODIT artikulovali neslyšící respondenti také jako dvouruční znak, během jehož artikulace je pasivní ruka ve tvaru sA a aktivní ruka ve tvaru D. Tento znak popisují v kapitole Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky.

Motivovanost

Užití tvaru sA, který se během artikulace změnil do tvaru 5 tři čáry evokuje držení a puštění předmětu.

Tvar ruky tA**tA**

Tabulka č. 20: Jednoruční znak bez variantního tvaru ruky artikulovaný tvarem ruky tA.

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁	ORI ₂
1	2.	NEDAT (nikdy)	neutrální prostor	od těla	doleva	od těla

N = počet znaků

V mém excerpovaném materiálu se objevil pouze 1 jednoruční znak artikulovaný výhradně tvarem ruky tA, tím je znak NEDAT. Dle vyjádření neslyšících respondentů se tento znak používá ve významu nedat něco někomu nikdy za žádných podmínek. Znak považují za neslušný, používají ho jen v neoficiálním projevu např. jen mezi kamarády¹².

¹² Příkladová věta: „Půjčíš mi tvou knihu? Tobě nikdy!“

6.1. Závěr výzkumu jednoručních znaků bez variantního tvaru ruky

V následující části podávám přehled o frekvenci výskytu jednoručních znaků, u kterých jsem během výzkumu nezaznamenala variantní tvar ruky. Tabulky podávají přehled o frekvenčním zastoupení tvaru ruky (DEZ), typu znaku a místa artikulace (TAB).

Tabulka č. 21: Frekvence výskytu tvarů rukou znaků ze skupiny jednoručních znaků bez variantního tvaru ruky.

TYP ZNAKU	DEZ	POČET ZNAKŮ	
1	A	1	1
1	A0	8	19
2		8	
3		3	
2	A0 – tO	1	1
3	D0 – A0	1	1
1	A stříška	7	34
2		25	
3		2	
1	sA	2	6
2		4	
1	D – sA	2	2
1	5 tři čáry – sA	3	16
2		6	
3		7	
2	sA – 5 tři čáry	1	1
2	tA	1	1
Celkem			82

Z tabulky je zřejmé, že v mém excerpovaném materiálu jsem našla celkem 82 jednoručních znaků bez variantního tvaru ruky. Ukázalo se, že ze skupiny znaků, během jejichž artikulace nedochází k proměně tvaru ruky, lze mezi nejfrekventovanější řadit ty, které neslyšící respondenti artikulovali tvarem ruky A stříška a A0. Neslyšící respondenti artikulovali celkem:

- 34 znaků tvarem ruky **A stříška**, z nichž se 7 znaků dotýká těla (typ 1.), 25 znaků se těla nedotýká (typ 2.) a 2 znaky se těla mohou, ale nemusejí dotýkat (typ 3.),
- 19 znaků tvarem ruky **A0**, z nichž se 8 znaků dotýká těla (typ 1.), 8 znaků se těla nedotýká (typ 2.) a 3 znaky se těla mohou, ale nemusejí dotýkat (typ 3.).

Ukázalo se, že ze skupiny znaků, během jejichž artikulace dochází k proměně tvaru ruky, je nejfrekventovanější změna tvaru 5 tři čáry do tvaru ruky sA (**5 tři čáry – sA**). Těchto znaků bylo nalezeno celkem 16, z nichž se 3 znaky dotýkají těla (typ 1.), 6 znaků se nedotýká těla (typ 2.) a 7 znaků se může, ale nemusí dotýkat těla (typ 3.),

Výzkum ukázal, že nejčastějším tvarem ruky, které se vyskytovaly v excerpovaném materiálu, tvary ruky **A stříška**, **A0** a změna tvaru ruky 5 tři čáry do tvaru ruky sA (**5 tři čáry – sA**).

Tabulka č. 22: Frekvence typu znaků a míst artikulace znaků ze skupiny jednoručních znaků bez variantního tvaru ruky.

TYP ZNAKU	TAB	POČET ZNAKŮ
1	pravá strana čela	3
	pravá tvář	5
	nos	1
	rty	2
	brada	4
	pravá strana hrudi	2
	levá strana hrudi	1
	brada - hrud' uprostřed	1
	pravá tvář - brada	1
	čelo - brada	1
	levá strana hrudi - pravá strana hrudi	1
celkem	22	
2	pravá strana čela	3
	dolní část obličeje	3

	pravá tvář	4
	loket	1
	neutrální prostor	35
	pravá tvář x neutrální prostor ¹³	1
	dolní část trupu - horní část trupu	1
	celkem	48
3	čelo	1
	pravá strana čela	3
	nos	4
	brada	1
	pravé rameno	1
	loket x levá strana hrudi ¹⁴	2
	celkem	12
CELKEM		82

Z tabulky je zřejmé, že jednoruční znaky bez variantního tvaru ruky v celkovém počtu 82 znaků jsou tvořeny:

- 48 znaky, které se při artikulaci nedotýkají těla (typ 2.), v převážné většině jsou znaky artikulovány v neutrálním prostoru (35 znaků + 1 znak s variantním místem artikulace: pravá tvář x neutrální prostor), ostatní znaky jsou artikulovány v blízkosti určité části těla,
- 22 znaky, které se při artikulaci dotýkají těla (typ 1.), a to nejčastěji pravé tváře (5 znaků), brady (4 znaky), pravé strany hrudi (3 znaky) a pravé strany čela (3 znaky),
- 12 znaků, které se při artikulaci mohou, ale nemusejí dotýkat těla (typ 3.), pokud ke kontaktu dojde, ruce se dotýkají nejčastěji nosu (4 znaky) či pravé strany čela (3 znaky).

Výzkum ukázal, že nejfrekventovanějším typem znaku, který se vyskytoval v excerpovaném materiálu, je typ 2. (48 znaků), a nejčastějším místem artikulace je neutrální prostor (33 znaků). Ostatní znaky bez kontaktu na těle byly artikulovány v blízkosti těla, resp. v blízkosti obličeje (pravá tvář, pravá strana čela, dolní část obličeje).

Druhým nejfrekventovanějším typem znaku, který se vyskytoval v excerpovaném materiálu, je typ 1. (23 znaků), a nejčastějším místem artikulace je oblast obličeje (17 znaků).

¹³ Znak KUCHYŇ je artikulován dvěma variantními místy, tj. v blízkosti pravé tváře a v neutrálním prostoru.

¹⁴ Znaky PAVEL a LUMP jsou artikulovány dvěma variantními místy, tj. na loktu nebo v jeho blízkosti a na pravé levé straně hrudi či v její blízkosti.

Tabulka č. 23: Přehled míst artikulace na aktivní ruce a míst na těle, které se dostávají do kontaktu.

DEZ	MÍSTA KONTAKTU (TAB)	
	NA TĚLE	NA RUCE
A0	rty	hrana palce
	čelo	špička palce
	pravá strana hrudi	
	levá a pravá strana hrudi	
	brada	
	brada - hrud' uprostřed	
	pravá tvář	
A stříška	levá strana hrudi	palcová hrana ruky
	pravá tvář	druhý článek ukazováku
	pravá strana čela	
	nos	druhý článek ukazováku, špička palce a druhý článek ukazováku (znak RÝMA)
sA	rty	hřbet ruky
	pravá strana hrudi	malíková hrana ruky
	brada	palcová hrana ruky
	pravá strana čela	

V této tabulce zaznamenávám místa kontaktu jednoručních znaků na těle a místa kontaktu na artikulující ruce, kterými se těla dotýká (typ 1.) a kterými se může, ale nemusí dotýkat (typ 3.).

Dochází-li během artikulaci znaku ke změně tvaru ruky, zapisuji místo kontaktu v té chvíli, kdy je artikulující ruka ve tvaru zavřené ruky (sA). Př. při artikulaci znaku BABIČKA se ruka ve tvaru 5 tři čáry dotýká pravé tváře (místo tohoto kontaktu zde nezohledňuji) a po změně tvaru ruky do tvaru sA se ruka dotýká brady (místo tohoto kontaktu zde zohledňuji). Místa kontaktu zapsaná v tabulce jsou tedy brada a palcová hrana ruky ve tvaru sA.

Tabulka naznačuje několik zajímavých skutečností, např. je-li znak artikulovaný výhradně:

- tvarem ruky **A0**, těla se v převážné většině dotýká špička palce, popřípadě hrana palce,

- tvarem ruky **A stříška**, těla se v převážné většině dotýká druhý článek ukazováku. Pouze na levé straně hrudi dochází ke kontaktu palcovou hranou ruky a pouze při artikulaci znaku RÝMA se nosu dotýká druhý článek ukazováku společně se špičkou palce,
- tvarem ruky **sA**, těla se dotýká hřbet ruky, malíková hrana ruky nebo palcová hrana ruky.

7. Jednoruční znaky s variantním tvarem ruky

V této kapitole popisují excerpované jednoruční znaky, u kterých jsem během výzkumu zaznamenala variantní tvar ruky/rukou. Manuální artikulaci znaků popisují v tabulkách, které jsou řazeny podle následujících dvojic variantních tvarů ruky:

- A, A0
 - Tvary ruky A a A0 mění se v průběhu artikulace:
 - A, A0, 5 tři čáry – A
 - A, A0, A0 – A
- A stříška, sA
- A stříška, P, tO
- sA, A

Tvary zavřené ruky (A), kterými jsou artikulovány znaky v této kapitole, jsou A, A0, A stříška, sA.

Obrázek č. 8: Tvary ruky A, A0, A stříška, sA.

A

A0

A stříška

sA

A, A0

Tabulka č. 24: Jednoruční znaky s variantním tvarem ruky A a A0.

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁	ORI ₂
10	1.	BOTA	brada - prostředek hrudi	kontakt [kde: brada, čím: druhé články prstů], dolů, kontakt: [kde: prostředek hrudi, čím: druhé články prstů]	k tělu	nahoru
	1.	ČLOVĚK	pravá tvář	kontakt [kde: pravá tvář, čím: druhé články prstů] (dolů)	doleva	nahoru

	1.	FRANTIŠEK	pravá tvář	doleva, kontakt [kde: pravá tvář, čím: druhé články prstů], opakovaný pohyb prostý	doleva	nahoru
	1.	KAŠEL	prostředek hrudi	k tělu, kontakt [kde: prostředek hrudi, čím: druhé články prstů], opakovaný pohyb prostý	k tělu	doleva
	1.	LITOVAT	pravá strana čela	k tělu, kontakt [kde: pravá strana čela, čím: druhé články prstů], opakovaný pohyb prostý	k tělu + doleva	nahoru + doleva
	1.	ODVAHA	levá strana hrudi	kroucení zápěstím + k tělu, kontakt [kde: levá strana hrudi, čím: druhé články prstů]	(od těla + doleva) - k tělu	nahoru
	1.	VARŠAVA (POLSKO)	levá strana hrudi - pravá strana hrudi	kontakt [kde: levá strana hrudi, čím: klouby prstů], doprava, kontakt [kde: pravá strana hrudi, čím: špičky prstů]	k tělu	doleva
	1.	SOBOTA	levé rameno	kontakt [kde: rameno, čím: druhé články prstů] + dolů, nahoru, opakovaný pohyb prostý	k tělu	doleva
	1.	JABLKO	pravá tvář	pohyb po kruhové dráze: kontakt [kde: pravá tvář, čím: druhé články prstů] + (od těla, dolů, k tělu, nahoru), opakovaný pohyb prostý	doleva	nahoru
	1.	OVOCE	pravá tvář	pohyb po kruhové dráze: kontakt [kde: pravá tvář, čím: druhé články prstů] + (od těla, dolů, k tělu, nahoru), opakovaný pohyb prostý	doleva	nahoru
3	3.	SKLO	čelo	kontakt [kde: levá strana čela, čím: druhé články prstů] + doprava	k tělu	doleva
	3.	OKNO	čelo	kontakt [kde: levá strana čela, čím: druhé články prstů] + doprava	k tělu	doleva
	3.	ZLÝ	brada	doleva, kontakt [kde: brada, čím: druhé články prstů], doleva	k tělu	nahoru

N = počet znaků

Při elicitaci jsem našla celkem 13 jednoručních znaků, které neslyšící artikulovali dvěma variantami tvary ruky, tedy tvarem ruky A a tvarem ruky A0.

Kontakt na těle (typ 1.)

Celkem 10 jednoručních znaků z tabulky artikulovali neslyšící respondenti na těle. Ke kontaktu ruky s tělem docházelo na různých místech těla vždy druhými články prstů artikulující ruky. Ukázalo se, že při artikulaci dvou znaků dochází ke kontaktu **na dvou místech**, jedná se o znak BOTA (brada – prostředek hrudi) a VARŠAVA (POLSKO), (levá

strana hrudi – pravá strana hrudi). U všech ostatních znaků dochází ke kontaktu jen **na jednom místě** na těle. **Trvalý** kontakt ruky s tělem artikulovali neslyšící respondenti u 4 znaků: ČLOVĚK, LITOVAT, JABLKO a OVOCE. **Přechodný** kontakt ruky s tělem artikulovali neslyšící respondenti u 4 znaků: BOTA, FRANTIŠEK, KAŠEL, ODVAHA, VARŠAVA (POLSKO) a SOBOTA.

Kontakt může, ale nemusí být (typ 3.)

Celkem 3 jednoruční znaky z tabulky mohou, ale nemusejí být v kontaktu s tělem. Pokud při artikulaci dojde ke kontaktu, těla se dotýkají druhé články prstů artikulující ruky. Neslyšící respondenti manuálně artikulovali totožně znaky SKLO, OKNO (trvalý kontakt na čele) a znaky OVOCE, JABLKO (trvalý kontakt na tváři). Odlišný význam těchto znaků neslyšící respondenti rozlišovali mluvním či orálním komponentem a kontextem.

Artikulační omezení

Ať jsou znaky v této tabulce artikulovány pomocí tvaru ruky A (palec se dotýká hrany ukazováku) nebo tvarem ruky A0 (palec je vystrčený do strany), palec nikdy nepřekáží kontaktu ruky s tělem. Myslím si, že při artikulaci těchto znaků nemají neslyšící respondenti ruku ve tvaru sA, jelikož palec překřížené přes ostatní prsty by při kontaktu s tělem překážel, produkce znaku by byla fyzicky nepříjemná.

Tvary ruky A a A0 mění se v průběhu artikulace

V mém excerpovaném materiálu se objevily celkem 2 znaky, během jejichž artikulace dochází ke změně tvaru ruky a jedním z těchto tvarů je A nebo A0. Jedná se o znak ABSENCE a znak DROGA. Oba znaky artikulovali neslyšící respondenty dvěma způsoby, tj. ruku měli pouze v jednom tvaru ruky (buď tvar A, nebo tvar A0) nebo ruku měli ve dvou tvarech, kdy se v průběhu artikulace změnil tvar ruky (5 tři čáry – A, nebo A0 – A).

Většina neslyšících respondentů uvedla, že oba variantní tvary ruky jsou rozšířené, neslyšící respondenti uvedli, že oba variantní tvary rukou sami používají, nebo vědí, že je používají jiní neslyšící. Z toho důvodu se domnívám, že je možné oba variantní tvary ruky A a A0 považovat za **varianty systémové**.

A, A0, 5 tři čáry – A

Tabulka č. 25: Jednoruční znaky s variantním tvarem ruky A, A0 a měnicími se tvary 5 tři čáry – A.

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁	ORI ₂
1	1.	ABSENCE	pravá strana čela	otáčení paže k vnitřní straně, kontakt [kde: pravá strana čela, čím: druhé články prstů]	(od těla + doleva) - k tělu	nahoru
	1.		pravá strana čela	otáčení paže + skrčení všech prstů , k vnitřní straně, kontakt [kde: pravá strana čela, čím: druhé články prstů]	(od těla + doleva) - k tělu	nahoru

N = počet znaků

Neslyšící respondenti artikulovali znak ABSENCE vždy s kontaktem na těle (typ 1.) dvěma způsoby, tedy artikulující ruka byla buď ve variantním tvaru **A**, nebo ve variantním tvaru **A0** po celou dobu artikulace znaku (pohyb popisují v prvním řádku tabulky), nebo svůj tvar měnila v průběhu artikulace skrčením všech prstů z tvaru **5 tři čáry** na začátku artikulace buď do tvaru **A**, nebo do tvaru **A0** na konci artikulace (pohyb popisují ve druhém řádku tabulky).

Všechny 3 variantní tvary ruky A, A0 a 5 tři čáry – A0 považují za **varianty systémové**, jelikož se artikulace těchto variantních tvarů ruky při výzkumu objevila u většiny neslyšících respondentů.

A, A0, A0 – A

Tabulka č. 26: Jednoruční znaky s variantním tvarem ruky a měnicím se tvarem ruky A, A0, A0 – A

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁	ORI ₂
1	3.	DROGA	ruka uprostřed	k tělu, kontakt [kde: ruka uprostřed, čím: malíková hrana ruky], opakovaný pohyb prostý	k tělu + nahoru	doleva
	3.		ruka uprostřed	k tělu + skrčení palce , kontakt [kde: ruka uprostřed, čím: malíková hrana ruky], opakovaný pohyb prostý	k tělu + nahoru	doleva

N = počet znaků

Neslyšící respondenti artikulovali znak DROGA dvěma způsoby, tj. artikulující ruka byla buď ve variantním tvaru A, nebo ve variantním tvaru A0 po celou dobu artikulace znaku (pohyb popisují v prvním řádku tabulky), nebo svůj tvar měnila v průběhu artikulace skrčením palce z tvaru A0 na začátku artikulace do tvaru A na konci artikulace (pohyb popisují ve druhém řádku tabulky).

Motivovanost

Oba tvary ruky znázorňuje držení stříkačky. Natažený palec u tvaru ruky A0 znázorňuje přípravu palce na stlačení obsahu stříkačky do těla. Palec dotýkající se hrany ukazováku artikulující ruky u tvaru ruky A znázorňuje stlačení obsahu stříkačky do těla. Pohyb palce, ke kterému dochází změnou tvaru ruky A0 do tvaru ruky A v průběhu artikulace znázorňuje pohyb aplikace obsahu stříkačky do ruky.

Znak DROGA artikulovali neslyšící respondenti na ruce uprostřed, konkrétně v místě v ohybu ruky, kde dochází k aplikaci injekční stříkačky. Dle výpovědi neslyšících respondentů se malíková hrana artikulující ruky může, ale nemusí dotýkat druhé ruky uprostřed (typ 3.), záleží na tom, zda kontakt v tomto místě na těle je či není produktoři nepříjemný.

Artikulace znaku DROGA tvarem ruky A, tvarem ruky A0 a přechodem mezi oběma tvary ruky se u neslyšících objevovala často. Výskyt všech tří způsobů artikulace tohoto znaku byl u neslyšících respondentů častý, proto se domnívám, že je možné všechny tři varianty považovat za **varianty systémové**.

A stříška, sA

Tabulka č. 27: Jednoruční znaky s variantním tvarem ruky sA, A stříška.

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁	ORI ₂
2	2.	OBĚSIT	pravá strana krku	doprava, nahoru	od těla	doleva + nahoru
	2.	ZEDNÍK	neutrální prostor	kroucení zápěstím: od těla (nebo otočení paže k vnější straně)	k tělu - dolů	doleva

N = počet znaků

V mém excerpovaném materiálu jsem nelezla 2 znaky, které neslyšící respondenti artikulovali pomocí 2 tvarů ruky, a to buď tvarem ruky **A stříška** nebo tvarem ruky **sA**. Při artikulaci znaků v této tabulce nedochází ke kontaktu ruky s tělem (typ 2.)

Motivovanost

Domnívám se, že použití právě těchto tvarů ruky vychází z držení předmětu, konkrétně jde o držení lana u znaku OBĚSIT a držení zednické lžice u znaku ZEDNÍK.

Artikulace znaku obou znaků tvarem ruky **sA** a tvarem ruky **A stříška** se u neslyšících objevovala často, proto se domnívám, že je možné obě varianty považovat za **varianty systémové**.

A stříška, P, tO

Tabulka č. 28: Jednoruční znaky s variantním tvarem ruky **A stříška**, **P**, **tO**.

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁	ORI ₂
1	2.	MALOVAT	neutrální prostor	dolů + (doleva, doprava, opakovaný pohyb prostý)	k tělu	nahoru
	2.		neutrální prostor	pohyb po kruhové dráze (doleva + dolů + doprava + nahoru), opakovaný pohyb prostý	k tělu	nahoru

V mém excerpovaném materiálu jsem našla jediný jednoruční znak, který neslyšící respondenti artikulovali variantními tvary ruky **A stříška**, **P** nebo **tO**. Jedná se o znak MALOVAT, který se dle výpovědi neslyšících respondentů používá ve významu malovat obraz a který artikulovali také jako dvouruční znak, jehož aktivní ruka je ve variantních tvarech **A stříška**, **P**, **tO** a pasivní ruka je vždy ve tvaru **B0**. Dle výpovědi neslyšících respondentů se při artikulaci tohoto znaku může hřbet aktivní ruky dotýkat dlaně pasivní ruky, ale nemusí (typ. 11.).

Tvarem ruky **A stříška** a **P** artikulovali neslyšící respondenti znak pohybem přímým (popis pohybu v prvním řádku), tvarem ruky **tO** artikulovali znak pohybem kruhovým (popis pohybu ve druhém řádku).

Při elicitaci jsem našla také další znak MALOVAT, který neslyšící respondenti artikulovali tvary rukou **A stříška** (resp. **A stříška**, **A stříška**) v neutrálním prostoru a ruce se vzájemně nedotýkali (typ 5.). Dle jejich výpovědi má tento znak trochu odlišný význam, a to malovat stěnu, vymalovat pokoj.

Z důvodu odlišného významu dvouručního asymetrického znaku MALOVAT (pasivní ruka **B0** a variantní tvary rukou **A stříška**, **P**, **tO**) a dvouručního znaku MALOVAT (**A stříška**, **A**

stříška), hodnotím tyto znaky za dva odlišné znaky, ne za jeden znak se 4 variantními tvary rukou. Dvouruční znak MALOVAT se 3 variantními popisují v kapitole Dvouruční znaky s variantním tvarem ruky a dvouruční znak MALOVAT bez variantního tvaru ruky popisují v kapitole Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky.

Všechny 3 variantní tvary ruky **A stříška**, **P**, **tO** považuji za **varianty systémové**, jelikož se artikulace těchto variantních tvarů ruky při výzkumu objevila u většiny neslyšících respondentů.

sA, A

Tabulka č. 29: Jednoruční znaky s variantním tvarem ruky sA , A.

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁	ORI ₂
9	2.	AGENTURA	neutrální prostor	nahoru a dolů, opakovaný pohyb prostý	vlevo	dolů
	2.	AMATÉR	neutrální prostor	pohyb po kruhové dráze: doprava, dolů, doleva, nahoru	od těla	nahoru
	2.	BRZDA	neutrální prostor	od těla + dolů	dolů	od těla
	2.	FUNGOVAT	neutrální prostor	od těla, dolů, k tělu, nahoru, pohyb po kruhové dráze, opakovaný pohyb prostý	od těla	doleva + nahoru
	2.	KOMUNISMUS	neutrální prostor	od těla	od těla	nahoru
	2.	SZ č. 29 UŽ BYLO	neutrální prostor	od těla	od těla	nahoru
	2.	TAŠKA	neutrální prostor	nahoru a dolů, opakovaný pohyb prostý	vlevo	dolů
	2.	TURISTIKA	neutrální prostor	k tělu, od těla, opakovaný pohyb prostý	doleva	nahoru
	2.	VÝBOR	neutrální prostor	pohyb po kruhové dráze: doleva, dolů, doprava, nahoru	od těla	nahoru

N = počet znaků

Z tabulky je zřejmé, že v mém excerpovaném materiálu jsem našla 9 znaků, které neslyšící respondenti artikulovali dvěma variantními tvary ruky, tj. tvarem ruky A nebo tvarem ruky sA. Manuální složku znaků AGENTURA, TAŠKA a znaků AMATÉR, VÝBOR artikulovali neslyšící respondenti stejně, jejich význam rozlišovali mluvním či orálním komponentem a kontextem¹⁵.

¹⁵ Zařízení obřadu a svatební hostiny necháme na reklamní agentuře. Taška s nákupem je příliš těžká. V počátcích své profese je každý amatér. Do výboru bylo zvoleno 5 nových členů.

Motivovanost

Domnívám se, že variantní tvary rukou a pohyb některých znaků v tabulce je motivován konkrétní činností, tj. znak BRZDA: tlak nohy na pedál, znak TAŠKA a AGENTURA: držení tašky, kufříku (znak AGENTURA se manuálně artikuluje stejně jako znak TAŠKA pravděpodobně proto, že je motivován držením diplomatického kufříku, který je možné považovat za prototyp podnikání, tedy také agentur), znak TURISTIKA: držení hole, kterou si lidé ulehčují chůzi v terénu.

Artikulace znaků oběma variantními tvary ruky se u neslyšících respondentů objevovala často, proto se domnívám, že je možné obě varianty považovat za **varianty systémové**.

7.1. Závěr výzkumu jednoručních znaků s variantním tvarem ruky

V následující části podávám přehled o frekvenci výskytu jednoručních znaků, u kterých jsem během výzkumu zaznamenala variantní tvar ruky. Tabulky podávají přehled o frekvenčním zastoupení tvaru ruky (DEZ), typu znaku, místa artikulace (TAB) a místa kontaktu (K).

Tabulka č. 30: Frekvence výskytu tvarů rukou znaků ze skupiny jednoručních znaků s variantním tvarem ruky.

TYP ZNAKU	VARIANTNÍ TVARY RUKY	POČET ZNAKŮ	
1.	A, A0	10	13
3.		3	
1.	A, A0, 5 tři čáry - A	1	1
3.	A, A0, A0 - A	1	1
2.	A stříška, sA	2	2
2.	A stříška, P, tO	1	1
2.	sA, A	9	9
Celkem			27

Z této tabulky je zřejmé, že v mém excerpovaném materiálu jsem našla celkem 27 jednoručních znaků s variantním tvarem ruky. Jednoruční znaky artikulující obecně tvarem ruky A nebo měnící se tvarem ruky A neslyšící respondenti produkovali ve variantních tvarech ruky:

- **A, A0**, kterými artikulovali 10 znaků s kontaktem na těle (typ 1.) a 3 znaky, které se mohou, ale nemusejí dotýkat těla (typ 3.),
- **A, A0, 5 tři čáry – A**, kterými artikulovali 1 znak s kontaktem na těle (typ 1.),
- **A, A0, A0 – A**, kterými artikulovali 1 znak s nebo bez kontaktem na těle (typ 3.),
- **A stříška, sA**, kterými artikulovali 2 znaky bez kontaktem na těle (typ 2.),
- **A stříška, P, tO**, kterými artikulovali 1 znak, který se může, ale nemusí dotýkat těla (typ 3.),
- **sA, A**, kterými artikulovali 9 znaků bez kontaktem na těle (typ 2.).

Výzkum ukázal, že nejčastějšími variantními tvary ruky, kterým neslyšící respondenti artikulovali jednoruční znaky, jsou tvary ruky **A, A0** (13 znaků) a **sA, A** (9 znaků).

Varianty systémové a varianty individuální

Během výzkumu jsem se pokusila variantní tvary ruky/rukou rozdělit na varianty systémové a varianty individuální. Výzkum ukázal, že všechny variantní tvary ruky jednoručních znaků jsou variantami systémovými. Dělení variantních tvarů ruky na varianty systémové a individuální zde jen naznačuji a domnívám se, že může být námětem k dalšímu výzkumu.

Tabulka č. 31: Variantní tvary rukou vyskytující se u jednoručních znaků.

Tvary rukou vzájemně tvořící variantu	
A	A0
	sA
	5 tři čáry
A stříška	P
	tO

Z tabulky je zřejmé, že u jednoručních znaků byly jako variantní tvary alternující v jednom znaku zastoupeny tvary A – A0, sA a A stříška – P, tO. S ohledem na artikulační diferenciaci mezi tvary A stříška na straně jedné a P, tO na straně druhé se jeví velmi nepravděpodobné, že by dané tvary byly varianty jednoho fonému. Naproti tomu v případě tvarů A - A0 a A - sA o artikulační podobnosti není pochyb. Navíc zde již mohu předeslat, že v excerpovaném materiálu nebyl nalezen žádný minimální pár, v němž by na pozici kontrastujících segmentů byly právě tvary A - A0 nebo A - sA. Tyto poznatky naznačují, že by se mohlo jednat o **varianty jednoho fonému**, a to varianty, které nejsou v komplementární distribuci.

Tabulka č. 32: Frekvence typu znaků a míst artikulace znaků ze skupiny jednoručních znaků s variantním tvarem ruky.

TYP ZNAKU	TAB	POČET ZNAKŮ
1.	pravá tvář	4
	pravá strana čela	2
	prostředek hrudi	1
	levá strana hrudi	1
	levá a pravá strana hrudi	1
	levé rameno	1
	ruka uprostřed	1
	celkem	11

2.	pravá strana krku	1
	neutrální prostor	11
	celkem	12
3.	čelo	2
	brada	1
	brada - prostředek hrudi	1
	celkem	4
Celkem		27

Z této tabulky je zřejmé, že jednoruční znaky s variantním tvarem ruky v celkovém počtu 27 znaků jsou tvořeny:

- 11 znaky, které se při artikulaci dotýkají těla (typ 1.), a to nejčastěji pravé tváře (4 znaky),
- 12 znaky, které se při artikulaci nedotýkají těla (typ 2.), v převážné většině jsou znaky artikulovány v neutrálním prostoru (11 znak), jeden znak v blízkosti pravé strany krku,
- 4 znaky, které se při artikulaci mohou, ale nemusejí dotýkat těla (typ 3.), pokud ke kontaktu dojde, ruce se dotýkají nejčastěji čela (2 znaky).

Tabulka č. 33: Přehled míst artikulace na aktivní ruce a míst na těle, které se dostávají do kontaktu.

DEZ	MÍSTA KONTAKTU (TAB)	
	NA TĚLE	NA RUCE
A, A0	čelo	druhé články prstů
	pravá strana čela	
	brada	
	pravá tvář	
	prostředek hrudi	
	levá strana hrudi	
	levá strana hrudi - pravá strana hrudi	
	levé rameno	
	brada - prostředek hrudi	
	ruka uprostřed	malíková hrana ruky

V této tabulce zaznamenávám místa artikulace jednoručních znaků s variantním tvarem ruky na těle a místa na aktivní ruce, kterými se těla dotýká (typ 1.) a kterými se může, ale nemusí dotýkat (typ 3.).

Z tabulky je zřejmé, že znak artikulovaný variantním tvarem ruky A nebo A0, v převážné většině se těla dotýkají druhé články prstů artikulující ruky. Pouze v případě jednoho znaku (DROGA) se ruky uprostřed může, ale nemusí dotýkat malíková hrana artikulující ruky a to předpokládám z toho důvodu, že variantní tvary ruky, místo a orientace ruky je dáno samotnou motivovaností znaku DROGA (místo vpichu injekční stříkačkou na ruce a způsob držení injekční stříkačky v ruce).

Artikulační omezení

Ať jsou znaky v této tabulce artikulovány pomocí tvaru ruky A (palec se dotýká hrany ukazováku) nebo tvarem ruky A0 (palec je vystrčený do strany), palec nikdy nepřekáží artikulaci znaku. Domnívám se, že neslyšící používají tyto dvě varianty (tvar ruky A a A0) u výše uvedených znaků proto, že rozdíl mezi tvary ruky A a A0 je minimální.

8. Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky

V této kapitole popisují excerpované dvouruční znaky, u kterých jsem během výzkumu nezaznamenala variantní tvar ruky. Manuální artikulaci znaků popisují v tabulkách, které jsou řazeny podle následujících tvarů ruky:

- tvar ruky/rukou **A**:
 - A, A
 - A, B0
 - B0, A
 - tvar ruky/rukou A měnící se v průběhu artikulace:
 - A, A – B0, B0
 - B0, A – B0, B0
 - 5 tři čáry, 5 tři čáry – A, A
 - B0, 5 tři čáry – B0, A
- tvar ruky/rukou **A0**:
 - A0,A0
 - B0, A0
 - B0 tři čáry, A0
- tvar ruky/rukou **A stříška**:
 - A stříška, A stříška
 - B0, A stříška
- tvar ruky/rukou **sA**:
 - sA, sA
 - sA, V
 - sA, 5
 - sA, A0
 - sA, B0
 - sA, D
 - sA, Y
 - sA, D0
 - B0, sA
 - tvar ruky/rukou sA měnící se v průběhu artikulace:
 - 5 tři čáry, 5 tři čáry – sA, sA

- B0, 5 tři čáry – B0, sA
- sA, D – sA, Y
- sA, D – sA, gama
- tvar ruky/rukou tA:
 - tA, tA

Tvary zavřené ruky (A), kterými jsou artikulovány znaky v této kapitole, jsou A, A0, A stříška, sA, tA

Obrázek č. 9: Tvary ruky A, A0, A stříška, sA, tA.

Tvary ruky/rukou A

A, A

Tabulka č. 34: Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky artikulované tvary rukou A (resp. A, A)

N	TYP ZNAKU	ZNAKY	TAB	SIG a K	ORI1Le	ORI2Le	ORI1Pr	ORI2Pr	HA
4	3.	JISTOTA	neutrální prostor	přiblížení, kontakt [obě: druhé články prstů], oddálení	doprava	nahoru	doleva	nahoru	vpravo od pravé ruky
	3.	KÁMEN/ TVRDÝ	neutrální prostor	přiblížení, kontakt [obě: druhé články prstů], opakovaný pohyb prostý	doprava	nahoru	doleva	nahoru	vpravo od pravé ruky
	3.	PŘÍSNÝ	neutrální prostor	pohyb po půlkruhové dráze: oddálení, od těla, přiblížení, kontakt [obě: druhé články prstů]	doprava	nahoru	doleva	nahoru	vpravo od pravé ruky
	3.	SUCHÝ	neutrální prostor	přiblížení, kontakt [obě: druhé články prstů]	doprava	nahoru	doleva	nahoru	vpravo od pravé ruky
3	8.	NÁDOBÍ	druhé články prstů	pohyb po kruhové dráze: kontakt [obě: druhé články prstů] (k tělu, doprava, od těla, doleva), opakovaný pohyb prostý	nahoru	od těla + doprava	dolů	od těla + doleva	nad pasivní rukou
	8.	PRÁT	druhé články prstů	kontakt [obě: druhé články prstů] (k tělu, od těla), opakovaný pohyb prostý	nahoru	od těla + doprava	dolů	od těla + doleva	nad pasivní rukou
	6.	TISK	druhé články prstů	kontakt [obě: druhé články prstů], od těla, opakovaný pohyb prostý	nahoru	od těla + doprava	dolů	od těla + doleva	nad pasivní rukou

N = počet znaků stejného typu

V této tabulce popisují manuální artikulaci celkem 7 dvouručních znaků, které neslyšící respondenti artikulovali výhradně tvary rukou A. Znaky jsou dvojího typu: obě ruce stejného tvaru jsou v pohybu, navzájem se dotýkají (typ 3.), v pohybu je jedna ruka dotýkající se druhé pasivní ruky, jedná se o symetrický znak (typ 6), v pohybu je jedna ruka, která se může, ale nemusí dotýkat (typ 8.).

Manuální artikulace znaku KÁMEN/TVRDÝ je zcela stejná. Dle výpovědi neslyšících respondentů se význam znaků odlišuje mluvním nebo orálním komponentem a kontextem¹⁶.

Motivovanost

Domnívám se, že znaky JISTOTA, KÁMEN, PŘÍSTÝ, SUCHÝ, TVRDÝ mají významový vztah, tedy význam tvrdosti a pevnosti (JISTOTA: na pevně se na něčem domluvit, KÁMEN: pevný materiál, PŘÍSTÝ: tvrdý přístup, SUCHÝ: ztrátou vlhkosti materiál ztvrdne, TVRDÝ: pevnost materiálu). Významovému vztahu těchto znaků také nasvědčuje jejich podobná artikulace.

Artikulační omezení

Ruce se vzájemně dotýkají druhými články prstů, tedy palec nemůže být před prsty (ruce nemohou být ve tvaru SA).

A, B0

Tabulka č. 35: Dvouruční znak bez variantního tvaru ruky artikulovaný tvarem aktivní ruky A a tvarem pasivní ruky B0.

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI1Le	ORI2Le	ORI1Pr	ORI2Pr	HA
1	9.	SALÁM	kluby prstů	pohyb po kruhové dráze: od těla, dolů, kontakt [kde: klouby prstů, čím: dlaň], k tělu, nahoru, opakovaný pohyb prostý	doprava	od těla	doleva	od těla	vpravo od pasivní ruky

N = počet znaků

V mém excerpovaném materiálu se objevil pouze jediný dvouruční znak artikulovaný výhradně tvarem pasivní ruky A a tvarem aktivní ruky B0, a to znak SALÁM. Další znaky, které se (mimo jiné) artikulují tvary ruky A, B0 jsou popsány v kapitole Znaky s variantním tvarem ruky, jedná se o znaky DŘEVO a POSLEDNÍ TERMÍN.

¹⁶ Příkladové věty: Okolo ohniště jsou poskládány velké kameny. Nový psací stůl je z kvalitního dřeva, je tvrdý a pevný.

B0, A

Tabulka č. 36: Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky artikulované tvarem pasivní ruky B0 a tvarem aktivní ruky A.

N	TYP ZNAKU	ZNAKY	TAB	SIG a K	ORI1Le	ORI2Le	ORI1Pr	ORI2Pr	HA
2	6.	DOBROU CHUŤ	dlaň	dolů, kontakt [kde: dlaň, čím: klouby prstů], opakovaný pohyb prostý	nahoru	od těla	dolů	od těla + doleva	nad pasivní rukou
	6.	NOVINY/ ČASOPIS	dlaň	doleva, kontakt [kde: dlaň, čím: klouby prstů], k tělu, opakovaný pohyb prostý	doprava	od těla	k tělu	doleva	vpravo od pasivní ruky

N = počet znaků

V mém excerpovaném materiálu se objevily pouze dva dvouruční znaky artikulované výhradně tvarem pasivní ruky A a tvarem aktivní ruky B0, a to znaky DOBROU CHUŤ a NOVINY/ČASOPIS.

Znak DOBROU CHUŤ je možné artikulovat také jednou rukou (artikulace jednoručního znaku je popsána v této kapitole výše). Neslyšící artikulují tento znak často v kontaktu s nějakým předmětem (většinou stůl). Domnívám se, že tento dvouruční znak vychází původně z jednoručního znaku, kdy klouby prstů opakovaně poťukávají na stůl, aby vibrace nesené stolem upozornily všechny přisedící o přání dobrého chutnání. Dobrou chuť však neslyšící nemusejí přát vždy jen u stolu nebo u jiného předmětu, proto je možné tuto plochu nahradit dlaní druhé ruky, resp. dlaní pasivní ruky.

Artikulační omezení

Domnívám se, že u těchto znaků musí být dlaň pasivní ruky vždy otevřená (tvar ruky B0, B1), jelikož se klouby prstů aktivní ruky opakovaně dotýkají dlaně. Jakkoliv ohnuté prsty pasivní ruky by artikulaci znaku, tedy kontaktu aktivní ruky s dlaní překážely. Při elicitaci neslyšící respondenti měli pasivní ruku vždy ve tvaru B0.

Tvar ruky/rukou A měnící se v průběhu artikulace

Při výzkumu jsem našla 2 znaky, během jejichž artikulace se tvar **A** mění do tvaru **B** (A – B) a 4 znaky, během jejichž artikulace se tvar **5 tři čáry** mění do tvaru **A** (5 tři čáry – A).

A – B

Jedná se o znak NEDĚLE a ZÁPOČET viz níže. Při artikulaci znaku NEDĚLE jsou v pohybu obě ruce (typ 3.), tedy se mění tvar obou rukou. Při artikulaci znaku ZÁPOČET je v pohybu jedna ruka (typ 9.), tedy se mění tvar jen této ruky (aktivní ruky). Ke změně tvaru ruky/rukou dochází otevřením ruky/rukou, tedy tvar A se mění do tvaru B.

A, A - B0, B0

Tabulka č. 37: Dvouruční znak bez variantního tvaru ruky artikulovaný tvary rukou A (resp. A, A) - B0 (resp. B0, B0).

N	TYP ZNAKU	ZNAKY	TAB	SIG a K	ORI1Le	ORI2Le	ORI1Pr	ORI2Pr	HA
1	3.	NEDĚLE	neutrální prostor	kontakt [obě: druhé články prstů], otevření rukou, kontakt [obě: dlaně]	doprava	nahoru	doleva	nahoru	vpravo od levé ruky

N = počet znaků

B0, A – B0, B0

Tabulka č. 38: Dvouruční znak bez variantního tvaru ruky artikulovaný tvary rukou B0, A – B0, B0.

N	TYP ZNAKU	ZNAKY	TAB	SIG a K	ORI1Le	ORI2Le	ORI1Pr	ORI2Pr	HA
1	9.	ZÁPOČET	dlaň	kontakt [kde: dlaň, čím: druhé články prstů], nahoru, otevření ruky, dolů, kontakt [obě: dlaň]	nahoru	od těla + doprava	dolů	od těla + doleva	nad pasivní rukou

N = počet znaků

5 tři čáry – A

V excerpovaném materiálu se objevily celkem 4 znaky, během jejichž artikulace dochází zavřením ruky/rukou, tedy tvar 5 tři čáry se mění do tvaru A. Jedná se o znak USCHNOUT, při jehož artikulaci jsou v pohybu obě ruce (typ 3) a znak VĚŘIT, při jehož artikulaci jsou v pohybu obě ruce a na začátku artikulace může, ale nemusí dojít ke kontaktu ruky s tělem

(typ 6a). Dalšími jsou asymetrické znaky EXEKUCE, STRHNOUT, při jejichž artikulaci je v pohybu jedna ruka dotýkající se druhé pasivní ruky (typ 9.). Znaky blíže popisují v komentáři pod tabulkami.

5 tři čáry, 5 tři čáry – A, A

Tabulka č. 39: Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky artikulované tvary rukou 5 tři čáry – A (resp. 5 tři čáry, 5 tři čáry – A, A).

N	TYP ZNAKU	ZNAKY	TAB	SIG a K	ORI1Le	ORI2Le	ORI1Pr	ORI2Pr	HA
2	3.	USCHNOUT	neutrální prostor	přiblížení + zavření ruky, kontakt [obě: druhé články prstů]	k tělu + doprava + nahoru	od těla + nahoru + doleva	od těla + doleva + dolů	od těla + nahoru + doleva	vpravo + nad levou rukou
	6a	VĚŘIT	pravá strana čela - neutrální prostor	pravá ruka: kontakt [kde: pravá strana čela, čím: špička ukazováku], přiblížení + zavření ruky, kontakt [obě: druhé články prstů]	k tělu + doprava + nahoru	od těla + nahoru + doleva	od těla + doleva + dolů	od těla + nahoru + doleva	vpravo + nad levou rukou

N = počet znaků

Manuální artikulace obou znaků je velice podobná, při artikulaci znaku VĚŘIT se navíc na začátku artikulace dotýká špička ukazováku pravé ruky na pravé straně čela. Poté je artikulace znaků stejná, ruce se vzájemně dotýkají na konci artikulace.

B0, 5 tři čáry – B0, A

Tabulka č. 40: Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky artikulované tvary rukou B0, 5 tři čáry - B0, A

N	TYP ZNAKU	ZNAKY	TAB	SIG a K	ORI1Le	ORI2Le	ORI1Pr	ORI2Pr	HA
2	9.	EXEKUCE/ ZABAVIT	dlaň	zavření ruky + dolů, kontakt [kde: dlaň, čím: druhé články prstů]	nahoru	od těla + doprava	dolů	od těla + doleva	nad pasivní rukou
	9.	STRNOUT peníze	dlaň	zavření ruky + dolů, kontakt [kde: dlaň, čím: druhé články prstů], dolů	k tělu + doprava	od těla + doprava	dolů	od těla + doleva	vpravo + za levou rukou

N = počet znaků

Artikulační omezení znaků v obou tabulkách

Při artikulaci znaků USCHNOUT, VĚRIT se ruce vzájemně dotýkají druhými články prstů, při artikulaci znaků EXEKUCE, STRHNOUT se prsty aktivní ruky dotýkají dlaně pasivní ruky, proto se domnívám, že aktivní ruka/ruce mohou být pouze ve tvaru A nebo A0 (palec je natažený podél dlaně nebo je vystrčený do strany). Ruka/ruce nemohou být ve tvaru sA (palec je před ohnutými prsty a dotýká se jich), jelikož by překážel při kontaktu rukou. Při artikulaci používali neslyšící respondenti výhradně tvar A.

Motivovanost

Domnívám se, že pohyb aktivní ruky vykonávaný změnou uvedených tvarů z tvaru 5 tři čáry do A nebo do sA evokuje uchopení předmětu (peníze, věci) a směr pohybu aktivní ruky evokuje výslednou činnost zacházení s předmětem.

Tvar rukou A0

A0, A0

Tabulka č. 41: Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky artikulované tvary rukou A0 (resp. A0 a A0).

N	TYP ZNAKU	ZNAKY	TAB	SIG a K	ORI1Le	ORI2Le	ORI1Pr	ORI2Pr	HA
2	1.	NÁVRH	levá strana hrudi	kontakt [kde: levá strana hrudi, čím: palcová strana rukou], od těla	doprava	od těla	doleva	od těla	nad levou rukou
	1.	PERNÍK	brada	dolů, kontakt [kde: brada, čím: špičky palců], dolů, střídavý pohyb, opakovaný pohyb prostý	doprava	od těla	doleva	od těla	vpravo od levé ruky
4	3.	RANDE	neutrální prostor	kontakt [obě: druhé články prstů] (pohyb po kruhové dráze: dolů, od těla, nahoru, k tělu) opakovaný pohyb prostý	doprava	od těla	doleva	k tělu	vpravo od levé ruky
	3.	PODLE	neutrální prostor	kontakt [kde: druhé články prstů, čím: třetí články prstů] (od těla)	k tělu	doprava	k tělu	doleva	vpravo od levé ruky
	3.	ROZCHOD	neutrální prostor	kontakt [obě: druhé články prstů], oddálení	k tělu	doprava	k tělu	doleva	vpravo od levé ruky

	3.	TÁBOR	neutrální prostor	pohyb po půlkruhové dráze: kontakt [obě: druhé články prstů], oddálení, kývnutí, přiblížení, kontakt [obě: třetí články prstů]	k tělu	doprava	k tělu	doleva	vpravo od levé ruky
7	5.	AKNÉ	obličej	otočení paží k vnější straně, opakovaný pohyb prostý	doprava - od těla	(od těla + doprava + nahoru) - (od těla + doleva + nahoru)	doleva - od těla	(od těla + doleva + nahoru) - (od těla + doprava + nahoru)	vpravo od pasivní ruky
	5.	HORY	neutrální prostor	kroucení zápěstím, doprava, nahoru, dolů, opakovaný pohyb pokračující	dolů	od těla	dolů	od těla	vpravo od pasivní ruky
	5.	MASÁŽ	neutrální prostor	kývání: nahoru, opakovaný pohyb prostý	k tělu - od těla	dolů - od těla	k tělu - od těla	dolů - od těla	vpravo od pasivní ruky
	5.	MOST	neutrální prostor	pohyb po půlkruhové dráze: nahoru, od těla, dolů	doprava	od těla	doleva	od těla	vpravo od pasivní ruky
	5.	SOCHA	neutrální prostor	otočení paží k vnější straně, opakovaný pohyb pokračující	k tělu + doprava	od těla + doprava	k tělu + doprava	k tělu + doleva	vpravo od pasivní ruky
	5.	SOUTĚŽ	neutrální prostor	nahoru, dolů, střídavý pohyb, opakovaný pohyb prostý	k tělu	doprava	k tělu	doleva	vpravo od pasivní ruky
	5.	BABTISTA	neutrální prostor	otočení paží: levá paže otočení k vnější straně, pravá paže otočení k vnitřní straně, opakovaný pohyb prostý	doprava - dolů	dopředu	doleva - dolů	dopředu	vpravo od levé ruky

N = počet znaků stejného typu

V mém excerpovaném materiálu se objevilo celkem 13 dvouručních znaků, které neslyšící respondenti artikulovali výhradně tvary rukou A0, a to znaky tří typů: 2 znaky, jejichž ruce se dotýkají těla (typ 1.), 4 znaky, jejichž ruce se vzájemně dotýkají (typ 3.) a 7 znaků, které se artikulují v neutrálním prostoru (typ 5.).

Motivovanost tvaru ruky A0

Užití tvaru ruky A0, tedy tvaru ruky, který se vyznačuje vztyčeným palcem, evokuje několik skutečností, které byly zřejmě u některých znaků motivovány jejich sémantikou:

- klasifikátorový tvar osob: RANDIT (dvě osoby jsou v kontaktu), ROZEJÍT SE (dvě osoby se od sebe oddálí), TÁBOR (uskupení lidí v kruhu), BAPTISTA (ponoření člověka do vody při křtu), PODLE (jedna osoba následují pohyb či jednání druhé osoby, znak se používá také v kontextu s předměty¹⁷).
- klasifikátorový tvar osoby nebo číslovka jedna: SOUTĚŽ (který z hráčů se dostane na první místo)
- tvar předmětu: MOST (myslím si, že tvar A0 a pohyb po půlkruhové dráze vyjadřuje zdi či zábradlí podél stran mostu)
- činnost vykonávanou vztyčenými palci: MASÁŽ, AKNÉ, SOCHA (činnosti, kterou vykonávají ruce při práci s hlinou, dle výpovědi neslyšících se tento znak používá pro vyjádření jakékoliv sochy: hliněné, kamenné, dřevěné, osoby, zvířete, předmětu).

Z výše popsaných důvodů je pravděpodobně možné artikulovat znaky v tabulce výhradně tvarem rukou A0.

Jednoruční znak HORY artikulovaný tvarem ruky A popisují v kapitole dvouručních znaků bez variantního tvaru ruky.

B0, A0

Tabulka č 42. Tvar pasivní ruky B0, tvar aktivní ruky A0.

N	TYP ZNAKU	ZNAKY	TAB	SIG a K	ORI1Le	ORI2Le	ORI1Pr	ORI2Pr	HA
4	9.	AUTOBUS	malíková hrana ruky	k tělu + doleva + nahoru, kontakt (kde: malíková hrana ruky, čím: mezi palcem a ukazovákem), opakovaný pohyb prostý	k tělu + doprava	od těla + nahoru	k tělu	od těla + doleva + nahoru	pod pasivní rukou

¹⁷ Příkladové věty: Má mladší sestra dělá vše podle mě. Podle kuchařského receptu umím upéct dobrý koláč.

	9.	GAY	dlaň	kontakt [kde: dlaň, čím: malíková hrana ruky] (otáčení paže k vnější a vnitřní straně), opakovaný pohyb prostý	k tělu + nahoru	od těla + doprava	k tělu + doleva	od těla + doleva	nad pasivní rukou
	9.	MASO	malíková hrana ruky	kontakt [kde: dlaň, čím: malíková hrana ruky] (od těla, k tělu), opakovaný pohyb prostý	k tělu + doprava	od těla + nahoru	k tělu	od těla + doleva + nahoru	pod pasivní rukou
	9a	SZ č. 18 V PAMĚTI	brada - dlaň	kontakt [kde: brada, čím: špička palce], dolů, doleva, kontakt [kde: dlaň, čím: špička palce]	k tělu + doprava	od těla + nahoru	k tělu	od těla + doleva + nahoru	pod pasivní rukou
1	10.	VYSVĚDČENÍ	dlaň	otáčení ruky k vnitřní a vnější straně (k tělu + dolů)	k tělu + nahoru	doprava	doleva	od těla + nahoru	za pasivní rukou

N = počet znaků stejného typu

V excerpovaném materiálu jsem našla celkem 5 dvouručních znaků, které neslyšící respondenti artikulovali výhradně tvarem aktivní ruky A0. Celkem 4 znaky artikulovali neslyšící respondenti v kontaktu s pasivní rukou (typ 9.) a 1 znak artikulovali v blízkosti pasivní ruky, aniž by se jí aktivní rukou dotýkali (typ 10.).

Další dvouruční znaky, které neslyšící artikulovali tvarem pasivní ruky B0 a tvarem aktivní ruky A0 je znak ČESNEK. Výzkum ukázal, že znak ČESNEK neslyšící artikulovali také tvarem pasivní ruky B0 a tvarem aktivní ruky A stříška. Znak je popsán v kapitole Výčet znaků s variantním tvarem ruky.

B0 tři čáry, A0

Tabulka č. 43: Tvar pasivní ruky B0 tři čáry, tvar aktivní ruky A0.

N	TYP ZNAKU	ZNAKY	TAB	SIG a K	ORI1Le	ORI2Le	ORI1Pr	ORI2Pr	HA
1	9.	HOUBA	dlaň	kontakt [kde: dlaň, čím: špička palce] (otáčení paže k vnitřní a vnější straně), opakovaný pohyb prostý	dolů	doprava	doleva - k tělu	od těla - doleva	pod pasivní rukou

N = počet znaků

Při elicitaci jsem našla pouze jediný dvouruční znak, který neslyšící respondenti artikulovali výhradně tvarem pasivní ruky B0 tři čáry a tvarem aktivní ruky A0, tím je znak znaku HOUBA.

Motivovanost

Uspořádání rukou tohoto tvaru napodobuje tvar houby, kdy aktivní ruka ve tvaru A0 vyjadřuje nohu houby a pasivní ruka ve tvaru B0 vyjadřuje čepec houby.

Tvar ruky/rukou A stříška

A stříška, A stříška

Tabulka č. 34: Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky artikulované tvary rukou A stříška (resp. A stříška, A stříška).

N	typ znaku	ZNAKY	TAB	SIG a K	ORI1Le	ORI2Le	ORI1Pr	ORI2Pr	HA
5	3.	ČLEN	neutrální prostor	kontakt [obě: druhý článek ukazováku]: dolů	k tělu	doprava	k tělu	doleva	vpravo od levé ruky
	3.	DRUŽSTVO	neutrální prostor	kontakt [obě: druhý článek ukazováku]: dolů	k tělu	doprava	k tělu	doleva	vpravo od levé ruky
	3.	PROHRÁT	neutrální prostor	kontakt [obě: druhý článek ukazováku], otočení paží k vnitřní straně: dolů + oddálení	k tělu	doprava	k tělu	doleva	vpravo od levé ruky
	3.	PŘERUŠIT	neutrální prostor	kontakt [obě: druhý článek ukazováku], otočení paží k vnitřní straně: nahoru + oddálení	dolů - k tělu	od těla - doprava	dolů - k tělu	od těla - doleva	vpravo od levé ruky
	3.	MĚŘENÍ	neutrální prostor	kontakt [obě: druhý článek ukazováku], oddálení, přiblížení, opakovaný pohyb prostý	k tělu	doprava	k tělu	doleva	vpravo od levé ruky
	3.		neutrální prostor	kontakt [obě: druhý článek ukazováku], oddálení, přiblížení, opakovaný pohyb prostý	doprava	od těla	doleva	od těla	před levou rukou

4	4.	MATURITA	neutrální prostor	kontakt [obě: druhý článek ukazováku], oddálení, dolů	od těla + dolů	od těla + nahoru	od těla + dolů	od těla + nahoru	vpravo od levé ruky
	4.	ZMĚNA	neutrální prostor	kontakt [obě: vnitřní zápěstí], výměna: levá ruka: k tělu; pravá ruka: od těla	k tělu - od těla	nahoru	od těla - k tělu	nahoru	vpravo od levé ruky - vlevo od levé ruky
	4.	SPOLUPRÁCE	neutrální prostor	pohyb po kruhové dráze: od těla, dolů, k tělu, nahoru, střídavý pohyb, opakovaný pohyb prostý, oddálení, přiblížení, kontakt [obě: druhý článek ukazováku]	k tělu	doprava	k tělu	doleva	vpravo od levé ruky
	4.	ÚVAZEK	neutrální prostor	pohyb po půlkruhové dráze: od těla, dolů, k tělu, nahoru, střídavý pohyb, opakovaný pohyb prostý, oddálení, přiblížení, kontakt, [obě: druhý článek ukazováku], oddálení	k tělu	doprava	k tělu	doleva	vpravo od levé ruky
18	5.	BOHATÝ	neutrální prostor	dolů, nahoru, oddálení, opakovaný pohyb pokračující	k tělu	doprava	k tělu	doleva	vpravo od levé ruky
	5.	HOKEJ	neutrální prostor	doleva, levá ruka: otočení paže k vnější straně, pravá ruka: otočení paže k vnitřní straně	doprava - dolů	od těla + dolů	doleva - nahoru	od těla + dolů	pod levou rukou
	5.	CHAT	neutrální prostor	od těla, k tělu, střídavý pohyb, opakovaný pohyb prostý	doprava	nahoru	doleva	nahoru	vpravo od levé ruky
	5.	LABORATOŘ	neutrální prostor	dolů: levá ruka: otočení paže k vnější straně; pravá ruka: otočení paže k vnitřní straně, střídavý pohyb, opakovaný pohyb	(k tělu + doprava + nahoru) - dolů	od těla + doprava	(k tělu + doleva + nahoru) - dolů	od těla + doleva	vpravo od levé ruky

			prostý					
5.	KAPUCA/ MIKINA	pravá a levá tvář	od těla	doprava	nahoru	doleva	nahoru	vpravo od levé ruky
5.			od těla, opakovaný pohyb prostý	doprava	nahoru	doleva	nahoru	vpravo od levé ruky
5.			od těla	k tělu	nahoru	k tělu	nahoru	vpravo od levé ruky
5.	LÁTKA	neutrální prostor	od těla, k tělu, střídavý pohyb, opakovaný pohyb prostý	nahoru	od těla	nahoru	od těla	vpravo od levé ruky
5.	NEMUSET	neutrální prostor	pohyb zápěstím dolů, otočení paže k vnitřní straně, ohyb zápěstím dolů	dolů - nahoru	dopředu	dolů - nahoru	dopředu	vpravo od levé ruky
5.	PRÁCE/ DĚLAT	neutrální prostor	pohyb po kruhové dráze (od těla, dolů, k tělu, nahoru), střídavý pohyb, opakovaný pohyb prostý	k tělu	doprava	k tělu	doleva	vpravo od levé ruky
5.	ÚTRATA	neutrální prostor	od těla, k tělu, střídavý pohyb, opakovaný pohyb prostý	nahoru	od těla	nahoru	od těla	vpravo od levé ruky
5.	MALOVAT stěnu	neutrální prostor	dolů, nahoru, střídavý pohyb, opakovaný pohyb prostý	doprava	od těla	doleva	od těla	vpravo od levé ruky
5.	PODAT žádost	neutrální prostor	od těla	doprava	nahoru	doleva	nahoru	vpravo od levé ruky
5.	SMĚNA	neutrální prostor	výměna (levá ruka doprava, doleva; pravá ruka: doleva, doprava), opakovaný pohyb prostý	k tělu	nahoru	k tělu	nahoru	vpravo od levé ruky
5.	ŠÁTEK	pravá a levá tvář - krk	kroucení zápěstím: od těla, dolů, přiblížení, oddálení	doprava - dolů	nahoru - od těla	doleva - dolů	nahoru, od těla	vpravo od levé ruky

	5.	UČIT SE teorii	neutrální prostor	k tělu, opakovaný pohyb prostý	doprava	nahoru	doleva	nahoru	vpravo od levé ruky
	5.	VÁNOČKA	neutrální prostor	otáčení paže k vnější straně, dolů, střídavý pohyb	doprava - dolů	od těla	doleva - dolů	od těla	vpravo od levé ruky
	5.	VYPNOUT	neutrální prostor	otočení paže k vnější straně, dolů	doprava - dolů	od těla	doleva - dolů	od těla	vpravo od levé ruky
	5.	ZÁVĚR	neutrální prostor	otočení paže k vnější straně, dolů	doprava - dolů	od těla	doleva - dolů	od těla	vpravo od levé ruky
	5.	ZÁSNUBY	neutrální prostor	otočení paže k vnější straně, dolů	doprava - dolů	od těla	doleva - dolů	od těla	vpravo od levé ruky
6	6.	ATENTÁT/ TEROR	palcová hrana ruky	dolů, kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky], k tělu + doleva	k tělu + doprava	od těla + doprava	k tělu + doprava	k tělu + doleva	nad pasivní rukou
	6.	BANÁN	druhý článek ukazováku	kontakt [obě: druhý článek ukazováku], nahoru, doprava, dolů, opakovaný pohyb prostý	k tělu + doprava	od těla + doprava	k tělu + doleva	od těla + doleva	nad pasivní rukou - vedle pasivní ruky
	6.	SPÁLIT	druhý článek ukazováku	kontakt [obě: druhý článek ukazováku], dolů	k tělu + doprava	od těla + doprava	k tělu + doleva	od těla + doleva	nad pasivní rukou - vedle pasivní ruky
	6.	START	druhý článek ukazováku	kontakt [obě: druhý článek ukazováku], nahoru	k tělu + doprava	od těla + doprava	k tělu + doleva	od těla + doleva	nad pasivní rukou - vedle pasivní ruky
	6.	ŠKODA auto	neutrální prostor	od těla + dolů, kontakt [obě: druhé články prstů], od těla + dolů, opakovaný pohyb prostý	doleva	od těla	doprava	od těla	vpravo od pasivní ruky
	6.	ZABÍT	druhý článek ukazováku	dolů, kontakt [obě: druhý článek ukazováku], dolů	dolů	od těla	dolů	od těla	nad pasivní rukou - vedle

Motivovanost

Při artikulaci znaku PROHRÁT se ruce pohybují dolů, což má dle mého názoru motivovanost se ztrátou, úpadkem směrem dolů. Znak MĚŘIT je dle mého názoru motivován pohybem při práci s metrem, znak BANÁN je motivován pohybem loupání slupky banánu a znaky VYPNOUT, ZÁVĚR, ZÁSNUBY vyjadřují uzavření věci.

B0, A stříška

Tabulka č. 45: Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky artikulované tvarem pasivní ruky B0 a tvarem aktivní ruky A stříška.

N	TYP ZNAKU	ZNAKY	TAB	SIG a K	ORI1Le	ORI2Le	ORI1Pr	ORI2Pr	HA
7	9.	KORUPCE	dlaň	od těla + doleva, kontakt [kde: dlaň, čím: palcová hrana ruky], od těla + doleva, opakovaný pohyb prostý	dolů	od těla + doprava	k tělu + doleva	od těla + doleva	pod pasivní rukou
	9.	KOUPIT	dlaň	doleva, kontakt [kde: dlaň, čím: dlouhý článek ukazováku]	doprava	od těla	doleva	od těla	vpravo od pasivní ruky
	9.	PENÍZE	dlaň	dolů, kontakt [kde: dlaň, čím: druhý článek ukazováku], opakovaný pohyb prostý	nahoru	od těla	k tělu	doleva	nad pasivní rukou
	9.	PLATBA, PLATIT	dlaň	kontakt [kde: dlaň, čím: druhý článek ukazováku] (od těla + doprava)	nahoru	od těla	dolů + doprava	dolů	nad pasivní rukou
	9.	POPLATEK	dlaň	dolů, kontakt [kde: dlaň, čím: druhý článek ukazováku], opakovaný pohyb prostý	nahoru	od těla	k tělu	doleva	nad pasivní rukou
	9.	TYP/ TO ZNAMENÁ/ PLATÍ	dlaň	dolů, kontakt [kde: dlaň, čím: druhý článek ukazováku]	nahoru	od těla	k tělu	doleva	nad pasivní rukou
	9.	ZRUŠIT	dlaň	doleva + k tělu + dolů, kontakt [kde: dlaň, čím: druhý článek ukazováku], doleva + k tělu + dolů, nahoru, doprava + k tělu + dolů, kontakt [kde: dlaň, čím: druhý článek ukazováku], doprava + k tělu + dolů	doprava + k tělu	doprava + od těla	(doleva + k tělu + dolů) – (doprava + k tělu + dolů)	doleva + od těla	vpravo od pasivní ruky
1	10.	FILM/ KAMERA/ NATÁČET	dlaň	pohyb po kruhové dráze (od těla, dolů, k tělu, nahoru), opakovaný pohyb prostý	doprava	nahoru	k tělu	doleva	vpravo od pasivní ruky

N= počet znaků stejného typu

V mém excerpovaném materiálu se objevilo 8 dvouručních asymetrických znaků, které neslyšící respondenti artikulovali výhradně tvarem pasivní ruky B0 a tvarem aktivní ruky A stříška. Při produkci 7znaků v této tabulce dochází ke kontaktu druhého článku ukazováku s dlaní pasivní ruky (typ 9.) a při produkci 1 znaku nedochází ke kontaktu, aktivní ruka se artikuluje v blízkosti dlaně (typ 10.).

Motivovanost

Užití tvaru ruky A stříška a pohybu je u znaků FILM/KAMERA/NATÁČET motivováno činností, kterou vykonává ruka držící páčku při natáčení filmu. Neslyšící respondenti artikulovali tyto dva znaky také jako jednoruční znak artikulovaný tvarem ruky A stříška, znak jsou popsány v kapitole Jednoruční znaky bez variantního tvaru ruky.

Dle výpovědi neslyšících respondentů je užití tvaru A stříška aktivní ruky u znaků KORUPCE, KOUPIT, PENÍZE, PLATBA/PLATIT, POPLATEK a znaku TYP/TO ZNAMENÁ/PLATÍ motivováno držením papírových peněz, u znaku ZRUŠIT je motivováno držením tužky a jejím pohybem při škrtnutí napsané informace.

Manuální artikulace znaků FILM/KAMERA/NATÁČET a znaků PENÍZE, POPLATEK je stejná. Dle sdělení neslyšících respondentů se význam rozlišuje mluvním nebo orálním komponentem nebo kontextem²⁰.

Další dvouruční znak, který neslyšící artikulovali tvarem pasivní ruky B0 a tvarem aktivní ruky A stříška je znak ČESNEK. Variantními tvary rukou znaku ČESNEK jsou B0, A stříška a ruky B0, A0. Znak je popsán v kapitole Dvouruční znaky s variantním tvarem ruky.

²⁰ Příkladové věty: Půjdeš se mnou do kina podívat se na nový film? Kamarádovu svatbu budu natáčet novou kamerou. Na tábor je potřeba dát dětem s sebou nějaké peníze. Za zhotovení ověřené kopie je poplatek.

Tvar ruky/rukou sA
sA, sA

Tabulka č. 46: Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky artikulované tvary rukou sA (resp. sA, sA).

N	TYP ZNAKU	ZNAKY	TAB	SIG a K	ORI1Le	ORI2Le	ORI1Pr	ORI2Pr	HA
2	1.	BÁT SE	levá a pravá strana hrudi	k tělu, kontakt [kde: levá a pravá strana hrudi, čím: palcová hrana ruky], od těla, opakovaný pohyb prostý	od těla + doprava	nahoru	od těla + doleva	nahoru	vpravo od levé ruky
	1.	OBRANA/ OBHAJOBA	levá a pravá strana hrudi	pohyb pro kruhové dráze k tělu, kontakt [kde: levá a pravá strana hrudi, čím: palcová hrana ruky], dolů, od těla, nahoru, střídavý pohyb, opakovaný pohyb prostý	od těla + doprava	nahoru	od těla + doleva	nahoru	vpravo od levé ruky
1	2.	KABÁT	levá a pravá strana hrudi	přiblížení, kontakt [kde: levá a pravá strana hrudi, čím: vnitřní zápěstí]	doprava	od těla	doleva	od těla	vpravo od levé ruky
2	3.	ROZBÍT	neutrální prostor	kontakt [obě: klouby palce a ukazováku], otočení paží k vnitřní straně: nahoru + oddálení	dolů - k tělu	od těla - doprava	dolů - k tělu	od těla - doleva	vpravo od levé ruky
	3.	VĚZENÍ	neutrální prostor	zkřížení rukou, kontakt [kde: vnitřní zápěstí, čím: vnější zápěstí] (od těla + dolů)	k tělu	nahoru + doprava	k tělu	nahoru + doleva	za pravou rukou
3.	neutrální prostor		zkřížení rukou, kontakt [kde: vnitřní zápěstí, čím: vnější zápěstí], otočení paží k vnější straně (od těla + dolů)	k tělu - doprava	nahoru + doprava	k tělu - doleva	nahoru + doleva	za pravou rukou	
2	4.	AUTORITA/ MOC/ DIKTÁTOR	neutrální prostor	kontakt [obě: klouby palce a ukazováku], oddálení, dolů	od těla + doprava + dolů	od těla + doprava	od těla + doleva + dolů	od těla + doleva	vpravo od levé ruky
	4.	BANKA	neutrální prostor	kontakt [obě: klouby palce a ukazováku], oddálení, dolů	od těla + doprava + dolů	od těla + doprava	od těla + doleva + dolů	od těla + doleva	vpravo od levé ruky
22	5.	ABSOLVO- VAT	neutrální prostor	otočení paží k vnější straně	(nahoru + doprava + k tělu) - dolů	od těla + doprava	(nahoru + doleva + nahoru) - dolů	od těla + doleva	vpravo od levé ruky
	5.	AUTO	neutrální prostor	nahoru, dolů, střídavý pohyb, opakovaný pohyb prostý	k tělu	doprava	k tělu	doleva	vpravo od levé ruky

5.	BĚHAT	neutrální prostor	pohyb po kruhové dráze: od těla, dolů, k tělu, nahoru, střídavý pohyb, opakovaný pohyb prostý	doprava	od těla	doleva	od těla	vpravo od levé ruky
5.	BERAN	levá a pravá strana čela	pohyb po kruhové dráze: kontakt [kde: pravá strana čela, čím: úpatí ukazováku], od těla, dolů, k tělu, nahoru, opakovaný pohyb prostý	od těla + doprava + dolů	od těla + doprava	od těla + doleva + dolů	od těla + doleva	vpravo od levé ruky
5.	BĚŽKOVAT	neutrální prostor	pohyb po půlkruhové dráze: od těla, dolů, střídavý pohyb	doprava	od těla	doleva	od těla	vpravo od levé ruky
5.	BOXOVAT	neutrální prostor	od těla, střídavý pohyb, opakovaný pohyb prostý	doprava	od těla	doleva	od těla	vpravo od levé ruky
5.	ČIŠNÍK	neutrální prostor	pohyb po půlkruhové dráze: nahoru, doprava, dolů	doprava	od těla	doleva	od těla	vpravo od levé ruky
5.	GARÁŽ	neutrální prostor	nahoru, dolů, opakovaný pohyb prostý	dolů	od těla	dolů	od těla	vpravo od levé ruky
5.	LYŽOVAT	neutrální prostor	pohyb po půlkruhové dráze: od těla, dolů	doprava	od těla	doleva	od těla	vpravo od levé ruky
5.	MANAGER	neutrální prostor	od těla, k tělu, střídavý pohyb, opakovaný pohyb prostý	nahoru	od těla + doprava	nahoru	od těla + doleva	vpravo od levé ruky
5.	MOTORKA	neutrální prostor	pravá ruka: bez pohybu, levá ruka: kývání nahoru, opakovaný pohyb prostý	dolů	od těla	dolů	od těla	vpravo od levé ruky
5.	MRÁZ	neutrální prostor	pohyb po půlkruhové dráze: oddálení, otočení paží k vnitřní straně, přiblížení	(dolů + od těla + doprava) - (nahoru + k tělu + doprava)	od těla + doprava	(dolů + od těla + doleva) - (nahoru + k tělu + doleva)	od těla + doleva	vpravo od levé ruky
5.	SNAHA	neutrální prostor	pohyb po kruhové dráze: oddálení, dolů, přiblížení, nahoru, opakovaný pohyb prostý	nahoru + k tělu + doprava	od těla + doprava	nahoru + k tělu + doleva	od těla + doleva	vpravo od levé ruky
5.	SVOBODNÝ / OSVOBODIT	neutrální prostor	otočení paží k vnější straně	(nahoru + doprava + k tělu) - dolů	od těla + doprava	(nahoru + doleva + nahoru) - dolů	od těla + doleva	vpravo od levé ruky
5.	RENTGEN	neutrální prostor	pohyb po kruhové dráze: doleva, dolů, doprava, nahoru	k tělu	doprava	k tělu	doleva	vpravo od levé ruky

	5.	ŘÍDIT	neutrální prostor	nahoru, dolů, střídavý pohyb, opakovaný pohyb prostý	k tělu	doprava	k tělu	doleva	vpravo od levé ruky
	5.	SÍLA	neutrální prostor	od těla + dolů	k tělu	nahoru + doprava	k tělu	nahoru + doleva	vpravo od levé ruky
	5.		neutrální prostor	od těla + dolů, opakovaný pohyb prostý	k tělu	nahoru + doprava	k tělu	nahoru + doleva	vpravo od levé ruky
	5.	SZ č. 1 PRAVIDELNĚ	neutrální prostor	dolů, nahoru, opakovaný pohyb prostý	dolů	od těla + doprava	dolů	od těla + doleva	vpravo od levé ruky
	5.	SZ č. 5 NEJDE	neutrální prostor	přiblížení (levá ruka: doprava + dolů, pravá ruka: doleva + dolů), opakovaný pohyb prostý	nahoru + k tělu + doprava	od těla + doprava	nahoru + k tělu + doleva	od těla + doleva	vpravo od levé ruky
	5.	VÝBUCH	neutrální prostor	pohyb po půlkruhové dráze, nahoru, oddálení	dolů - doprava	doprava - nahoru	dolů - doleva	doleva - nahoru	vpravo od levé ruky
	5.	VZNIK/ ZALOŽIT	neutrální prostor	otočení paží k vnitřní straně	dolů - (nahoru + doprava + dozadu)	dopředu + doprava	dolů - (nahoru + doleva + nahoru)	dopředu + doleva	vpravo od levé ruky
	5.	ZLOBIT SE	neutrální prostor	otáčení paží k vnější a vnitřní straně, opakovaný pohyb prostý, nahoru	doprava	nahoru	doleva	nahoru	vpravo od levé ruky
7	6.	DEŠTNÍK	palcová hrana ruky	kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky], nahoru	k tělu	doprava	k tělu	doleva	nad pasivní rukou
	6.	HNĚDÝ	palcová hrana ruky	pohyb po kruhové dráze: kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky] (k tělu, doprava, od těla, doleva), opakovaný pohyb prostý	k tělu + doprava	od těla + doleva	k tělu + doleva	od těla + doleva	nad pasivní rukou
	6.	NEHODA/ HAVÁRIE	palcová hrana ruky	od těla + doleva, kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: třetí články prstů]	k tělu + doprava	od těla + doprava	k tělu + doprava	k tělu + doleva	vpravo od + za pasivní rukou
	6.	PRÁCE/ DĚLAT	palcová hrana ruky	dolů, kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky], nahoru, opakovaný pohyb prostý	k tělu	doprava	k tělu	doleva	nad pasivní rukou
	6.	SAKRA	palcová hrana ruky	dolů, kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky], k tělu + doleva	k tělu + doprava	od těla + doprava	k tělu + doprava	k tělu + doleva	nad pasivní rukou

6.	ZBYTEČNÝ	palcová hrana ruky	dolů, kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky], k tělu + doleva, od těla, kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky], od těla + doprava	k tělu + doprava	od těla + doprava	k tělu + doprava	k tělu + doleva	nad pasivní rukou
6.	ZEMĚ/ PŮDA/ POZEMEK	palcová hrana ruky	kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: vnitřní zápěstí]: kývání	dolů	od těla + doprava	od těla + doleva	od těla + doleva	nad pasivní rukou

N = počet znaků stejného typu

Jak naznačuje tabulka, skupinu dvouručních znaků artikulovaných výhradně tvarem rukou sA tvoří celkem 36 znaků, které tvoří skupinu 6 typů: při artikulaci 2 znaků se ruce dotýkají těla (typ 1.), při artikulaci 1 znaku se ruce mohou, ale nemusejí dotýkat těla (typ 2.), při artikulaci 2 znaků se ruce dotýkají navzájem (typ 3.), při artikulaci 2 znaků se ruce mohou, ale nemusejí vzájemně dotýkat (typ 4.), při artikulaci 22 znaků se ruce ničeho nedotýkají (typ 5.), při artikulaci 7 znaků se aktivní ruka (malíková hrana, druhé články prstů a vnitřní zápěstí aktivní ruky) dotýká palcové hrany pasivní ruky (typ 6.).

Znak SÍLA artikulovali neslyšící respondenti dvěma variantními pohyby, a to pohybem od těla + dolů 1x a od těla + dolů pohybem opakovaným. Znak VĚZENÍ artikulovali neslyšící respondenti také dvěma variantními pohyby, a to pohybem od těla + dolů, kdy dlaně rukou nemění svou orientaci a pohybem otočení paží k vnější straně, kdy dlaně ruko mění svou orientaci.

Motivovanost

Užití tvaru ruky sA, tedy tvaru ruky, který se vyznačuje ohnutým palcem přes ostatní ohnuté prsty a který tak evokuje držení silnějšího či většího předmětu (KABÁT, ROZBÍT, BERAN, BĚŽKOVAT, LYŽOVAT, GARÁŽ, MOTORKA, RENTGEN, ŘÍDIT, DEŠTNÍK) nebo evokuje sevření rukou při nějaké činnosti (VĚZENÍ, BĚHAT, MRÁZ) bylo zřejmě u mnohých znaků motivováno jejich sémantikou

Podle sdělení neslyšících respondentů je znak NEHODA artikulován tvary rukou sA, jelikož znaku předchází většinou znak AUTO, který je na konci artikulace produkován právě tvarem rukou sA, dochází tedy k asimilaci.

Znak ROZBÍT artikulovali neslyšící také jako dvouruční znak, při jehož produkci se mění tvar aktivní ruky z tvaru 5 tři čáry do tvaru sA. Během produkce znaku se aktivní ruka dotýká pasivní ruky (typ 9.). Neslyšící respondenti artikulovali tento znaku dvěma variantními tvary pasivní ruky, tj. tvarem sA nebo tvarem B0. Znak popisují v kapitole Dvouruční znaky s variantním tvarem ruky.

sA, V

Tabulka č. 47: Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky artikulované tvarem pasivní ruky sA a tvarem aktivní ruky V.

N	TYP ZNAKU	ZNAKY	TAB	SIG a K	ORI1Le	ORI2Le	ORI1Pr	ORI2Pr	HA
5	9.	ČOKOLÁDA	palcová hrana ruky	pohyb po kruhové dráze: kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky] (k tělu, doprava, od těla, doleva), opakovaný pohyb prostý	k tělu + doprava	od těla + doleva	k tělu + doleva	od těla + doleva	nad pasivní rukou
	9.	KLAMAT	palcová hrana ruky	kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: vnitřní zápěstí] (od těla)	k tělu + doprava	od těla + doleva	od těla + doleva	nahoru	nad pasivní rukou
	9.	PLNÝ	palcová hrana ruky	kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: vnitřní zápěstí], od těla + doprava	k tělu + doprava	od těla + doleva	dolů	od těla + doleva	nad pasivní rukou
	9.	PODVOĐ	palcová hrana ruky	kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: vnitřní zápěstí] (kývání k tělu + doleva, od těla + doprava), opakovaný pohyb prostý	k tělu + doprava	od těla + doleva	od těla + doleva	nahoru	nad pasivní rukou
	9.	POZOR/ VYCHOVATEL /HLÍDAT	palcová hrana ruky	od těla + doprava, kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: vnitřní zápěstí], k tělu + doprava, opakovaný pohyb prostý	k tělu + doprava	od těla + doleva	od těla + doleva	nahoru	nad pasivní rukou

N = počet znaků stejného typu

Z tabulky je zřejmé, že jsem v excerpovaném materiálu našla celkem 5 dvouručních znaků, které neslyšící respondenti artikulovali výhradně tvarem pasivní ruky sA a tvarem aktivní ruky V, který se při produkci znaků vždy dotýká palcové hrany pasivní ruky (typ 9.).

sA, 5

Tabulka č. 48: Dvouruční znak bez variantního tvaru ruky artikulované tvarem pasivní ruky sA a tvarem aktivní ruky 5.

N	TYP ZNAKU	ZNAKY	TAB	SIG a K	ORI1Le	ORI2Le	ORI1Pr	ORI2Pr	HA
1	9.	KINO	palcová hrana ruky	kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: vnitřní zápěstí]: kývání	dolů	od těla + doprava	od těla + doleva	od těla + doleva	nad pasivní rukou

N = počet znaků

V mém excerpovaném materiálu se objevil pouze 1 dvouruční asymetrický znak, který neslyšící respondenti artikulovali výhradně tvarem pasivní ruky sA a tvarem aktivní ruky 5.

Motivovanost

Užití tvaru ruky 5 a kývavého pohybu aktivní ruky evokuje třepotající se plochu, resp. plátno, na kterém je film promítán.

sA, A0

Tabulka č. 49: Dvouruční znak bez variantního tvaru ruky artikulované tvarem pasivní ruky sA a tvarem aktivní ruky A0.

N	TYP ZNAKU	ZNAKY	TAB	SIG a K	ORI1Le	ORI2Le	ORI1Pr	ORI2Pr	HA
1	9.	PIVO	palcová hrana ruky	dolů, kontakt [kde: mezi palcem a ukazovákem, čím: špička palce]	k tělu + doprava	od těla + doprava	k tělu	od těla	nad pasivní rukou

N = počet znaků

V mém excerpovaném materiálu se dále objevil pouze 1dvouruční asymetrický znak, který neslyšící respondenti artikulovali výhradně tvarem pasivní ruky sA a tvarem aktivní ruky A0, jejíž palec se na konci produkce znaku dotýká prostoru mezi palcem a ukazovákem.

Motivovanost

Dle sdělení neslyšících tvar sA evokuje uzavíratelnou nádobu, ze které se pivo dříve pilo a palec aktivní ruky evokuje pokličku, kterou se nádoba uzavírala a otevírala.

sA, B0

Tabulka č. 50: Dvouruční znak bez variantního tvaru ruky artikulovaný tvarem pasivní ruky sA a tvarem aktivní ruky B0.

N	TYP ZNAKU	ZNAKY	TAB	SIG a K	ORI1Le	ORI2Le	ORI1Pr	ORI2Pr	HA
1	9.	VLAJKA	palcová hrana ruky	kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky] (kývání: k tělu, od těla), opakovaný pohyb prostý	k tělu + doprava	od těla + doprava	k tělu + doleva	od těla + doleva	nad pasivní rukou

N = počet znaků

V mém excerpovaném materiálu jsem našla 1 dvouruční asymetrické znaky artikulované pasivní rukou výhradně ve tvaru sA a aktivní rukou výhradně ve tvaru B0, která se svou malíkovou hranou dotýká palcové hrany pasivní ruky. Znak VLAJKA artikulovali neslyšící respondenti také jako jednoruční znak ve tvaru B0.

Motivovanost:

Domnívám se, že užití tvaru sA při artikulaci znaku VLAJKA evokuje tyč, na které je umístěna vlajka vyjádřena tvarem aktivní ruky B0.

sA, D

Tabulka č. 51: Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky artikulované tvarem pasivní ruky sA a tvarem aktivní ruky D.

N	TYP ZNAKU	ZNAKY	TAB	SIG a K	ORI1Le	ORI2Le	ORI1Pr	ORI2Pr	HA
12	9.	KOUPIT	palcová hrana ruky	kontakt [palcová hrana ruky], od těla, otočení paže k vnější straně, k tělu, kontakt [palcová hrana ruky]	k tělu + doprava	od těla + doprava	(k tělu + doleva) - dolů	od těla + doleva	nad pasivní rukou
	9.	NÁKUP	palcová hrana ruky	kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: vnitřní zápěstí] (kývání k tělu + doleva, od těla + doprava), opakovaný pohyb prostý	k tělu + doprava	od těla + doleva	od těla + doleva	nahoru	nad pasivní rukou
	9.	OBJEVIT/ NÁHODA	hřbet ruky	nahoru, kontakt [kde: povrch ruky, hřbet, čím: vnitřní zápěstí], nahoru	k tělu + doprava	od těla + doprava	k tělu	nahoru	před pasivní rukou
	9.	OBJEDNAT	palcová hrana ruky	dolů kontakt: [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky]	k tělu + doprava	od těla + doleva	k tělu + doleva	od těla + doleva	nad pasivní rukou

9.	PRODAT	palcová hrana ruky	od těla, kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky], otočení paže k vnější straně, doprava + od těla	k tělu + doprava	od těla + doprava	k tělu + doleva	od těla + doleva	nad pasivní rukou
9.	POUZE	palcová hrana ruky	dolu, kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky], nahoru	k tělu + doprava	od těla + doprava	k tělu + doleva	od těla + doleva	nad pasivní rukou
9.	PROVOKOVAT	palcová hrana ruky	od těla, kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky], otočení paže k vnější straně, od těla, opakovaný pohyb prostý	k tělu + doprava	od těla + doprava	doleva	od těla	nad pasivní rukou
9.	SZ č. 4 ZAMASKOVAT	hřbet ruky - dolní část paže	kontakt [kde: povrch ruky, hřbet, čím: malíková hrana ruky] k tělu + doleva, otočení paže k vnitřní straně	dolů	od těla + doprava	dolů - (k tělu + doleva)	od těla + doleva	nad pasivní rukou
9.	VLIV/NUTIT	palcová hrana ruky	pohyb po kruhové dráze: kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky] (od těla, dolů, k tělu, nahoru)	k tělu + doprava	od těla + doprava	k tělu + doleva	od těla + doleva	nad pasivní rukou
9.	VYHODIT	palcová hrana ruky	kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky], nahoru, od těla	k tělu + doprava	od těla + doprava	k tělu + doleva	od těla + doleva	nad pasivní rukou
9.	VRAŽDA	palcová hrana ruky	kontakt [palcová hrana ruky], nahoru, od těla	k tělu + doprava	od těla + doprava	k tělu + doleva	od těla + doleva	nad pasivní rukou
9.	VÝSLEDEK	hřbet ruky	nahoru, kontakt [kde: povrch ruky, hřbet, čím: vnitřní zápěstí], nahoru, opakovaný pohyb prostý	k tělu + doprava	od těla + doprava	k tělu	nahoru	před pasivní rukou

N = počet znaků

Jak naznačuje tabulka, našla jsem skupinu 9 dvouručních znaků artikulovaných tvarem pasivní ruky **sA** a tvarem aktivní ruky **D**. Při produkci znaků se malíková hrana aktivní ruky v převážné většině dotýkala palcové hrany pasivní ruky (typ 9.). Jen u znaku **OBJEVIT/NÁHODA** a **VÝSLEDEK** docházelo ke kontaktu vnitřního zápěstí aktivní ruky s hřbetem pasivní ruky a jen u specifického znaku č. 4 **ZAMASKOVAT** se malíková hrana ruky dotýkala pasivní ruky na dvou místech, tedy na hřbetu ruky a dolní části paže.

Manuální artikulace znaků **OBJEVIT**, **VÝSLEDEK** je velice podobná, liší se pouze opakováním pohybu. Pohyb u znaku **OBJEVIT** vykonávali neslyšící 1x, pohyb u znaku **VÝSLEDEK** vykonávali neslyšící opakovaně, tedy 2x, nebo 3x.

Znak VYHODIT artikulovali neslyšící respondenti také jako jednoruční znak a to tvarem ruky sA měnícím se v průběhu artikulace do tvaru 5 tři čáry. Tento znak popisují v kapitole Jednoruční znaky bez variantního tvaru ruky.

sA, Y

Tabulka č. 52: Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky artikulované tvarem pasivní ruky sA a tvarem aktivní ruky Y.

N	TYP ZNAKU	ZNAKY	TAB	SIG a K	ORI1Le	ORI2Le	ORI1Pr	ORI2Pr	HA
3	9.	NEVĚDĚT	palcová hrana ruky	doleva + dopředu + dolů, kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: vnitřní zápěstí], opakovaný pohyb prostý	k tělu + doprava	od těla + doleva	od těla + doleva + dolů	doleva + od těla + nahoru	nad pasivní rukou
	9.	IGNOROVAT	palcová hrana ruky	doleva + dopředu + dolů, kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: vnitřní zápěstí]	k tělu + doprava	od těla + doleva	od těla + doleva + dolů	doleva + od těla + nahoru	nad pasivní rukou
	9.	NEVŠÍMAT	palcová hrana ruky	pohyb po kruhové dráze, kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: vnitřní zápěstí] (doleva, k tělu, doprava, od těla)	k tělu + doprava	od těla + doleva	od těla + doleva + dolů	doleva + od těla + nahoru	nad pasivní rukou

N = počet znaků

Během výzkumu jsem našla 3 znaky, které neslyšící respondenti artikulovali pasivní rukou výhradně ve tvaru sA a aktivní rukou ve výhradně tvaru Y. Při produkci znaků se vnitřní zápěstí aktivní ruky dotýká palcové hrany pasivní ruky (typ 9.).

V excerpovaném materiálu jsem našla další znak, jehož pasivní ruka je ve tvaru sA a aktivní ruka je ve tvaru Y. Jedná se o znak KOV/OCEL/ŽELEZO, který neslyšící artikulovali dvěma variantními tvary ruky, proto ho uvádím v kapitole Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky.

sA, D0

Tabulka č. 53: Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky artikulované tvarem pasivní ruky

sA a tvarem aktivní ruky D0.

N	TYP ZNAKU	ZNAKY	TAB	SIG a K	ORI1Le	ORI2Le	ORI1Pr	ORI2Pr	HA
2	9a.	CUKR	brada - palcová hrana ruky	[kde: brada, čím: špička ukazováku], dolů, kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky], nahoru, dolu, kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky]	k tělu + doprava	od těla + doprava	k tělu + doleva	od těla + doleva	nad pasivní rukou
	9a.	ŠIKOVNÝ	pravá strana čela - palcová hrana ruky	[kde: pravá strana čela, čím: špička ukazováku], dolů, kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky], nahoru, dolu, kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky]	k tělu + doprava	od těla + doprava	k tělu + doleva	od těla + doleva	nad pasivní rukou

N = počet znaků

Jak tabulka naznačuje, během výzkumu jsem našla 2 znaky, které neslyšící respondenti artikulovali výhradně tvarem pasivní ruky sA a výhradně tvarem aktivní ruky D0. Manuální artikulace obou znaků je velice podobná, liší se pouze počátečním místem artikulace (brada a pravá strana čela), kterého se dle výpovědi neslyšících respondentů špička aktivní ruky může, ale nemusí dotýkat (typ. 9a.). Význam znaků odlišují neslyšící respondenti mluvním či orálním komponentem a kontextem.

B0, sA

Tabulka č. 54.: Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky artikulované tvarem pasivní ruky

B0 a tvarem aktivní ruky sA.

N	TYP ZNAKU	ZNAKY	TAB	SIG a K	ORI1Le	ORI2Le	ORI1Pr	ORI2Pr	HA
3	9.	LÉK/ LÉKÁRNA	dlaň	pohyb po kruhové dráze: kontakt [kde: dlaň, čím: malíková hrana ruky] (doleva, k tělu, doprava, od těla), opakovaný pohyb prostý	nahoru	od těla + doprava	k tělu	doleva	nad pasivní rukou
	9.	PLNÉ BŘICHO	dlaň	od těla + doleva, kontakt [kde: dlaň, čím: druhé články prstů]	k tělu + doprava	od těla + doprava	k tělu + doleva	od těla + doleva	za pasivní rukou
	9.	RAZÍTKO/ POTVRZENÍ	dlaň	dolů, kontakt [kde: dlaň, čím: malíková hrana ruky]	nahoru	od těla + doprava	k tělu	doleva	nad pasivní rukou

2	9a.	DOPIS	brada - dlaň	kontakt [kde: brada, čím: úpatí ukazováku], dolů, doleva, kontakt [kde: dlaň, čím: palcová hrana ruky]	doprava	od těla	dolů	od těla	nad - vpravo od pasivní ruky
	9a.	POŠTA	brada - dlaň	kontakt [kde: brada, čím: úpatí ukazováku], dolů, doleva, kontakt [kde: dlaň, čím: palcová hrana ruky]	doprava	od těla	dolů	od těla	nad - vpravo od pasivní ruky

N = počet znaků stejného typu

V mém excerpovaném materiálu jsem našla 5 znaků, které neslyšící respondenti artikulovali výhradně tvarem pasivní ruky B0 a tvarem aktivní ruky sA. U dvou znaků LÉK/LÉKÁRNA, RAZÍTKO dochází ke kontaktu malíkové hrany aktivní ruky s dlaní pasivní ruky, u znaku PLNÉ BŘICHO dochází ke kontaktu druhých článků prstů aktivní ruky s dlaní pasivní ruky (typ 9.). Dva znaky DOPIS a POŠTA jsou artikulovány zcela stejně, palcová hrana ruky aktivní ruky se dotýká dlaně pasivní ruky, neslyšící respondenti rozlišují význam těchto znaků mluvním či orálním komponentem a kontextem. Na začátku artikulace těchto znaků může, ale nemusí dojít ke kontaktu pasivní ruky na bradě (typ 9a.).

Další dvouruční znaky, které neslyšící artikulovali tvarem pasivní ruky B0 a tvarem aktivní ruky sA jsou znaky FOND, ZÁKLAD a MALOVAT. Tyto znaky jsou popsány v kapitole Výčet znaků s variantním tvarem ruky.

Tvar ruky/rukou sA měnící se v průběhu artikulace
5 tři čáry, 5 tři čáry – sA, sA

Tabulka č. 55: Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky artikulované tvary rukou 5 tři čáry – sA (resp. 5 tři čáry, 5 tři čáry – sA, sA).

N	TYP ZNAKU	ZNAKY	TAB	SIG a K	ORI1Le	ORI2Le	ORI1Pr	ORI2Pr	HA
1	1.	LEKNOUT SE	levá a pravá strana hrudi	zavření rukou + k tělu, [kde: levá a pravá strana hrudi, čím: druhé články prstů], nahoru	k tělu	doprava	k tělu	od těla	vpravo od levé ruky
2	3.	BALÍČEK/ PYTEL	neutrální prostor	zavření rukou + přiblížení + nahoru, kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky]	doprava	od těla	doleva	od těla	vpravo - nad levou rukou
	3.	POHÁR	neutrální prostor	zavření rukou + dolů, kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky]	doprava	od těla	doleva	od těla	vpravo - nad levou rukou
5.	5.	SOUHLAS/ PŘÍJEM	neutrální prostor	zavření rukou + k tělu + přiblížení rukou k sobě	dolů	od těla + doleva	dolů	od těla + doprava	vpravo od levé ruky
	5.	MLÉKO	neutrální prostor	zavření rukou + dolů, nahoru, střídavý pohyb, opakovaný pohyb prostý	k tělu	doprava	k tělu	od těla	vpravo od levé ruky
	5.	ZÁCHRANA	neutrální prostor	zavření rukou + k tělu + nahoru	k tělu + nahoru	od těla + nahoru	k tělu + nahoru	od těla + nahoru	vpravo od levé ruky
	5.	AUTO	neutrální prostor	zavření rukou + od těla	k tělu	doprava	k tělu	doleva	vpravo od levé ruky
	5.	ZNÁSILNIT	neutrální prostor	zavření rukou + od těla	k tělu	doprava	k tělu	doleva	vpravo od levé ruky

N = počet znaků stejného typu

Z tabulky je zřejmé, že v mém excerpovaném materiálu jsem našla 1 jednoruční znak, během jehož artikulace se obě ruce dotýkají těla, 2 znaky, které se při artikulaci dotýkají vzájemně, a 5 znaků, které se artikulují v neutrálním prostoru, proto se nedotýkají těla ani sebe vzájemně. Nalezla jsem tedy celkem 8 znaků, které neslyšící respondenti artikulovali oběma rukama výhradně ve tvaru 5 tři čáry na začátku produkce a výhradně tvarem sA na konci produkce.

Neslyšící respondenti manuálně artikulovali znaky AUTO a ZNÁSILNIT totožně, význam znaků rozlišovali mluvním či orálním komponentem a kontextem.

Vliv místa artikulace na kontakt

Manuální artikulace znaků LEKNOUT SE a ZÁCHRANA je podobná, liší se místem artikulace a kontaktem. Místem artikulace znaku LEKNOUT SE je levá a pravá strana hrudi, Místem artikulace znaku ZÁCHRANA je neutrální prostor. Odlišné místo artikulace má za následek odlišný kontakt.

Další 2 dvouruční znaky, které neslyšící respondenti artikulovali tvarem 5 tři čáry měnícím se do tvaru sA a u kterých jsem při elicitaci našla další variantní tvar, který neslyšící respondenti používali, jsou popsány v kapitole Dvouruční znaky s variantním tvarem ruky. Jedná se o znaky VÍNO a VÝHRA.

B0, 5 tři čáry – B0, sA

Tabulka č. 56: Dvouruční znaky artikulované tvarem pasivní ruky B0 a změnou tvaru aktivní ruky 5 tři čáry – sA.

N	TYP ZNAKU	ZNAKY	TAB	SIG a K	ORI1Le	ORI2Le	ORI1Pr	ORI2Pr	HA
2	9.	VÝPLATA/ PŘÍJEM	dlaň	kontakt [kde: dlaň, čím: malíková hrana ruky] (zavření ruky + k tělu + doleva)	nahoru	od těla + doprava	k tělu + doleva	od těla + doleva	nad pasivní rukou
	11.	VYZVENOUT	dlaň	zavření rukou + k tělu + doprava, kontakt [kde: dlaň, čím: druhé články prstů], k tělu + doprava	dolů	od těla + doprava	nahoru	od těla + doleva	pod pasivní rukou

N = počet znaků

Při elicitaci jsem našla 2 znaky, které neslyšící respondenti artikulovali výhradně tvarem pasivní ruky B0 a tvarem aktivní ruky 5 tři čáry na začátku produkce a tvarem aktivní ruky sA na konci produkce, tzn. že aktivní ruka mění svůj tvar pohybem zavření ruky. Podle výpovědi neslyšících se při artikulaci znaku VÝPLATA/PŘÍJEM aktivní ruka vždy dotýká pasivní ruky (typ 9.), při artikulaci znaku VYZVENOUT se aktivní ruka může, ale nemusí dotýkat aktivní ruky.

Artikulace těchto znaků je také podobná dvěma znakům EXEKUCE a STRHNOUT. Tyto znaky jsou také dvouruční, pasivní ruka je ve tvaru B0, aktivní ruka mění svůj tvar pohybem zavření ruky. Tvar aktivní ruky se mění z tvaru 5 tři čáry do tvar A. Okolí prstů aktivní ruky je v těsné blízkosti dlaně pasivní ruky, je proto ruka ve tvaru A (palec je natažený podél dlaně a dotýká se její hrany a první článku ukazováku), není proto ve tvaru sA (palec je před ohnutými prsty a dotýká se jich).

Jednoruční znaky, u kterých dochází ke změně z tvaru ruky z tvaru 5 tři čáry do tvaru sA, jsou popsány v této kapitole viz výše. Další dvouruční znaky, u kterých dochází ke změně tvaru ruky z tvaru 5 tři čáry do tvaru sA, jsou popsány v kapitole Výčet znak s variantním tvarem ruky.

sA, D – sA, gama

Tabulka č. 57: Dvouruční znak bez variantního tvaru ruky artikulovaný tvarem pasivní ruky sA a tvarem aktivní ruky D - gama

TYP ZNAKU	ZNAKY	TAB	SIG a K	ORI1Le	ORI2Le	ORI1Pr	ORI2Pr	HA
9a	SZ č. 19 PRÁZDNÁ HLAVA	pravý spánek - hřbet	kontakt [kde: pravý spánek, čím: špička prostředníku], dolů, kontakt [kde: hřbet, čím: špička prostředníku] (k tělu + doleva, od těla + doprava)	dolů	od těla + doprava	doleva - dolů	nahoru - (od těla + doleva)	nad pasivní rukou

N = počet znaků

Tvary rukou tA, tA

Tvar rukou tA (resp. tA, tA)

Tabulka č. 58: Dvouruční znak bez variantního tvaru ruky artikulovaný tvary rukou tA.

N	TYP ZNAKU	ZNAKY	TAB	SIG a K	ORI1Le	ORI2Le	ORI1Pr	ORI2Pr	HA
1	5.	BRADAVKY	neutrální prostor	žádný	doprava	od těla	doleva	od těla	vpravo od pravé ruky

N = počet znaků

Při elicitaci jsem našla jen jediný dvouruční znak, který je artikulovaný tvarem ruky tA, resp. jehož obě artikulace jsou ve tvaru tA. Jedná se o znak BRADAVKY. Ruce nevykonávají pohyb. Neslyšící artikulovali bradavky ještě pomocí tvaru rukou D tři čáry kruhovým pohybem.

Závěr výzkumu dvouručních znaků bez variantního tvaru ruky

V následující části podávám přehled o frekvenci výskytu dvouručních znaků, u kterých jsem během výzkumu nezaznamenala variantní tvar ruky. Tabulky podávají přehled o frekvenčním zastoupení tvaru ruky (DEZ), typu znaku, místa artikulace (TAB) a místa kontaktu (K).

Tabulka č. 59: Frekvence výskytu tvarů rukou znaků ze skupiny dvouručních znaků bez variantního tvaru ruky.

TYP ZNAKU	TVAR RUKOU (DEZ)	POČET ZNAKŮ	
3	A, A	4	7
6		1	
8		2	
9	A, B0	1	1
6	A0, A	2	2
3	A, A- B0, B0	1	1
9	B0, A - B0, B0	1	1
3	5 tři čáry, 5 tři čáry – A, A	1	2
6a		1	
9	B0, 5 tři čáry - B0, A	2	2
1	A0, A0	2	13
3		4	
5		7	
9	B0, A0	4	5
10		1	
9	B0 tři čáry, A0	1	1
3	A stříška, A stříška	5	33
4		4	
5		18	
6		6	
9	B0, A stříška	7	8
10		1	
1	sA, sA	2	36
2		1	
3		2	
4		2	
5		22	

6		7	
9	sA, V	5	5
9	sA, 5	1	1
9	sA, A0	1	1
9	sA, B0	1	1
9	sA, D	12	12
9	sA, Y	3	3
9a	sA, D0	2	2
9	B0, sA	3	5
9a		2	
1	5 tři čáry, 5 tři čáry – sA, sA	1	8
3		2	
5		5	
9	B0, 5 tři čáry - B0, sA	1	2
11		1	
9a	sA, D - sA, gama	1	1
5	tA, tA	1	1
Celkem			154

Z tabulky je zřejmé, že v mém excerpovaném materiálu jsem našla celkem 154 dvouručních znaků bez variantního tvaru ruky. Výzkum ukázal, že nejfrekventovanějším tvarem ruky, který se vyskytoval v excerpovaném materiálu dvouručních znaků bez variantního tvaru ruky, je tvar rukou **A, sA**, (36 znaků) a tvar rukou **A stříška, A stříška** (33 znaků).

Tabulka naznačuje několik zajímavých skutečností, např. frekvence výskytu dvouručních znaků, při jejichž artikulaci jsou obě ruce ve stejném tvaru bez kontaktu (**typ 5.**). Ukázalo se, že tento typ znaku je nejfrekventovanější při artikulaci znaků tvarem rukou sA (22 znaků), tvarem rukou A stříška (18 znaků), tvarem rukou A0 (7 znaků).

Při srovnání tvarů rukou, které se během artikulace mění, je zřejmé, že nejčastěji dochází ke změně tvaru ruky 5 tři čáry do tvaru ruky sA (**5 tři čáry, 5 tři čáry – sA, sA**), (8 znaků).

Tabulka č. 60: Frekvence typu znaků a míst artikulace znaků ze skupiny dvouručních znaků bez variantního tvaru ruky.

TYP ZNAKU	TAB	POČET ZNAKŮ
1.	levá strana hrudi	1
	brada	1
	levá a pravá strana hrudi	3
	celkem	5
2.	levá a pravá strana hrudi	1
3.	neutrální prostor	15
4.	neutrální prostor	10
5.	neutrální prostor	43
	pravá a levá tvář	1
	pravá a levá tvář - krk	1
	levá a pravá strana čela	1
	celkem	46
6.	druhé články prstů	1
	dlaň	2
	palcová hrana ruky	8
	druhý článek ukazováku	4
	celkem	17
6a	pravá strana čela - neutrální prostor	1
7.	neutrální prostor	6
	obličej	1
	dlaň	7
	celkem	14
8.	druhé články prstů	2
9.	klouby prstů	1
	dlaň	8
	malíková hrana ruky	2
	brada - dlaň	3
	palcová hrana ruky	22
	hřbet ruky	2
	hřbet ruky - dolní část paže	1
	celkem	39
9a	brada - palcová hrana ruky	1
	pravá strana čela - palcová hrana ruky	1
	pravý spánek - hřbet	1
	celkem	3
10	dlaň	2
11	dlaň	1
Celkem		154

Výzkum ukázal, že nejfrekventovanějším typem dvouručních znaků bez variantního tvaru ruky je **typ 5.: obě ruce jsou aktivní ve stejném tvaru bez kontaktu**. V excerpovaném materiálu jsem našla celkem **46 znaků** tohoto typu.

Druhým nejfrekventovanějším typem dvouručních znaků bez variantního tvaru ruky je **typ 9.:** asymetrický znak, kdy jsou ruce v odlišném tvaru, místem artikulace aktivní ruky je pasivní ruka, které se dotýká. V excerpovaném materiálu jsem našla celkem **39 znaků** tohoto typu.

Tabulka č. 61: Přehled míst na těle a míst na artikulujících rukou, k jejichž kontaktu dochází při artikulaci znaku.

DEZ	MÍSTA KONTAKTU (TAB)	
	NA TĚLE	NA RUKOU
A0, A0	levá strana hrudi	palcová strana rukou
	brada	špičky palců
sA, sA	levá a pravá strana hrudi	vnitřní zápěstí
		druhé články prstů
		palcová strana rukou

V této tabulce jsou zaznamenána místa kontaktu na těle a na artikulujících rukou v případě dvouručních znaků, kdy jsou aktivní obě ruce ve stejném tvaru a těla se vždy dotýkají (typ 1.) nebo se těla mohou, ale nemusejí dotýkat (typ 2.). Výzkum ukázal, že těla se dotýkají artikulující ruce pouze ve tvaru A0, A0 a ve tvaru sA, sA.

Je-li znak artikulován tvarem rukou A0, A0, který se vyznačuje skrčenými prsty a vztyčeným palcem, tak levé strany hrudi se dotýkají ruce palcovou hranou a brady se dotýkají špičky palců. Je-li znak artikulován tvarem rukou sA, sA, který se vyznačuje skrčenými všemi prsty v pěst, tak se ruce dotýkají pouze levé a pravé strany hrudi.

Tabulka č. 62: Přehled míst na levé nebo pasivní ruce a míst na pravé nebo aktivní ruce, k jejichž kontaktu dochází při artikulaci znaku.

DEZ	MÍSTA KONTAKTU (TAB)	
	NA LEVÉ nebo PASIVNÍ RUCI	NA PRAVÉ nebo AKTIVNÍ RUCI
B0, A	dlaň	klouby prstů
B0, sA		druhé články prstů
		druhé články prstů
		malíková hrana ruky
B0, A0		palcová hrana ruky
B0, A stříška		druhé články prstů
B0 tři čáry, A0		druhý článek ukazováku
B0 tři čáry, A0	špička palce	
B0, A0	malíková hrana ruky	mezi palcem a ukazovákem
B0, A0; sA, gama	hřbet ruky	špička prostředníku
sA, D		vnitřní zápěstí
sA, sA	palcová hrana ruky	třetí články prstů
sA, sA; sA, V; sA, 5; sA, Y		vnitřní zápěstí
sA, A0		špička palce
A stříška, A stříška; sA, sA; sA, V; sA, B0; sA, D; sA, D0; sA, sA		malíková hrana ruky
sA, sA	klouby palce a ukazováku	klouby palce a ukazováku
sA, sA	vnitřní zápěstí	vnitřní zápěstí
A stříška, A stříška		vnější zápěstí
A stříška, A stříška	druhý článek ukazováku	druhý článek ukazováku
A, A; A0, A0;	druhé články prstů	druhé články prstů
A0, A0		třetí články prstů
A, A	druhé články prstů	druhé články prstů
A0, A0	druhé články prstů - třetí články prstů	druhé články prstů - třetí články prstů
A, B0	klouby prstů	dlaň

V této tabulce jsou zaznamenaná místa kontaktu na levé a pravé ruce u znaků:

- typu 3. (obě ruce jsou aktivní a ve vzájemném kontaktu),
- typu 4. (obě ruce jsou aktivní a mohu, ale nemusejí být ve vzájemném kontaktu),
- typu 6., 6a (symetrické znaky, kdy se aktivní ruka dotýká pasivní ruky),
- typu 8. (symetrické znaky, kdy se aktivní ruka může, ale nemusí dotýkat aktivní ruky),
- typu 9., 9a (asymetrické znaky, kdy se aktivní ruka dotýká pasivní ruky),
- typu 11. (asymetrické znaky, kdy se aktivní ruka může, ale nemusí dotýkat aktivní ruky).

Dochází-li během artikulaci znaku ke změně tvaru ruky, zapisují místo kontaktu v té chvíli, kdy je artikulující ruka ve tvaru zavřené ruky (A). Př. při artikulaci znaku ABSENCE se aktivní ruka tvaru 5 tři čáry změni do tvaru A a druhými články prstů se dotkne dlaně pasivní ruky ve tvar B0. Místa kontaktu zapsaná v tabulce jsou tedy dlaň pasivní ruky ve tvaru B0 a druhé články prstů aktivní ruky ve tvaru A.

Tabulka naznačuje několik zajímavých skutečností, např.:

Je-li znak artikulován tvarem **pasivní ruky B0**, tak místem artikulace je převážně dlaň, dále hřbet ruky, malíková hrana ruky a tvarem aktivní ruky je **A, sA, A0, A stříška**, která se dotýká se levé či pasivní ruky za podmínek:

- **aktivní ruka** ve tvaru **A** se dotýká dlaně pasivní ruky B0 pouze klouby prstů nebo druhými články prstů,
- **aktivní ruka** ve tvaru **sA** se dotýká dlaně pasivní ruky B0 druhými články prstů, malíkovou hranou ruky nebo palcovou hranou ruky; palcové hrany ruky se dotýká malíkovou hranou ruky,
- **aktivní ruka** ve tvaru **A0** se dotýká dlaně pasivní ruky B0 pouze druhým článkem ukazováku, malíkové hrany ruky B0 se dotýká pouze místem mezi palcem a ukazovákem,
- **aktivní ruka** ve tvaru **A stříška** se dotýká dlaně pouze druhými články ukazováku.

Je-li znak artikulován tvarem **pasivní ruky B0 tři čáry**, tak místem artikulace je pouze dlaň, které se dotýká špička palce ve tvaru **A0**.

Je-li znak artikulován tvarem **levé či pasivní ruky sA**, tak místem artikulace (na pasivní ruce) či místem kontaktu (na ruce v pohybu) je převážně palcová hrana ruky, dále hřbet ruky, klouby palce a ukazováku a vnitřní zápěstí. Tvarem pravé či aktivní ruky je **sA, D, D0** a dotýká se levé či pasivní ruky za podmínek:

- **pravá či aktivní ruka** ve tvaru **sA** se palcové hrany levé či pasivní ruky dotýká třetím článkem prstů, vnitřním zápěstím nebo malíkovou hranou ruky; kloubů palce a ukazováku se dotýká klouby palce a ukazováku; vnitřního zápěstí se dotýká vnitřním zápěstím,
- **pravá či aktivní ruka** ve tvaru **D** se hřbetu levé či pasivní ruky dotýká vnitřním zápěstím; palcové hrany se dotýká malíkovou hranou ruky,
- **pravá či aktivní ruka** ve tvaru **D0** se palcové hrany ruky dotýká malíkovou hranou ruky.

Je-li znak artikulován tvarem **levé či pasivní ruky A stříška**, tak tvarem pravé či aktivní ruky je výhradně **A stříška** a místem artikulace či místem kontaktu je vnitřní zápěstí a vnější zápěstí nebo druhý článek ukazováku obou rukou

Je-li znak artikulován tvarem **levé či pasivní ruky A**, tak tvarem pravé či aktivní ruky je **A** a místem artikulace či místem kontaktu jsou druhé články prstů, třetí články prstů obou rukou, nebo tvarem aktivní ruky je **B0** a místem artikulace jsou klouby prstů, kterých se dotýká dlaň aktivní ruky.

Je-li znak artikulován tvarem **levé či pasivní ruky A0**, tak tvarem pravé či aktivní ruky je výhradně **A0**. Druhých nebo třetích článků levé či pasivní ruky se dotýkají druhé nebo třetí články prstů pravé či aktivní ruky.

9. Dvouruční znaky s variantním tvarem ruky

V této kapitole popisují excerpované dvouruční znaky, u kterých jsem během výzkumu zaznamenala variantní tvar ruky. Manuální artikulaci znaků popisují v tabulkách, které jsou řazeny podle následujících skupin:

1. Skupina 1 typu tvaru rukou

- variantní tvary ruky/rukou ze skupiny tvarů zavřené ruky (A):
 - A, A; sA, sA; A0, A0
 - A, A; sA, sA
 - A, A; A0, A0
 - A, A; sA, sA; A stříška, A stříška
 - A stříška, A stříška; sA, A stříška
 - sA, sA; A0, A0

2. Skupina 2 typů tvaru rukou

- variantní tvary ruky/rukou ze skupiny tvarů zavřené ruky (A) a skupiny tvarů skrčené ruky (O, C):
 - A stříška, A stříška; C, C
- variantní tvary ruky/rukou ze skupiny tvarů zavřené ruky (A) a skupiny tvarů ruky s prsty u sebe (B):
 - A, B0; A0, B0; B0, B0
 - sA, B stříška; B0, B stříška
 - sA, B0 tři čáry; B1, B0 tři čáry
 - sA, sA; A, A; B0, B0
 - sA, B0; B0, B0
 - sA, sA; B0, sA
 - B tři čáry, sA; B1 tři čáry, sA
 - sA, B0 tři čáry; sA, B1 tři čáry
 - B0, A0; B0, A stříška
- variantní tvary ruky/rukou ze skupiny tvarů zavřené ruky (A) a skupiny tvarů ruky s prsty od sebe (4, 5, gama):

- 5 tři čáry – sA; sA, sA
- 5 tři čáry – sA, 5 tři čáry sA; sA – s-A, 5 tři čáry
- variantní tvary ruky/rukou ze skupiny tvarů zavřené ruky (A) a skupiny tvarů prstů vztyčených ze zavřené dlaně (D, V, P, I Y, R):
 - sA, V; V, V
 - A, A; A0, A0; Y, Y
 - A0, A0; Y, Y
 - sA, sA; Y, Y
 - sA, D; sA, V
 - sA, D0; sA, Y
 - tvar ruky/rukou sA mění se v průběhu artikulace:
 - sA, D - sA, Y; sA, D
 - sA, 5 tři čáry – sA, sA; B0, 5 tři čáry – B0, sA
 - sA, B0 tři čáry; sA, D0 tři čáry, C, B0 dvě čáry

Skupina 3 typů tvaru rukou

- variantní tvary ruky/rukou ze skupiny tvarů zavřené ruky (A), skupiny tvarů skrčené ruky (O, C) a skupiny tvarů ruky s prsty u sebe (B)
 - sA, tO; B0, tO
 - sA, 5 tři čáry; B0, 5 tři čáry
- variantní tvary ruky/rukou ze skupiny tvarů zavřené ruky (A), skupiny tvarů ruky s prsty u sebe (B) a skupiny tvarů ruky s prsty od sebe (4, 5, gama):
 - sA, gama; B0, gama
- variantní tvary ruky/rukou ze skupiny tvarů zavřené ruky (A), skupiny tvarů ruky s prsty u sebe (B) a skupiny tvarů prstů vztyčených ze zavřené dlaně (D, V, P, I Y, R):
 - B0, A stříška; B0, D; B dvě čáry, B stříška
 - B0, A0; B0, Y
- variantní tvary ruky/rukou ze skupiny tvarů zavřené ruky (A), skupiny tvarů ruky s prsty od sebe (4, 5, gama) a skupiny tvarů prstů vztyčených ze zavřené dlaně (D, V, P, I Y, R):
 - sA, 5 tři čáry; sA, D0 tři čáry

Skupina 4 typů tvaru rukou

- variantní tvary ruky/rukou ze skupiny tvarů zavřené ruky (A), skupiny tvarů skrčené ruky (O, C), skupiny tvarů ruky s prsty u sebe (B) a skupiny tvarů prstů vztyčených ze zavřené dlaně (D, V, P, I Y, R):
 - B0, A stříška; B0, P; B0, tO
 - B0, A stříška; B0, D; B0, 5 tři čáry
 - B0, A0; B0, Y; A0, A0; A0, Y; A0, 5

Tvary zavřené ruky (A), kterými jsou artikulovány znaky v této kapitole, jsou A, A0, A stříška, sA, tA

Obrázek č. 10: Tvary ruky A, A0, A stříška, sA, tA.

1. Skupina 1 typu tvaru ruky

Variantní tvary ruky/rukou ze skupiny tvarů zavřené ruky (A)

Při elicitaci jsem tvar ruky tA neobjevila u žádného excerpovaného dvouručního znaku s variantním tvarem ruky.

A, A; sA, sA; A0, A0

Tabulka č. 63: Dvouruční znak s variantními tvary rukou A (resp.: A, A), sA (resp.: sA, sA) a A0 (resp.: A0, A0).

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁ Le	ORI ₂ Le	ORI ₁ Pr	ORI ₂ Pr	HA
1	1.	KŮŽE	brada	kontakt [kde: brada, čím: klouby prstů], od těla	k tělu	nahoru	k tělu	nahoru	vpravo od levé ruky

N = počet znaků

Při elicitaci jsem našla jediný dvouruční znak, který neslyšící respondenti artikulovali třemi variantními tvary ruky, tedy tvary ruky A, sA a A0 a oběma rukama ve stejném tvaru se dotýkali těla (typ. 1.).

Většina neslyšících respondentů měla při artikulaci tohoto znaku ruce ve tvaru **A**, proto se domnívám, že je možné tento variantní tvar ruky považovat za **variantu systémovou**. Jen někteří z neslyšících respondentů měli při artikulaci tohoto znaku ruce ve tvaru sA nebo ve tvaru A0 a dle jejich výpovědi nejsou tyto dva tvary ruky při artikulaci znaku KŮŽE/KOŽENÝ v systému ČZJ rozšířené. Proto se domnívám, že je možné tvary ruky **sA** a **A0** považovat za **varianty individuální**.

A, A; sA, sA

Tabulka č. 64: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou A (resp.: A, A) a sA (resp.: sA, sA).

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁ Le	ORI ₂ Le	ORI ₁ Pr	ORI ₂ Pr	HA
1	3.	BALKÓN	neutrální prostor	k tělu, kontakt [kde: hřbet ruky, čím: druhé články prstů]	dolů	doprava	dolů	doleva	nad levou rukou
1	5.	ČEPICE	pravá a levá strana	dolů	doprava	nahoru	doleva	nahoru	vpravo od levé ruky
1	6.	TÝRAT	hřbet ruky	kontakt [kde: hřbet ruky, čím: druhé články prstů], od těla, opakovaný pohyb prostý	dolů	od těla	dolů	od těla	nad pasivní rukou

N = počet znaků stejného typu

V mém excerpovaném materiálu jsem našla 3 znaky, které neslyšící respondenti artikulovali dvěma variantními tvary ruky, tj. tvary rukou A a sA. Při artikulaci znaku BALKÓN se neslyšící respondenti někdy dotýkali a někdy nedotýkali rukou navzájem (typ 3.), při artikulaci znaku ČEPICE nedotýkali hlavy (typ 5.) a při artikulaci znaku TÝRAT se respondenti opakovaně dotýkali vnitřním zápěstí aktivní ruky na hřbetu pasivní ruky (typ 6). Variantní tvary ruky A a sA artikulovala většina neslyšících respondentů, proto se domnívám, že je možné tyto variantní tvary ruky považovat za **varianty systémové**.

Motivovanost

Domnívám se, že tvar rukou a pohyb znaků v tabulce je motivován činností, kterou vykonávají ruce, tj. znak BALKÓN: opření se rukama o zábradlí balkónu, znak ČEPICE: uchopení a nasazení čepice na hlavu a znak TÝRAT: tlačení na někoho.

A, A; A0, A0

Tabulka č. 65: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou A (resp.: A, A) a A0 (resp.: A0, A0).

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁ Le	ORI ₂ Le	ORI ₁ Pr	ORI ₂ Pr	HA
4	3.	PRAXE	neutrální prostor	pohyb po kruhové dráze: dolů, přiblížení, kontakt [obě: druhé články prstů], nahoru, oddálení, opakovaný pohyb prostý	doprava	nahoru	doleva	nahoru	vpravo od levé ruky
	3.	ZÁPAS	neutrální prostor	kontakt [obě: druhé články prstů], oddálení, levá ruka: otočení paže k vnější straně, pravá ruka: otočení paže k vnitřní straně, přiblížení, kontakt [obě: druhé články prstů]	doprava	(k tělu + doleva + nahoru) - (od těla + doprava + nahoru)	doleva	(od těla + doprava + nahoru) - (k tělu + doleva + nahoru)	vpravo od levé ruky
	3.	OPAKOVAT	neutrální prostor	k tělu, kontakt [obě: druhé články prstů], k tělu, od těla, kontakt [obě: druhé články prstů], od těla, opakovaný pohyb prostý	nahoru	od těla + doprava	dolů	od těla + doleva	nad levou rukou
	3.	PAPÍR	neutrální prostor	dolů, kontakt [obě: druhé články prstů], dolů, nahoru, opakovaný pohyb prostý	doleva	od těla	doprava	od těla	vpravo od levé ruky
3	6.	LITOVAT/ TRÁPIT SE	prostředek hrudi	pohyb po kruhové dráze: kontakt [kde: prostředek hrudi, čím: druhé články prstů] (pravá ruka: doleva, dolů, doprava, nahoru; levá ruka: doprava, dolů, doleva, nahoru), opakovaný pohyb prostý	k tělu	doleva	k tělu	doprava	nad levou rukou
	6.	TLUMOČENÍ	levá strana hrudi	kontakt [kde: levá strana hrudi, čím: druhé články prstů], od těla	k tělu	nahoru	k tělu	nahoru	nad levou rukou
	6.		levá strana hrudi	kontakt [kde: levá strana hrudi, čím: druhé články prstů], k tělu	k tělu	nahoru	k tělu	nahoru	nad levou rukou

N = počet znaků stejného typu

V mém excerpovaném materiálu jsem našla celkem 7 dvouručních znaků, které neslyšící respondenti artikulovali dvěma variantními tvary ruky, tj. tvary A a A0. Obě ruce jsou těchto znaků v pohybu, při artikulaci 4 znaků se ruce dotýkají navzájem (typ 3.) a při artikulaci 3 znaků se ruce dotýkají na těle (typ 6.).

Většina neslyšících respondentů artikulovala znaky v tabulce prostřednictvím tvaru A, menšina neslyšících respondentů artikulovala znaky v tabulce prostřednictvím tvaru A0, proto se domnívám, že tvar ruky A je možné považovat za **variantu systémovou** a tvar ruky A0 je možné považovat za **variantu individuální**.

Při elicitaci znaku TLUMOČENÍ/TLUMOČIT artikulovali neslyšící respondenti tento znak také prostřednictvím variantního pohybu, tj. pohybu rukou od těla a pohybem rukou k tělu.

Artikulační omezení

Myslím si, že mají-li obě aktivní ruce stejný tvar a při artikulaci znaku se dotýkají těla, mohou být pouze ve tvaru A nebo A0. Není možné, aby ruce byly ve tvaru sA, jelikož palec překřížený přes ostatní prsty by při kontaktu s tělem překážel, produkce znaku by byla fyzicky nepříjemná.

A, A; sA, sA; A stříška, A stříška

Tabulka č. 66: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou A (resp. A, A), tvary rukou sA (resp. sA, sA) a tvary rukou A (resp. A stříška, A stříška).

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁ Le	ORI ₂ Le	ORI ₁ Pr	ORI ₂ Pr	HA
1	5.	DISKOTÉKA	neutrální prostor	pohyb po kruhové dráze: od těla, dolů, k tělu, nahoru, střídavý pohyb, opakovaný pohyb prostý	od těla + doprava	od těla	od těla + doleva	od těla	vpravo od levé ruky

N = počet znaků

V excerpovaném materiálu jsem našla jeden dvouruční znak, který neslyšící respondenti artikulovali 3variantními tvary ruky, tedy tvarem rukou A, sA a A stříška. Tím je znak DISKOTÉKA, během jehož artikulace jsou ruce vždy ve stejném tvaru ruky a nedotýkají se těla ni sebe navzájem. Neslyšící respondenti uvedli, že všechny tyto variantní tvary ruky

používají buď sami nebo je používají jiní neslyšící. Proto se domnívám, že je možné tyto 3 variantní tvary ruky považovat za **varianty systémové**.

A stříška, A stříška; sA, A stříška

Tabulka č. 67: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou A stříška (resp. A stříška, A stříška) a sA, A stříška.

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁ Le	ORI ₂ Le	ORI ₁ Pr	ORI ₂ Pr	HA
1	6., 9.	OPLODNIT	palcová hrana ruky	dolů, kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky]	k tělu + doprava	od těla + doleva	k tělu + doleva	od těla + doleva	nad pasivní rukou

N = počet znaků

V mém excerpovaném materiálu jsem našla jeden dvouruční znak, který neslyšící respondenti artikulovali variantními tvary pasivní ruky A stříška, aktivní ruky A stříška (typ 6.) a variantními tvary pasivní ruky sA, aktivní ruky A stříška (9.), tím je znak OPLODNIT.

Většina neslyšících respondentů použila při artikulaci znaku OPLOZENÍ/OPLODNIT variantní tvary ruky A stříška, A stříška, ale zároveň uvedli, že je možné používat také variantní tvary rukou sA, A stříška. Proto se domnívám, že oba variantní tvary tohoto znaku je možné považovat za **varianty systémové**.

Artikulací variantního tvaru rukou A stříška, A stříška se znak produkuje ekonomičtěji, z vývojového hlediska se jedná o symetrickou tendenci.

sA, sA; A0, A0

Tabulka č. 68: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou sA (resp. sA, sA) a A0 (resp. A0, A0).

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁ Le	ORI ₂ Le	ORI ₁ Pr	ORI ₂ Pr	HA
4	5.	TĚŽKO	neutrální prostor	nahoru	nahoru + k tělu + doprava	od těla + doprava	nahoru + k tělu + doleva	od těla + doleva	vpravo od levé ruky
	5.	VÁŽNÝ	neutrální prostor	pohyb po půlkruhové dráze: dolů	doprava - dolů	nahoru - doprava	doleva - dolů	nahoru - doleva	vpravo od levé ruky
	5.	VLÁDA	neutrální prostor	od těla, k tělu, střídavý pohyb, opakovaný pohyb prostý	dolů	od těla + doprava	dolů	od těla + doleva	vpravo od levé ruky
	5.	ZIMA	neutrální prostor	přiblížení, oddálení, opakovaný pohyb prostý	doprava	od těla + doprava + nahoru	doleva	od těla + doleva + nahoru	vpravo od levé ruky

N = počet znaků stejného typu

Jak je z tabulky zřejmé, našla celkem 4 znaky, které neslyšící respondenti artikulovali variantním tvarem rukou sA, sA a variantním tvarem rukou A0, A0. Znak VÁŽNÝ artikulovaný variantním tvarem rukou sA nebo A0 znamená dle sdělení neslyšících respondentů vážný výraz obličeje. Trochu odlišný význam, tj. význam vážné situace, přiřadili neslyšící respondenti znaku VÁŽNÝ, který artikulovali tvarem rukou V.

Většina neslyšících respondentů měla při artikulaci těchto znaků ruce ve tvaru sA a jen zřídka se použili tvar ruky A0. Proto se domnívám, že je možné variantní tvar rukou sA považovat za **variantu systémovou** a variantní tvar rukou A0 za **variantu individuální**.

2. Skupina 2 typů tvaru rukou

Variantní tvary ruky/rukou ze skupiny tvarů zavřené ruky (A) a skupiny tvarů skrčené ruky (O, C)

A stříška, A stříška; C, C

Tabulka č. 69: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou A stříška (resp. A stříška, A stříška) a C (resp. C, C).

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁ Le	ORI ₂ Le	ORI ₁ Pr	ORI ₂ Pr	HA
2	5.	CHEMIE	neutrální prostor	dolů: levá ruka: otočení paže k vnější straně; pravá ruka: otočení paže k vnitřní straně, střídavý pohyb, opakovaný pohyb prostý	(k tělu + doprava + nahoru) - dolů	od těla + doprava	(k tělu + doleva + nahoru) - dolů	od těla + doleva	vpravo od levé ruky
	5.	LABORATORĚ	neutrální prostor	dolů: levá ruka: otočení paže k vnější straně; pravá ruka: otočení paže k vnitřní straně, střídavý pohyb, opakovaný pohyb prostý	(k tělu + doprava + nahoru) - dolů	od těla + doprava	(k tělu + doleva + nahoru) - dolů	od těla + doleva	vpravo od levé ruky

N = počet znaků stejného typu

Z tabulky je patrné, že jsem při elicitaci našla dva dvouruční znaky, které neslyšící respondenti artikulovali variantními tvary ruky A stříška, A stříška a C, C. Dle výpovědi neslyšících respondentů jsou obě variantní tvary ruky v systému ČZJ rozšířené, proto se domnívám, že je možné oba variantní tvary považovat za **varianty systémové**.

Neslyšící respondenti odlišovali význam znaků mluvním komponentem a kontextem²¹.

²¹ Příkladová věta: Chemické složení přípravku je nebezpečné. Laboratorní výsledky budou hotové druhý den.

Variantní tvary ruky/rukou ze skupiny tvarů zavřené ruky (A) a skupiny tvarů ruky s prsty u sebe (B)

A, B0; A0, B0, B0, B0

Tabulka č. 70: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou A, B0 a B0, B0.

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁ Le	ORI ₂ Le	ORI ₁ Pr	ORI ₂ Pr	HA
2	6.	DŘEVO	klouby prstů	dolů, kontakt [kde: klouby, čím: dlaň], dolů, nahoru, opakovaný pohyb prostý	doprava	od těla	doleva	od těla	vpravo od pasivní ruky
	9.		špičky prstů	dolů, kontakt [kde: špičky prstů, čím: dlaň], dolů, nahoru, opakovaný pohyb prostý	doprava	od těla	doleva	od těla	vpravo od pasivní ruky
	6.	POSLEDNÍ TERMÍN	klouby prstů	dolů, kontakt [kde: klouby, čím: dlaň], dolů	k tělu + doprava	od těla + doprava	doprava	od těla	vpravo od pasivní ruky
	9.		špičky prstů	dolů, kontakt [kde: špičky prstů, čím: dlaň], dolů	k tělu + doprava	od těla + doprava	doprava	od těla	vpravo od pasivní ruky

N = počet znaků

Z této tabulky je patrné, že jsem při elicitaci našla celkem 2 dvouruční znaky, které neslyšící respondenti artikulovali prostřednictvím 3 variantních tvarů ruky, tj. tvarem pasivní ruky ve tvaru A, aktivní ruky ve tvaru B0 (typ 9.) tvarem pasivní ruky A0, aktivní ruky B0 (ty 9.) a tvarem pasivní ruky B0, tvarem aktivní ruky B0 (typ 6.).

Při artikulaci znaku DŘEVO/DŘEVĚNÝ je pohyb vykonávaný opakovaně, při artikulaci znaku POSLEDNÍ TERMÍN je pohyb vykonávaný 1x.

Dle výpovědi neslyšících respondentů jsou oba variantní tvary ruky v systému ČZJ rozšířené, proto se domnívám, že lze oba variantní tvary rukou považovat za **varianty systémové**.

Vliv tvaru ruky na místo artikule a místo kontaktu

Variantní tvary pasivní ruky A a B0 obou znaků v tabulce mají za následek odlišné místo artikule, tudíž odlišné místo kontaktu aktivní ruky na pasivní ruce. Při artikule variantního tvaru pasivní ruky A se jí dlaň pasivní ruky dotýká na kloubech prstů. Při artikule variantního tvaru pasivní ruky B0 se jí dlaň pasivní ruky dotýká na špičkách prstů. Při elicitaci jsem našla jeden další znak, který je artikulovaný tvarem pasivní ruky A a tvarem aktivní ruky B0. Jedná se o znak SALÁM, který nemá variantní tvar rukou. Tento znak popisují v kapitole Dvouruční znaky bez variantního tvarem ruky.

sA, B stříška; B0, B stříška

Tabulka č. 71: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou sA, B stříška a B0, B stříška.

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁ Le	ORI ₂ Le	ORI ₁ Pr	ORI ₂ Pr	HA
1	6.	SDĚLIT/ UPOMÍNKA	hřbet ruky	od těla + doleva, kontakt [kde: hřbet, čím: špičky prstů], opakovaný pohyb prostý	dolů	od těla + doprava	dolů	od těla + doleva	nad pasivní rukou

N = počet znaků

V mém excerpovaném materiálu jsem našla jeden dvouruční znak, který neslyšící respondenti artikulovali dvěma variantními tvary ruky, tj. variantním tvarem pasivní ruky sA, aktivní ruky B stříška a variantními tvary pasivní ruky B0, aktivní ruky B stříška.

Podle výpovědi neslyšících respondentů jsou oba variantní tvary rukou v systému ČZJ rozšířené, proto se domnívám, že lze oba variantní tvary rukou považovat za **varianty systémové**.

Znak SDĚLIT/UPOMÍNKA artikulovali neslyšící respondenti také jako jednoruční znak prostřednictvím tvaru ruky B stříška.

sA, B0 tři čáry; B1, B0 tři čáry

Tabulka č. 72: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou sA, B0 tři čáry a B, B0 tři čáry.

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁ Le	ORI ₂ Le	ORI ₁ Pr	ORI ₂ Pr	HA
3	6., 9.	PO	hřbet ruky	dolů, kontakt [kde: hřbet ruky, čím: malíková hrana ruky], k tělu + doleva	k tělu + doprava	od těla + doprava	(k tělu + doleva)	od těla + doleva	nad
	6., 9.	PROMIS-KUITA	hřbet ruky	dolů, kontakt [kde: hřbet ruky, čím: malíková hrana ruky], k tělu + doleva, opakovaný pohyb prostý	k tělu + doprava	od těla + doprava	(k tělu + doleva)	od těla + doleva	nad
	6., 9.	NOHA	hřbet ruky	k tělu, kontakt [kde: hřbet ruky, čím: vnitřní zápěstí], k tělu, od těla [kde: hřbet ruky, čím: vnitřní zápěstí], opakovaný pohyb prostý	k tělu + doprava	od těla + doprava	od těla + doleva	nahoru	nad

N = počet znaků

Při elicitaci jsem našla celkem 3 dvouruční znaky, které neslyšící respondenti artikulovali dvěma variantními tvary ruky, tj. variantním tvarem pasivní ruky sA, aktivní ruky B0 tři čáry a variantním tvarem pasivní ruky B1, aktivní ruky B0 tři čáry.

Manuální artikulace znaku PO a PROMISTKUITA se liší pouze opakování pohybu, tj. znak PO je vykonáván 1x, znak PROMISKUITKA je vykonáván opakovaně. Domnívám se, že podobná artikulace těchto znaků vychází z jejich motivovanosti (člověk střídá partnery, po jednom partnerovi si najde jiného, po něm zase dalšího atd.).

Podle výpovědi neslyšících respondentů jsou oba variantní tvary rukou v systému ČZJ rozšířené, proto se domnívám, že lze oba variantní tvary rukou považovat za **varianty systémové**.

Domnívám se, že variantními tvary rukou B, B0 tři čáry (ruce jsou v podobném tvaru) se znak produkuje ekonomičtěji, z vývojového hlediska se jedná o symetrickou tendenci.

sA, sA; A, A; B0, B0

Tabulka č. 73: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou sA (resp. sA, sA), B0 (resp. B0, B0) a B1 (resp. B1, B1).

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁ Le	ORI ₂ Le	ORI ₁ Pr	ORI ₂ Pr	HA
1	5.	TĚLOCVIK/ CVIČIT	neutrální prostor	oddálení (levá ruka doleva, pravá ruka doprava), opakovaný pohyb prostý	dolů	doprava	dolů	doleva	vpravo od levé ruky
	5.		neutrální prostor	od těla, opakovaný pohyb prostý	dolů	doprava	dolů	doleva	vpravo od levé ruky

N = počet znaků

V excerpovaném materiálu jsem našla celkem 5 variantních forem dvouručního znaku TĚLOCVIK/CVIČIT, které neslyšící respondenti artikulovali 3 variantními tvary ruky. Obě ruce se vždy ve stejném tvaru a opakovaně pohybovali buď do stran, resp. oddalovali se od sebe (variantní tvary rukou sA, sA; A, A; B0, B0), nebo se opakovaně pohybovali od těla (variantní tvary rukou sA, sA a A, A). Během artikulace všech variantních rukou nikdy nedocházelo ke kontaktu (typ 5.).

Při elicitaci uváděli někteří neslyšící respondenti např. 3 z uvedených variantních tvarů ruky, jiní neslyšící respondenti uváděli další 2 z uvedených variantních tvarů ruky. Domnívám se, že všech 5 variantních tvarů ruky je v systému ČZJ rozšířeno, proto je možné považovat je za **varianty systémové**.

sA, B0; B0, B0

Tabulka č. 74: Dvouruční znak s variantními tvary rukou sA, B0 a B0, B0.

N	TYP ZNAKU	ZNAKY	TAB	SIG a K	ORI1Le	ORI2Le	ORI1Pr	ORI2Pr	HA
1	9.	POMALU	palcová hrana ruky – dolní část paže	kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky], nahoru, k tělu a doleva, dolů, kontakt [kde: dolní část paže, čím: malíková hrana ruky], nahoru, k tělu a doleva, dolů, kontakt [kde: dolní část paže, čím: malíková hrana ruky], opakovaný pohyb pokračující	k tělu + doprava	od těla + doprava	k tělu + doleva	od těla + doleva	nad pasivní rukou

Výzkum ukázal, že dvouruční znak POMALU artikulovali neslyšící respondenti dvěma variantním tvary ruky, kdy aktivní ruku měli vždy ve tvaru B0 a pasivní ruku měli buď ve tvaru sA, nebo ve tvaru B0.

Domnívám se, že použití variantních tvarů rukou B0, B0 je principem ekonomie, kdy není potřeba zaměstnávat mozek artikulací dvěma tvary, ale jen jediným.

sA, sA; B0, sA

Tabulka č. 75: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou sA (resp. sA, sA) a B0, sA.

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁ Le	ORI ₂ Le	ORI ₁ Pr	ORI ₂ Pr	HA
2	6., 9.	FOND	hřbet	kontakt [kde: hřbet, čím: loket] (dolů)	dolů	doprava	od těla	nahoru	nad pasivní rukou
	6., 9.		hřbet	kontakt [kde: hřbet, čím: loket] (dolů)	k tělu	doprava	od těla	nahoru	nad pasivní rukou
	6., 9.	ZÁKLAD	hřbet	kontakt [kde: hřbet, čím: loket] (dolů)	dolů	doprava	od těla	nahoru	nad pasivní rukou
	6., 9.		hřbet	kontakt [kde: dlaň, čím: loket] (dolů)	k tělu	doprava	od těla	nahoru	nad pasivní rukou
1	9.	ZLÍN	dlaň	dolů, kontakt [kde: dlaň, čím: klouby prstů], dolů	doprava	od těla	dolů	doleva	vpravo od pasivní ruky
	5.		neutrální prostor	dolů	dolů	od těla	dolů	Od těla	vpravo od levé ruky

N = počet znaků jednoho typu

V excerpovaném materiálu jsem našla celkem 3 znaky, které neslyšící respondenti artikulovali variantním tvarem rukou sA, sA a variantním tvarem rukou B0, sA

Znak FOND a znak ZÁKLAD manuálně artikulovali neslyšící respondenti stejným způsobem. Znaky jsou dvouruční, aktivní ruka ve tvaru sA se loktem dotýká hřbetu pasivní ruky. Při artikulaci použili neslyšící respondenti ještě variantní orientaci pasivní ruky dolů, nebo k tělu.

Při artikulaci obou znaků FOND a ZÁKLAD měli neslyšící pasivní ruku ve tvaru sA nebo ve tvaru B0. Jelikož většina neslyšících měla při artikulaci těchto dvou znaků pasivní ruku ve tvaru sA, považuji tento tvar za **variantu systémovou**. Tvar pasivní ruky B0 použil jeden neslyšící respondent, proto se domnívám, že je tento tvar možné považovat za **variantu individuální**.

Znak ZLÍN artikulovali neslyšící respondenti jako dvouruční znak asymetrický, kdy se klouby aktivní ruky ve tvaru sA přechodně dotknou dlaně pasivní ruky ve tvaru B0 (typ 9), nebo znak ZLÍN artikulovali jako dvouruční znak, kdy jsou obě ruce ve tvaru sA v pohybu v neutrálním prostoru a nedotýkají se vzájemně (typ 5.). Při elicítaci znaku ZLÍN použila většina neslyšících oba variantní tvary ruky (B0, sA a sA, sA), proto se domnívám, že je možné je považovat za **varianty systémové**.

B0 tři čáry, sA; B1 tři čáry, sA

Tabulka č. 76: Dvouruční znak s variantními tvary rukou B0 tři čáry, sA; B1 tři čáry, sA.

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁ Le	ORI ₂ Le	ORI ₁ Pr	ORI ₂ Pr	HA
1	9.	FOTBAL	dlaň	doleva, kontakt [kde: dlaň, čím: hřbet ruky], doprava, opakovaný pohyb prostý	dolů + doprava	od těla	dolů + doprava	dolů + doleva	vpravo od pasivní ruky

N = počet znaků

V excerpovaném materiálu jsem našla 1 dvouruční znak, které neslyšící respondenti artikulovali dvěma variantními tvary B0 tři čáry a B1 tři čáry **pasivní ruky**, jejíž dlaně se dotýkali hřbetem aktivní ruky ve tvaru sA.

FOTBAL artikulovali neslyšící respondenti také jako jednoruční výhradně tvarem ruky sA, tento znak je zaznamenán v kapitole Jednoruční znaky bez variantního tvaru ruky.

sA, B0 tři čáry; sA, B1 tři čáry

Tabulka č. 77: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou sA, B0 tři čáry a sA, B1 tři čáry.

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁ Le	ORI ₂ Le	ORI ₁ Pr	ORI ₂ Pr	HA
2	9.	HUSTÉ	palcová hrana ruky	kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky] (k tělu, od těla), opakovaný pohyb prostý	k tělu + doprava	od těla + doprava	k tělu + doleva	od těla + doleva	nad pasivní rukou
	9.	OBEC	hřbet ruky	dolů, kontakt [kde: hřbet ruky, čím: dlaň]	k tělu + doprava	od těla + doprava	(k tělu + doleva) - dolů	od těla + doleva	nad pasivní rukou

N = počet znaků

V excerpovaném materiálu jsem našla celkem 2 dvouruční znaky, které neslyšící respondenti artikulovali dvěma variantními tvary B0 tři čáry a B1 tři čáry **aktivní ruky**, a to znaky HUSTÉ, OBEC. Při artikulaci těchto znaků se malíkovou hranou aktivní ruky dotýkali pasivní ruky ve tvaru sA.

Neslyšící respondenti uvedli, že variantní tvar ruky B0 tři čáry nebo tvar ruky B1 tři čáry mají někteří neslyšící při artikulaci těchto znaků ve zvyku palec vztyčený (B0 tři čáry), jiní

neslyšící mají ve zvyku palec přitíštěný k ukazováku (B1 tři čáry). Proto se domnívám, že tyto dva variantní tvary ruky lze považovat za **varianty individuální**.

Dalším znakem, který neslyšící respondenti artikulovali tvarem pasivní ruky sA a variantním tvarem aktivní ruky ve tvaru B0 tři čáry, je znak EMAL, který popisují níže ve skupině znaků 3 typů tvarů ruky, jelikož tento znak artikulovali neslyšící respondenti s jinými variantními tvary ruky.

B0, A0; B0, A stříška

Tabulka č. 78: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou B0, A0 a B0, A stříška.

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁ Le	ORI ₂ Le	ORI ₁ Pr	ORI ₂ Pr	HA
1	6.	ČESNEK	dlaň	doleva, kontakt [kde: dlaň, čím: špička palce], od těla + dolů, opakovaný pohyb prostý	doprava	od těla + nahoru	k tělu + dolů + doleva	od těla + doleva + nahoru	vpravo od pasivní ruky

N = počet znaků

Výzkum ukázal, že znak ČESNEK je možné artikulovat tvarem pasivní ruky B0 a tvarem aktivní ruky A0 nebo tvarem aktivní ruky A stříška. Neslyšící respondenti uvedli, že oba variantní tvary aktivní ruky A0 a A stříška používají oni sami, používají je jiní neslyšící a v systému ČZJ jsou oba variantní tvary ruky znaku ČESNEK/ČESNEKOVÝ rozšířené. Proto se domnívám, že tvary ruky A0 a A stříška je možné považovat za **varianty systémové**.

Tvar ruky/rukou sA mění se v průběhu artikulace

V excerpovaném materiálu jsem našla 2 znaky, jejich jeden či oba variantní tvary rukou artikulovali neslyšící respondenti změnou tvaru 5 tři čáry do tvaru sA, a to znak VÍNO a znak VYHRÁT.

Dalších 8 dvouručních znaků, které neslyšící respondenti artikulovali tvarem 5 tři čáry měnícím se do tvaru sA a 1 dvouruční znak, který neslyšící respondenti artikulovali tvarem sA měnícím se do tvaru 5 tři čáry popisují v kapitole Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky. Jedná se o znaky LEKNOUT SE, BALÍČEK/PYTEL, POHÁR, SOUHLAS/PŘÍJEM, MLÉKO, ZÁCHRANA, AUTO, ZNÁSILNIT a LEKNOUT SE u kterých jsem při elicítaci nenalezla další variantní tvar ruky/rukou.

5 tři čáry – sA, 5 tři čáry – sA; sA, sA

Tabulka č. 79: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou Tabulka č.: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou 5 tři čáry – sA, 5 tři čáry – sA; sA, sA.

N	TYP ZNAKU	ZNAKY	TAB	SIG a K	ORI1Le	ORI2Le	ORI1Pr	ORI2Pr	HA
1	3.	VÍNO	neutrální prostor	kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky], zavření rukou + kývnutí	k tělu - doprava	doprava - od těla	doprava - od těla	doleva - od těla	nad levou rukou
	3.		neutrální prostor	kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky], kývnutí	k tělu - doprava	doprava - od těla	k tělu - doleva	doleva - od těla	nad levou rukou

N = počet znaků

Při výzkumu jsem našla 1 znak, který neslyšící respondenti artikulovali variantními tvary ruky 5 tři čáry - sA (tvar 5 tři čáry obou rukou se během artikulaci změnil do tvaru sA obou rukou) nebo variantními tvary sA (tvar sA byl artikulován po celou dobu produkce).

Znak VÍNO artikulovali neslyšící respondenti buď pouze tvarem obou rukou sA, nebo na začátku artikulace měli ruce ve tvaru 5 tři čáry a zavřením rukou se dostali do tvaru sA na konci artikulace. Při artikulaci obou variant byli obě ruce v pohybu a ve vzájemném kontaktu (typ 3.).

5 tři čáry – sA, 5 tři čáry – sA; sA, sA - 5 tři čáry

Tabulka č. 80: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou 5 tři čáry – sA, 5 tři čáry – sA; sA, 5 tři čáry.

N	TYP ZNAKU	ZNAKY	TAB	SIG a K	ORI1Le	ORI2Le	ORI1Pr	ORI2Pr	HA
1	3.	VÝHRA	neutrální prostor	přiblížení , kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky], oddálení + zavření rukou	doprava	od těla	doleva	od těla	vpravo od levé ruky - nad levou rukou
	9.		neutrální prostor	dolů , kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky], doleva + k tělu + zavření ruky	doprava	od těla	doleva	od těla	vpravo od levé ruky - nad levou rukou

N = počet znaků

Z tabulky je zřejmé, že v mém excerpovaném materiálu jsem našla 1dvouruční znak, který neslyšící respondenti artikulovali dvěma variantními tvary rukou, a to tvarem 5 tři čáry a tvarem sA.

Znak VÝHRA artikulovali neslyšící respondenti buď změnou tvaru obou rukou z tvaru 5 tři čáry na začátku artikulace do tvaru sA na konci artikulace (typ 3.), nebo změnou uvedených tvarů jen jednou rukou, resp. aktivní rukou, která je artikulována na druhé ruce ve tvaru sA, resp. na palcové hraně pasivní ruky (typ 9.).

Při elicitaci artikulovala většina neslyšících respondentů oba variantní tvary rukou u obou znaků, proto se domnívám, že variantní tvary rukou sA a 5 tři čáry mohou považovat za **varianty systémové**.

Variantní tvary ruky/rukou ze skupiny tvarů zavřené ruky (A) a skupiny tvarů prstů vztyčených ze zavřené dlaně (D, V, P, I Y, R)
sA, V; V, V

Tabulka č. 81: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou sA, V a V (resp. V, V).

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁ Le	ORI ₂ Le	ORI ₁ Pr	ORI ₂ Pr	HA
3	6., 9.	HOTEL	palcová hrana ruky	dolů, kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky]	k tělu + doprava	od těla + doleva	k tělu + doleva	od těla + doleva	nad pasivní rukou
	6., 9.	POKLAD/ POKLADNA	palcová hrana ruky	dolů, kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky], k tělu + doleva, od těla, kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky], od těla + doprava	k tělu + doprava	od těla + doprava	k tělu + doprava	k tělu + doleva	nad pasivní rukou
	6., 9.	STÁT	palcová hrana ruky - dolní část paže	kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky], nahoru, k tělu + doleva, dolů, [kde: dolní část paže, čím: malíková hrana ruky]	k tělu + doprava	od těla + doleva	k tělu + doleva	od těla + doleva	nad pasivní rukou

N = počet znaků

Během výzkumu jsem našla celkem 3 dvouruční znaky, které většina neslyšících respondentů artikulovala tvarem pasivní ruky sA a tvarem aktivní ruky V. Jedna neslyšící respondentka artikulovala znaky v tabulce tvarem pasivní ruky V a tvarem aktivní ruky V. Jelikož variantní tvary rukou sA, V jsou dle sdělení neslyšících rozšířené v systému ČZJ a variantní tvary rukou V, V použila jen jedna z neslyšících respondentů, považuji tvary rukou sA, V za **variantu systémovou** a tvary rukou V, V za **variantu individuální**. Domnívám se, že použití variantních tvarů rukou V, V je **principem ekonomie**, kdy není potřeba zaměstnávat mozek artikulací dvěma tvary, ale jen jediným.

Znak HOTEL artikulovali neslyšící respondenti také tvarem rukou B0, B0, kdy se loket aktivní ruky ve tvaru B0 dotýká dlaně pasivní ruky ve tvaru B0.

U znaků v tabulce je možné, aby tvar pasivní ruky byl pouze ve tvaru sA, protože malíková hrana aktivní ruky se dotýká palcové hrany pasivní ruky. V místě palcové hrany pasivní ruky je nutné mít volný prostor pro kontaktování aktivní ruky. Proto není možné, aby pasivní ruka byla ve tvaru A nebo A0, jelikož by palec pasivní ruky překážel v kontaktu s druhou rukou.

A, A; A0, A0; Y, Y

Tabulka č. 82: Dvouruční znak s variantními tvary rukou A (resp. A, A), A0 (resp. A0, A0) a Y (resp. Y, Y).

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁ Le	ORI ₂ Le	ORI ₁ Pr	ORI ₂ Pr	HA
1	5.	PRAHA	neutrální prostor	dolů	k tělu	doprava	k tělu	doleva	vpravo od levé ruky

N = počet znaků

V excerpovaném materiálu jsem našla jediný dvouruční znak, při jehož artikulaci jsou aktivní obě ruce ve stejném tvaru bez kontaktu na těle (typ 5.) a který neslyšící artikulovali třemi variantami. Jedná se o znak PRAHA, pro který se dle výpovědi neslyšících respondentů používají tři varianty, tedy tvary rukou A, A0 a Y. Neslyšící respondenti uvedli, že všechny tyto variantní formy jsou v systému ČZJ rozšířené a užívané. Proto se domnívám, že je možné tyto tři varianty považovat za **varianty systémové**.

A0, A0; Y, Y

Tabulka č. 83: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou A0 (resp. A0, A0) a Y (resp. Y, Y).

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁ Le	ORI ₂ Le	ORI ₁ Pr	ORI ₂ Pr	HA
1	1.	SOBEC	levá a pravá strana hrudi	výměna levé a pravé ruky, simultánně prováděné pohyby: levá ruka: kontakt [kde: pravá strana hrudi, čím: špička palce], od těla, doleva, k tělu, kontakt [kde: levá strana hrudi, čím: špička palce]; pravá strana: kontakt [kde: levá strana hrudi, čím: špička palce], od těla, doprava, k tělu, kontakt [kde: pravá strana hrudi, čím: špička palce]	dolů	doprava	dolů	doleva	nad levou rukou

N = počet znaků

V excerpovaném materiálu jsem našla jediný dvouruční znak, při jehož artikulaci jsou aktivní obě ruce ve stejném tvaru bez kontaktu na těle (typ 5.) a který neslyšící artikulovali dvěma variantami. Tím je znak SOBEC, při jehož artikulaci se neslyšící respondenti dotýkali hrudi špičkami palců ruky v obou variantních tvarech A0 a Y.

Variantní tvar rukou A0 artikulovala u tohoto znaku převážná většina neslyšících respondentů a variantní tvar rukou Y artikulovala pouze jedna neslyšící respondentka. Proto se domnívám, že při artikulaci znaku SOBEC je tvary rukou A0 možné považovat za **variantu systémovou** a tvary rukou Y možné považovat za **variantu individuální**.

Artikulace tohoto znaku je podobná artikulaci jednoručního znaku SÁM, kdy se špička palce artikulované ruky dotýká levé strany hrudi a poté pravé strany hrudi. Neslyšící respondenti artikulovali znak SÁM výhradně tvarem ruky A0, proto tento znak uvádím v kapitole Jednoruční znaky bez variantního tvaru ruky.

sA, sA; Y, Y

Tabulka č. 84: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou sA (resp. sA, sA), Y (resp. Y, Y).

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁ Le	ORI ₂ Le	ORI ₁ Pr	ORI ₂ Pr	HA
1	5.	KOČÁREK	neutrální prostor	od těla (nahoru, dolů), opakovaný pohyb pokračující	dolů	od těla	dolů	od těla	vpravo od levé ruky

N = počet znaků

Dvouruční znak KOČÁREK artikulovali neslyšící respondenti dvěma variantními tvary ruky, tj. tvarem rukou sA a tvarem rukou Y. Variantní tvar rukou sA artikulovala převážná většina neslyšících respondentů, proto se domnívám, že lze tuto variantu považovat za **variantu systémovou**. Variantní tvar rukou Y artikulovala jen jedna neslyšící, domnívám se, že je možné tuto variantu považovat za **variantu individuální**.

artikulovaný oběma rukama ve stejném tvaru, v prostoru bez kontaktu na těle. Neslyšící artikulovali tento znak tvarem rukou sA nebo tvarem rukou Y. Jedná se o dvě varianty tohoto znaku.

sA, D; sA, V

Tabulka č. 85: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou sA, D a sA, V.

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁ Le	ORI ₂ Le	ORI ₁ Pr	ORI ₂ Pr	HA
1	9.	SOUND	palcová hrana ruky - dolní část paže	kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky], nahoru, k tělu, kontakt [kde: dolní část paže, čím: malíková hrana ruky]	k tělu + doprava	od těla + doprava	k tělu + doleva	od těla + doleva	nad pasivní rukou

N = počet znaků

Dvouruční znak SOUND artikulovali neslyšící respondenti dvěma variantními tvary aktivní ruky, tj. tvarem aktivní ruky D a tvarem aktivní ruky V. V obou případech se malíková hrana aktivní ruky dotýká palcové hrany pasivní ruky. Dle sdělení neslyšících respondentů jsou oba variantní tvary aktivní ruky při artikulaci znaku SOUND rozšířené v jazykovém systému ČZJ proto oba variantní tvary ruky považují za **varianty systémové**.

sA, D0; sA, Y

Tabulka č. 86: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou sA, D0 a sA, Y.

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁ Le	ORI ₂ Le	ORI ₁ Pr	ORI ₂ Pr	HA
1	9.	KOV/ OCEL/ ŽELEZO	palcová hrana ruky	dolů, kontakt [kde: mezi palcem a ukazovákem, čím: malíková hrana ruky], k tělu + doleva, od těla + doprava, kontakt [kde: mezi palcem a ukazovákem, čím: malíková hrana ruky], od těla + doprava, opakovaný pohyb prostý	k tělu + doprava	od těla + doprava	k tělu + doleva	od těla + doleva	nad pasivní rukou

N = počet znaků

Při elicitaci jsem našla dva znaky, které neslyšící artikulovali tvarem pasivní ruky sA a variantními tvary aktivní ruky D0 a Y.

KOV/OCEL/ŽELEZO artikulovali někteří neslyšící respondenti výhradně jedním z variantních tvarů aktivní ruky, tj. buď tvarem aktivní ruky D0, nebo tvarem aktivní ruky Y (např. pro OCEL použili někteří respondenti výhradně tvar aktivní ruky D0 a pro ŽELEZO použili výhradně tvar aktivní ruky Y. Jiní respondenti použili pro OCEL výhradně tvar aktivní

ruky Y a pro KOV použili výhradně tvar aktivní ruky D0), jiní neslyšící respondenti artikulovali KOV, OCEL, ŽELEZO stejnými variantními tvary aktivní ruky (např. pro KOV i pro ŽELEZO použili tvar aktivní ruky D0 i tvar aktivní ruky Y, význam odlišovali pomocí příslušného mluvnického komponentu).

Dle sdělení neslyšících jsou obě varianty sA, D0 a sA, Y v jazykovém systému ČZJ rozšířené, proto obě varianty považují za **varianty systémové**.

Tvar ruky/rukou sA měnící se v průběhu artikulace:

sA, D – sA, Y; sA, D

Tabulka č. 87: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou sA, D – sA, Y a sA, D.

N	TYP ZNAKU	ZNAKY	TAB	SIG a K	ORI1Le	ORI2Le	ORI1Pr	ORI2Pr	HA
1	9a.	OMYL	pravá strana čela - palcová hrana ruky	kontakt [kde: pravá strana čela, čím: špička ukazováku], dolů, kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky], k tělu + doleva	k tělu + doprava	od těla + doprava	k tělu + doleva	od těla + doleva	nad pasivní rukou
	9a.		nos - palcová hrana ruky	kontakt [kde: nos, čím: špička ukazováku], dolů, kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky], k tělu + doleva	k tělu + doprava	od těla + doprava	k tělu + doleva	od těla + doleva	nad pasivní rukou
	9a.		nos - palcová hrana ruky	kontakt [kde: nos, čím: špička ukazováku], dolu, kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: malíková hrana ruky], od těla + doprava	k tělu + doprava	od těla + doprava	k tělu + doleva	od těla + doleva	nad pasivní rukou

N = počet znaků

Jak je z tabulky zřejmé, při elicítaci jsem našla celkem 3 variantní formy znaku OMYL, z toho jsou 2 variantní tvary rukou, které neslyšící respondenti artikulovali při elicítaci. Ve všech variantách se neslyšící respondenti někdy dotkli, někdy nedotkli špičkou ukazováku aktivní ruky na těle, resp. na pravé straně čela nebo na nose, poté se vnitřním zápěstím aktivní ruky vždy dotkli palcové hrany pasivní ruky (typ 9a.).

Na začátku artikulace variantním tvarem ruky sA, D – sA, Y (tvar aktivní ruky se mění z tvaru D do tvaru Y) se někteří neslyšící respondenti dotýkali špičkou ukazováku aktivní ruky ve tvaru D na pravé straně čela, jiný neslyšící respondenti se dotýkali špičkou ukazováku aktivní ruky ve tvaru D na nose. Na konci artikulace

Na začátku artikulace znaku variantním tvarem rukou sA, D se neslyšící respondenti dotýkali špičkou ukazováku aktivní ruky na nose a poté se aktivní rukou ve stejném tvaru dotkli palcové hrany pasivní ruky

Oba variantní tvary rukou artikulovala většina neslyšících respondentů, proto se domnívám, že je mohu považovat za **varianty systémové**.

sA, 5 tři čáry – sA, sA; B0, 5 tři čáry – B0, sA

Tabulka č. 88: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou sA, 5 tři čáry – sA, sA; B0, 5 tři čáry – B0, 5 tři čáry.

N	TYP ZNAKU	ZNAKY	TAB	SIG a K	ORI1Le	ORI2Le	ORI1Pr	ORI2Pr	HA
1	9.	ROZBÍT	klouby palce a ukazováku	dolu + skrčení prstů, kontakt [kde: klouby palce a ukazováku, čím: palcová hrana ruky], dolu	od těla + doprava	od těla + nahoru	od těla + dolů	od těla + doleva	vpravo od pasivní ruky
	9.		dlaň	dolu + skrčení prstů, kontakt [kde: dlaň, čím: palcová hrana ruky], dolu	od těla + doprava	od těla + nahoru	od těla + dolů	od těla + doleva	vpravo od pasivní ruky

Během výzkumu jsem našla 1 dvouruční asymetrický znak, který neslyšící respondenti artikulovali dvěma variantním ruky, tj. variantním tvarem pasivní ruky sA nebo B0. Aktivní ruka mění svůj tvar během produkci z tvaru 5 tři čáry do tvaru sA a pasivní ruky se dotýká na její palcové hraně (typ. 9.).

Vliv tvaru ruky na místo kontaktu

Je-li při artikulaci tohoto artikulaci pasivní ruka ve tvaru sA, ke kontaktu dochází na kloubech palce a ukazováku pasivní ruky palcovou hranou aktivní ruky. Je-li při artikulaci tohoto znaku pasivní ruka ve tvaru B0, palcová hrana aktivní ruky se dotýká její dlaně.

Znak ROZBÍT artikulovali neslyšící také jako dvouruční znak, při jehož produkci jsou v obě ruce stejného tvaru v pohybu a vzájemně se dotýkají (typ. 4.). U tohoto znaku jsem při elicitaci nezaznamenala variantní tvar ruky/rukou, proto je zařazen v kapitole Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky.

Oba variantní tvary rukou artikulovala většina neslyšících respondentů, proto se domnívám, že je mohu považovat za **varianty systémové**.

3. Skupina 3 typů tvaru ruky

Variantní tvary ruky/rukou ze skupiny tvarů zavřené ruky (A), skupiny tvarů skrčené ruky (O, C) a skupiny tvarů ruky s prsty u sebe (B)

sA, B0 tři čáry; sA, D0 tři čáry, C, B0 dvě čáry

Tabulka č. 89: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou, B0 tři čáry a C, B0 dvě čáry.

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁ Le	ORI ₂ Le	ORI ₁ Pr	ORI ₂ Pr	HA
1	9.	EMAIL	palcová hrana ruky	k tělu , kontakt [kde: palcová hrana, čím: vnitřní ruky], k tělu , od těla [kde: palcová hrana ruky , čím: vnitřní zápěstí], opakovaný pohyb prostý	dolů	od těla + doprava	od těla + doleva	nahoru	nad pasivní rukou
	9.		palcová hrana ruky	kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: vnitřní zápěstí], od těla	dolů	od těla + doprava	od těla + doleva	nahoru	nad pasivní rukou
	10.		mezi palcem a ukazovákem	k tělu , od těla, opakovaný pohyb prostý	doprava	nahoru	doleva	dolu	vedle pasivní ruky
	10.		mezi palcem a ukazovákem	od těla	doprava	nahoru	doleva	dolu	vedle pasivní ruky

N = počet znaků

V excerpovaném materiálu jsem našla 3 variantní tvary ruky používané při artikulaci znaku EMAIL. Jednou variantou je tvar pasivní ruky sA, jejíž palcové hrany se opakovaně dotýká vnitřní zápěstí aktivní ruky ve tvaru B0 tři čáry (typ 9.), druhou variantou je tvar pasivní ruky sA, jejíž palcové hrady se opakovaně dotýká vnitřní zápěstí aktivní ruky ve tvaru C (typ 9.) a třetí variantou je tvar pasivní ruky C, které se aktivní ruka ve tvaru B0 dvě čáry nedotýká, ale pohybuje v prostoru mezi skrčeným palcem a ostatními skrčenými prsty pasivní ruky.

Artikulaci znaku EMAIL variantním tvarem pasivní ruky sA a variantními tvary aktivní ruky B0 tři čáry a D0 tři čáry (**sA, B0 tři čáry; sA, D0 tři čáry**) popisují v prvním řádku tabulky (opakovaný pohyb aktivní ruky k tělu, od těla) a druhém řádku tabulky (pohyb 1x od těla), artikulaci znaku EMAIL variantním tvarem pasivní ruky C a variantním tvarem aktivní ruky

B0 tři čáry (**C**, **B0 dvě čáry**) popisují ve třetím řádku tabulky (opakovaný pohyb aktivní ruky k tělu, od těla) a čtvrtém řádku tabulky (pohyb 1x od těla).

Tyto variantní tvary rukou artikulovala zhruba polovina neslyšících respondentů, proto se domnívám, že všechny 3 variantní tvary ruky lze považovat za **varianty systémové**.

Dalšími 3 znaky, které neslyšící respondenti artikulovali pasivní rukou ve tvaru sA a variantními tvary aktivní ruky B0 tři čáry jsou znaky HUSTÉ, NOHA, OBEC, které popisují výše ve skupině znaků 2 typů tvaru ruky.

sA, tO; B0, tO

Tabulka č. 90: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou sA, tO a B0, tO.

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁ Le	ORI ₂ Le	ORI ₁ Pr	ORI ₂ Pr	HA
3	6.	DOKTOR	hřbet ruky	kontakt [kde: povrch ruky, hřbet, čím: špička palce a ukazováku], nahoru, opakovaný pohyb prostý	dolů	dopřed + doprava	dolů	od těla + doleva	nad pasivní rukou
	6.	KOMÁR/ VČELA/ VOSA	hřbet ruky	kontakt [kde: povrch ruky, hřbet, čím: špička palce a ukazováku], nahoru, opakovaný pohyb prostý	dolů	dopřed + doprava	dolů	od těla + doleva	nad pasivní rukou
	6.	KLÍŠTĚ	hřbet ruky	dolů, kontakt [kde: povrch ruky, hřbet, čím: špička palce a ukazováku] (otáčení paže k vnější a vnitřní straně, opakovaný pohyb prostý)	dolů	dopřed + doprava	dolů	od těla + doleva	nad pasivní rukou
	hřbet ruky		dolů, kontakt [kde: povrch ruky, hřbet, čím: špička palce a ukazováku] (otáčení paže k vnější a vnitřní straně)	dolů	dopřed + doprava	dolů	od těla + doleva	nad pasivní rukou	

N = počet znaků

V excerpovaném materiálu jsem našla 3 znaky, které neslyšící artikulovali variantním tvarem pasivní ruky sA a B0, jejíž hřbetu se dotýkali špičkami ukazováku a palce aktivní ruky ve tvaru tO přerušovaně (KOMÁR/VČELA/VOSA, DOKTOR) nebo stále (KLÍŠTĚ). Znaky KOMÁR/VČELA/VOSA a DOKTOR mají manuální artikulace stejnou. Význam znaků

odlišovali neslyšící respondenti mluvním komponentem nebo kontextem. Znak KLÍŠTĚ se od výše zmíněných znaků liší pohybem a kontaktem.

Znak KLÍŠTĚ artikulovali neslyšící respondenti dvěma variantními pohyby: pohyb vykonávaný opakovaně nebo pohyb vykonávaný 1x.

Někteří neslyšící artikulovali tyto znaky oběma variantami. Někteří neslyšící respondenti artikulovali tyto znaky jen tvary rukou sA, tO a uvedli, že jiní neslyšící používají pro artikulaci těchto znaků také tvar pasivní ruky B0. Proto se domnívám, že oba variantní tvary ruky lze považovat za **varianty systémové**.

Variantní tvary ruky/rukou ze skupiny tvarů zavřené ruky (A), skupiny tvarů ruky s prsty u sebe (B) a skupiny tvarů ruky s prsty od sebe (4, 5, gama):

sA , 5 tři čáry; B0, 5 tři čáry

Tabulka č. 91: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou A stříška, 5 tři čáry a B0, 5 tři čáry.

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁ Le	ORI ₂ Le	ORI ₁ Pr	ORI ₂ Pr	HA
2	9.	POJIŠTĚNÍ	hřbet ruky	dolů, kontakt [povrch ruky, hřbet, špičky všech prstů]	dolů	od těla + doprava	od těla + doleva	dolů	nad pasivní rukou
	9.	KORUNA	hřbet ruky	dolů, kontakt [kde: povrch ruky, hřbet, čím: špičky všech prstů]	dolů	od těla + doprava	od těla + doleva	dolů	nad pasivní rukou

N = počet znaků

V excerpovaném materiálu jsem našla 2 znaky, které neslyšící respondenti artikulovali tvarem aktivní ruky 5 tři čáry a variantními tvary pasivní ruky sA a B0.

Manuální artikulace těchto znaků je stejná. Špičky všech prstů aktivní ruky se dotýkají hřbetu pasivní ruky. Neslyšící respondenti odlišovali význam znaků mluvním komponentem a kontextem²². Znak KORUNA neslyšící artikulovali také jako jednoruční znak tvaru 5 tři čáry v kontaktu na pravé straně čela nebo v těsné blízkosti pravé strany čela.

²² Příkladové věty: Na dovolenou je potřeba se připojistit. Česká koruna posílila vůči americkému dolaru.

Dalším znakem, pro který neslyšící respondenti použili tvar rukou sA, 5 tři čáry, je znak NADÁVAT. Variantním tvarem ruky tohoto znaku je aktivní ruka, proto znak NADÁVAT uvádím v samostatné tabulce níže.

Oba variantní tvary rukou artikulovala většina neslyšících respondentů, proto se domnívám, že je mohu považovat za **varianty systémové**.

sA, gama; B0, gama

Tabulka č. 92: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou sA, gama a B0, gama.

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁ Le	ORI ₂ Le	ORI ₁ Pr	ORI ₂ Pr	HA
3	9.	ALERGIE	hřbet ruky	dolů, kontakt [kde: hřbet ruky, čím: špička prsteníku], nahoru	k tělu + doprava	od těla + doprava	dolů	od těla + doleva	nad pasivní rukou
	9.	NAHÝ	hřbet ruky	kontakt [kde: hřbet ruky, čím: špička prsteníku], k tělu + doleva, od těla + doprava, opakovaný pohyb prostý	k tělu + doprava	od těla + doprava	dolů	od těla + doleva	nad pasivní rukou
			hřbet ruky	k tělu + doleva, kontakt [kde: hřbet ruky, čím: špička prsteníku], k tělu + doprava, kontakt [kde: povrch ruky, čím: špička prsteníku], od těla doprava, opakovaný pohyb prostý	k tělu + doprava	od těla + doprava	dolů	od těla + doleva	nad pasivní rukou
	9.	VOLNO	hřbet ruky	kontakt [kde: hřbet ruky, čím: špička prsteníku], k tělu + doleva, od těla + doprava, opakovaný pohyb prostý	k tělu + doprava	od těla + doprava	dolů	od těla + doleva	nad pasivní rukou
			hřbet ruky	k tělu + doleva, kontakt [kde: hřbet ruky, čím: špička prsteníku], k tělu + doprava, kontakt [kde: hřbet ruky, čím: špička prsteníku], od těla doprava, opakovaný pohyb prostý	k tělu + doprava	od těla + doprava	dolů	od těla + doleva	nad pasivní rukou

N = počet znaků

Z tabulky je zřejmé, že při elicitaci artikulovali neslyšící respondenti 3 znaky dvěma variantami tvary ruky, tj. variantním tvarem pasivní ruky sA nebo B0. Tvar aktivní ruky měli vždy ve tvaru gama. Při artikulaci těchto znaků se špička prostředníku přechodně nebo stále dotýká hřbetu pasivní ruky.

Manuální artikulace znaku NAHÝ a znaku VOLNO artikulovali neslyšící respondenti také variantním pohybem, tj. pohybem stálým nebo pohybem přechodným. Jelikož neslyšící respondenti uvedli, že znaky v tabulce je možné artikulovat variantním tvarem pasivní ruky sA a také variantním tvarem pasivní ruky B0, domnívám se, že oba variantní tvary ruky je možné považovat za **varianty systémové**.

Variantní tvary ruky/rukou ze skupiny tvarů zavřené ruky (A), skupiny tvarů ruky s prsty u sebe (B) a skupiny tvarů prstů vztyčených ze zavřené dlaně (D, V, P, I Y, R):

B0, A0; B0, Y

Tabulka č. 93: Dvouruční znak s variantními tvary rukou B0, A0 a B0, Y.

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁ Le	ORI ₂ Le	ORI ₁ Pr	ORI ₂ Pr	HA
1	9.	DĚJEPIS	dlaň	doleva, kontakt [kde: dlaň, čím: špička palce], opakovaný pohyb prostý	doprava	od těla	dolů	od těla	vpravo od levé ruky

N = počet znaků

Při elicitaci jsem našla jediný dvouruční asymetrický znak, který neslyšící respondenti artikulovali tvarem pasivní ruky B0 a variantními tvary aktivní ruky A0 a Y. Při artikulaci obou variantních tvarů ruky se dlaně pasivní ruky opakovaně dotýká špička palce aktivní ruky. Jelikož oba variantní tvary aktivní ruky A0 a Y artikulovala při elicitaci většina neslyšících respondentů, domnívám se, že oba variantní tvary ruky je možné považovat za **varianty systémové**.

Variantní tvary ruky/rukou ze skupiny tvarů zavřené ruky (A), skupiny tvarů ruky s prsty od sebe (4, 5, gama) a skupiny tvarů prstů vztyčených ze zavřené dlaně (D, V, P, I Y, R):

sA, 5 tři čáry; sA, D0 tři čáry

Tabulka č. 94: Dvouruční znak s variantními tvary rukou sA, 5 tři čáry a sA, D0 tři čáry.

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁ Le	ORI ₂ Le	ORI ₁ Pr	ORI ₂ Pr	HA
1	9.	NADÁVAT	palcová hrana ruky	od těla + doleva, kontakt [kde: palcová hrana ruky, čím: vnitřní zápěstí], k tělu + doprava, opakovaný pohyb prostý	dolů	od těla + doprava	od těla + doleva	nahoru	nad pasivní rukou

N = počet znaků

Při elicitaci jsem našla jeden znak, který je artikulovaný dvěma variantními tvary rukou, tj. variantním tvarem pasivní ruky sA, aktivní ruky 5 tři čáry a variantním tvarem pasivní ruky sA, aktivní ruky D0 tři čáry. Tím je znak NADÁVAT. Podle výpovědi neslyšících jsou oba variantní tvary rukou v systému ČZJ rozšířené, proto se domnívám, že je možné obě varianty považovat za **varianty systémové**.

V excerpovaném materiálu jsem našla další 2 znaky POJIŠTĚNÍ, KORUNA, které neslyšící respondenti artikulovali také tvarem pasivní ruky sA a tvarem aktivní ruky 5 tři čáry. U znaku NADÁVAT a znaků POJIŠTĚNÍ, KORUNA použili neslyšící respondenti jiné další variantní tvary rukou, proto tyto tři znaky neuvádím v jedné tabulce, ale ve dvou oddělených tabulkách. Znaky POJIŠTĚNÍ, KORUNA popisují výše ve skupině 2 typů tvaru ruky.

4. Skupina 4 typů tvaru ruky

Variantní tvary ruky/rukou ze skupiny tvarů zavřené ruky (A), skupiny tvarů skrčené ruky (O, C), skupiny tvarů ruky s prsty u sebe (B) a skupiny tvarů prstů vztyčených ze zavřené dlaně (D, V, P, I Y, R):

B0, A stříška; B0, P; B0, tO

Tabulka č. 95: Dvouruční znak s variantními tvary rukou B0, sA ; B0, P a B0, tO.

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁ Le	ORI ₂ Le	ORI ₁ Pr	ORI ₂ Pr	HA
1	11.	MALOVAT	dlaň	kontakt [kde: dlaň, čím: hřbet ruky], dolů + (doleva, doprava, opakovaný pohyb pokračující)	k tělu	doprava + nahoru	k tělu	nahoru	za pasivní rukou
	11.		dlaň	pohyb po kruhové dráze (doleva + dolů + doprava + nahoru), opakovaný pohyb prostý	k tělu	doprava + nahoru	k tělu	nahoru	za pasivní rukou

N = počet znaků

V excerpovaném materiálu jsem při elicitaci znaku MALOVAT našla 3 variantní tvary aktivní ruky, tj. tvary sA, P a tO. Pasivní ruku měli neslyšící respondenti při artikulaci tohoto znaku vždy ve tvaru B0. Dle výpovědi neslyšících respondentů se při artikulaci tohoto znaku může hřbet aktivní ruky dotýkat dlaně pasivní ruky, ale nemusí (typ. 11.). Většina neslyšících respondentů artikulovala znak MALBA ve všech třech nebo ve dvou variantních tvarech ruky, proto se domnívám, že tyto tři variantní tvary ruky sA, P a tO je možné považovat za **varianty systémové**.

Tvarem ruky **A stříška** a **P** artikulovali neslyšící respondenti znak pohybem přímým (popis pohybu v prvním řádku), tvarem ruky **tO** artikulovali znak pohybem kruhovým (popis pohybu ve druhém řádku).

Neslyšící respondenti artikulovali znak MALOVAT také jako **jednoruční znak** variantním tvarem ruky **A stříška**, **P** nebo **tO**. Tento jednoruční znak popisují v kapitole Jednoruční znaky s variantním tvarem ruky. Znak MALOVAT artikulovali neslyšící respondenti také jako **dvouruční znak** tvarem obou rukou **A stříška**, který artikulovali v neutrálním prostoru

a ruce se vzájemně nedotýkali (typ 5.). Dle sdělení neslyšících má tento dvouruční znak jiný význam, a to malovat na stěnu, vymalovat pokoj.

Z důvodu odlišného významu dvouručního asymetrického znaku MALOVAT (pasivní ruka B0 a variantní tvary rukou A stříška, P, tO) a dvouručního znaku MALOVAT (A stříška, A stříška), hodnotím tyto znaky za dva odlišné znaky, ne za jeden znak se 4 variantními tvary rukou. Dvouruční znak MALOVAT se 3 variantními popisují v kapitole Dvouruční znaky s variantním tvarem ruky a dvouruční znak MALOVAT bez variantního tvaru ruky popisují v kapitole Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky.

Variantní tvary ruky/rukou ze skupiny tvarů zavřené ruky (A), skupiny tvarů ruky s prsty u sebe (B), skupiny tvarů ruku s prsty od sebe (4, 5, gama) a skupiny tvarů prstů vztyčených ze zavřené dlaně (D, V, P, I Y, R):

B0, A stříška; B0, D; B0, 5 tři čáry

Tabulka č. 96: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou B0, A stříška; B0, D a B dvě čáry, B stříška

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁ Le	ORI ₂ Le	ORI ₁ Pr	ORI ₂ Pr	HA
1	9.	PRD	dlaň	kontakt [kde: dlaň, čím: druhý článek ukazováku], otočení paže k vnitřní straně + k tělu	doprava	od těla	doleva	od těla	vpravo od pasivní ruky
	9.	PRD	dlaň	kontakt [kde: dlaň, čím: špička ukazováku], otočení paže k vnitřní straně	doprava	od těla	dolů - k tělu	doleva	vpravo od pasivní ruky
	9.		dlaň	kontakt [kde: dlaň, čím: špička ukazováku], pohyb po kruhové dráze : od těla, dolů, k tělu, nahoru, opakovaný pohyb prostý + od těla	doprava	od těla	k tělu	doleva	vpravo od pasivní ruky
	9.	PRD	dlaň	kontakt [kde: dlaň, čím: špičky všech prstů], doprava	doprava	od těla	doleva	Od těla	vpravo od pasivní ruky

N = počet znaků

Z tabulky je zřejmé, že při elicitaci znaku PRD jsem v mém excerpovaném materiálu našla celkem 3 variantní tvary rukou, kterými neslyšící respondenti artikulovali tento znak. Při produkce těchto variantních tvarů ruky měli neslyšící respondenti pasivní ruku vždy ve tvaru B0.

Vliv tvaru aktivní ruky na místo kontaktu

Při produkci variantního tvaru **A stříška** aktivní ruky se druhý článek ukazováku dotýká dlaně pasivní ruky. Při produkci variantního tvaru **D** aktivní ruky artikulovali neslyšící respondenti znak **dvěma variantními pohyby**, tj. variantním pohybem otočení patě k vnitřní straně a variantním pohybem po kruhové dráze. Při produkci variantního tvaru **5 tři čáry** aktivní ruky se špičky všech prstů dotýkají dlaně pasivní ruky.

Při elicitaci artikulovala popsané variantní tvary rukou znaku PRD/PRDĚT většina neslyšících respondentů, proto se domnívám, že tyto variantní tvary rukou je možné považovat za **varianty systémové**.

B0, A0; B0, Y; A0, A0; A0, Y; A0, 5

Tabulka č. 97: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou A, Y; A0, Y, B0, Y.

N	TYP ZNAKU	ZNAK	TAB	SIG a K	ORI ₁ Le	ORI ₂ Le	ORI ₁ Pr	ORI ₂ Pr	HA
1	6., 9.	KAKAT	dlaň	kontakt [kde: dlaň, čím: špička palce], dolů, opakovaný pohyb prostý	doleva	od těla	doprava	od těla	vpravo od pasivní ruky
			malíková hrana ruky	kontakt [kde: malíková hrana ruky, čím: špička palce], dolů, opakovaný pohyb prostý	doleva	od těla	doprava	od těla	vpravo od pasivní ruky

N = počet znaků

V excerpovaném materiálu jsem našla 4 variantní tvary rukou, kterými neslyšící artikulovali znak KAKAT. Jedná se o kombinaci 2 variantních tvarů pasivní ruky (A0, B0) a 3 variantních tvarů aktivní ruky (A0, Y, 5). Ve 2 variantních formách znaku KAKAT se špička palce aktivní ruky opakovaně dotýká dlaně pasivní ruky (B0, A0; B0, Y), ve 2 variantních formách se špička palce aktivní ruky opakovaně dotýká malíkové hrany pasivní ruky (A0, A0; A0, Y)

a v 1 variantní formě znaku se špička palce aktivní ruky jen 1x dotkne malíkové hrany pasivní ruky na počátku artikulace znaku (A0, 5). Variantní formu znaku artikulovanou tvarem rukou A0, 5 uváděli neslyšící spíše ve významu SRÁT.

Jelikož většina neslyšících respondentů uvedla, že tyto variantní tvary rukou při artikulaci znaku KAKAT používají oni sami nebo je používají jiní neslyšící, domnívám se, že všech 5 variant je možné považovat za **varianty systémové**.

Vliv tvaru pasivní ruky na místo artikulace a kontaktu aktivní rukou

Odlišný tvar pasivní ruky ovlivňuje má za následek odlišné místo artikulace, tedy kontaktu špičky palce aktivní ruky s pasivní rukou. Je-li pasivní ruka ve tvaru A0, místem artikulace je malíková hrana pasivní ruky, a je-li pasivní ruka ve tvaru B0, místem artikulace je dlaň pasivní ruky.

9.1. Závěr výzkumu dvouručních znaků s variantními tvary ruky

V následující části podávám přehled o frekvenci výskytu dvouručních znaků, u kterých jsem během výzkumu zaznamenala variantní tvar ruky. Tabulky podávají přehled o frekvenčním zastoupení variantních tvarů ruky (DEZ) a přehled tvarů ruky, které spolu alternovaly v jednom znaku.

Dále podávám přehled o frekvenčním zastoupení typu znaku, místa artikulace (TAB) a místa kontaktu (K).

Tabulka č. 98: Frekvence výskytu tvarů rukou znaků ze skupiny dvouručních znaků s variantním tvarem ruky.

TYP ZNAKU	VARIANTNÍ TVARY RUKOU	POČET ZNAKŮ	
1	A, A; sA, sA; A0, A0	1	1
3	A, A; sA, sA	1	3
5		1	
6		1	
3	A, A; A0, A0	4	7
6		3	
5	A, A; sA, sA; A stříška, A stříška	1	1
6, 9	A stříška, A stříška; sA, A stříška	1	1
5	sA, sA; A0, A0	4	4
5	A stříška, A stříška; C, C	2	2
6, 9	A, B0; A0, B0, B0, B0	2	2
6	sA, B stříška; B0, B stříška	1	1
6, 9	sA, B0 tři čáry; B1, B0 tři čáry	3	3
5	sA, sA; A, A; B0, B0	1	1
9	sA, B0; B0, B0	1	1
6, 9	sA, sA; B0, sA	2	3
5, 9		1	
9	B0 tři čáry, sA; B1 tři čáry, sA	1	1
9	sA, B0 tři čáry; sA, B1 tři čáry	2	2
6	B0, A0; B0, A stříška	1	1
3	5 tři čáry – sA, 5 tři čáry – sA; sA, sA	1	1
3, 9	5 tři čáry – sA, 5 tři čáry – sA; sA, sA, 5 tři čáry	1	1
6, 9	sA, V; V, V	3	3
5	A, A; A0, A0; Y, Y	1	1

1	A0, A0; Y, Y	1	1
5	sA, sA; Y, Y	1	1
9	sA, D; sA, V	1	1
9	sA, D0; sA, Y	1	1
9a	sA, D - sA, Y; sA, D	1	1
9	sA, 5 tři čáry – sA, sA; B0, 5 tři čáry – B0, sA	1	1
9, 10	sA, B0 tři čáry; sA, D0 tři čáry, C, B0 dvě čáry	1	1
6	sA, tO; B0, tO	3	3
9	sA, 5 tři čáry; B0, 5 tři čáry	2	2
9	A, gama; B0, gama	3	3
9	B0, A stříška; B0, D; B dvě čáry, B stříška	1	1
9	B0, A0; B0, Y	1	1
9	sA, 5 tři čáry; sA, D0 tři čáry	1	1
11	B0, A stříška; B0, P; B0, tO	1	1
9	B0, A stříška; B0, D; B0, 5 tři čáry	1	1
6, 9	B0, A0; B0, Y; A0, A0; A0, Y; A0, 5	1	1
Celkem			61

Z této tabulky je zřejmé, že v mém excerpovaném materiálu jsem našla celkem 61 dvouručních znaků s variantním tvarem ruky. Výzkum ukázal, že dvouruční znaky artikulující obecně tvarem ruky A nebo měnící se tvarem ruky A, neslyšící respondenti produkovali nejčastěji ve variantních tvarech ruky:

- A, A - A0, A0, kterými artikulovali 7 dvouručních znaků
- sA, sA - A0, A0, kterými artikulovali 4 dvouruční znaky

Dalšími frekventovanými variantními tvary rukou, které se v excerpovaném materiálu objevili vždy ve 3 dvouručních znacích, jsou A, A - sA, sA, tvary rukou sA, sA - B0, sA, tvary rukou sA, V - V, V, tvary rukou sA, tO - B0, tO, tvary rukou A, gama - B0, gama.

Typ znaku 2., kdy se dvouruční znaky artikulované oběma aktivními rukama stejnými tvary rukou mohou, ale nemusejí dotýkat těla, a které mají variantní tvary rukou, jsem v mém excerpovaném materiálu nenalezla.

Varianty systémové a varianty individuální

Během výzkumu jsem se pokusila variantní tvary ruky/rukou rozdělit na varianty systémové a varianty individuální. Výzkum ukázal, že většina variantních tvarů ruky dvouručních znaků jsou variantami systémovými. Varianty, které byly v excerpovaném materiálu hodnoceny jako varianty individuální, jsou v tabulce zvýrazněny kurzívou.

Za variantní tvary ruky, které **není** dle mého názoru možné zahrnout do výzkumu variant volných a vázaných, považují pouze tvary rukou:

- které v celém excerpovaném materiálu tvoří pouze varianty individuální a u žádného jiného znaku se neobjevily na pozici varianty systémové, např. sA – A0, B0 tři čáry - B1 tři čáry
- které v rámci jednoho znaku tvoří jednu variantu systémovou a jednu variantu individuální, např. sA – Y, sA – V a současně **netvoří** u jiného znaku obě varianty systémové.

Za variantní tvary ruky, které **je** dle mého názoru možné zahrnout do výzkumu variant volných a vázaných, považují pouze tvary rukou:

- které v celém excerpovaném materiálu tvoří pouze varianty systémové, př. sA - D
- které tvoří individuální varianty a v mém excerpovaném materiálu se objevily současně jako varianty systémové, resp. pokud se variantní tvar u jednoho znaku objevil na pozici varianty individuální a u jiného znaku se objevil na pozici varianty systémové, A – sA, A – A0
- které v rámci jednoho znaku tvoří jednu variantu systémovou a jednu variantu individuální, např. sA – Y, sA – V a současně **tvoří** u jiného znaku obě varianty systémové, př. A0 - Y

Dělení variantních tvarů ruky na varianty systémové a individuální zde jen naznačuji a pracovně rozdělují. Domnívám se, že tato problematika může být námětem k dalšímu výzkumu.

Tabulka č. 99: Variantní tvary rukou vyskytující se u dvouručních znaků.

Tvary rukou vzájemně tvořící variantu	
A	sA
	A stříška
	A 0
	B0
	Y
sA	A
	A stříška
	V
	C
	B0
	5 tři čáry
	B0 tři čáry
A0	A
	A stříška
	Y
	5
A stříška	A
	sA
	A0
	C
	B dvě čáry
	B stříška
	D
	5 tři čáry
	B0
	P
	tO

Tabulka naznačuje, jakými tvary byly zastoupeny variantní tvary rukou alternující v jednom znaku ze skupiny dvouručních znaků. Variantní tvary ruky sA – A0 se ve znacích neobjevily jako varianty systémové, ale jako varianty individuálním.

S ohledem na artikulační diferenciaci mezi tvary sA na straně jedné a tvary V, B0, 5 tři čáry, B0 tři čáry na straně druhé, mezi tvary A0 na jedné straně a 5 na druhé straně, mezi tvary A stříška na jedné straně a tvary ruky C, B dvě čáry, 5 tři čáry, B0, P, tO na druhé straně, se jeví velmi nepravděpodobné, že by dané tvary byly varianty jednoho fonému.

Naproti tomu v případě tvarů ruky A – sA, A stříška, A0 B0, Y; sA – A, A stříška, C; A0 – A, A tříška, Y; A stříška – A, sA, A0, B stříška, D je artikulační podobnost dosti znatelná. Navíc zde již mohu předeslat, že v mém excerpovaném materiálu nebyl nalezen žádný minimální pár, v němž by na pozici kontrastujících segmentů byly právě tvary (kromě tvar ruky sA - A stříška). Tyto poznatky naznačují, že by se mohlo jednat o **varianty jednoho fonému**, a to varianty, které nejsou v komplementární distribuci: **A – A0, A – sA, A – A stříška, A0 – A stříška, A0 – Y, sA – C.**

Tabulka č. 100: Frekvence typu znaků a míst artikulace znaků ze skupiny dvouručních znaků s variantními tvary rukou.

TYP ZNAKU	TAB	POČET ZNAKŮ
1	brada	1
	levá a pravá strana hrudi	1
	celkem	2
3	neutrální prostor	7
3., 9.	neutrální prostor, palcová hrana ruky	1
5	pravá a levá strana čela	1
	neutrální prostor	12
	celkem	13
5., 9.	hřbet ruky	1
6	hřbet ruky	4
	prostředek hrudi	1
	levá strana hrudi	1
	dlaň	1
	celkem	7
6., 9.	palcová hrana ruky	4
	klouby prstů	1
	špičky prstů	1
	hřbet ruky	3
	dlaň	3
	dlaň nebo malíková hrana ruky	1
	celkem	13
9	palcová hrana ruky, dolní část paže	2
	dlaň	3
	palcová hrana ruky	4
	hřbet ruky	6
	klouby palce a ukazováku nebo dlaň	1

	celkem	16
9a	pravá strana čela nebo nos - palcová hrana ruky	1
11	dlaň	1
	Celkem	61

Výzkum ukázal, že nejfrekventovanějším typem dvouručních znaků s variantním tvarem rukou je **typ 9.: asymetrické znaky**, kdy je pasivní a aktivní ruka v odlišném tvaru ruky, aktivní ruka se při artikulaci dotýká pasivní ruky. V excerpovaném materiálu jsem našla celkem **16 znaků** tohoto typu.

Druhým nejčastějším typem dvouručních znaků s variantním tvarem rukou je typ 5.: **obě ruce jsou aktivní ve stejném tvaru bez kontaktu**. V excerpovaném materiálu jsem našla celkem **13 znaků** tohoto typu.

Vliv tvaru ruky na typu znaku

Variantním tvar rukou některých znaků má za následek také variantní typ rukou. Jedná se o skupinu znaků s jedním variantním tvarem rukou typu **6.** a druhým variantním tvarem rukou typu **9.**, př. variantní tvary rukou A, B0 znaku DŘEVO tvoří znak typu 9. a variantní tvary rukou B0, B0 znaku DŘEVO tvoří znak typu 6. Znaků tohoto typu jsem v excerpovaném materiálu našla celkem **13**.

Dále se jedná o znak VÍNO, při jehož artikulaci jsou aktivní obě ruce (typ 3.) nebo je aktivní jedna ruka artikulována na pasivní ruce (typ 9.)

Pokud variantní formu znaků typu 9. z této skupiny znaků započítám k ostatním znakům, které jsou při artikulaci obou variantních tvarů ruky vždy typu 9., potom se celkový počet znaků nejfrekventovanějšího typu 9. zvýší z 16 znaků na 30 znaků.

Tabulka č. 101: Přehled míst na těle a míst na artikulujících rukou, k jejichž kontaktu dochází při artikulaci znaku.

DEZ	MÍSTA KONTAKTU (TAB)	
	NA TĚLE	NA RUKOU
A, A; A0, A0	prostředek hrudi levá strana hrudi	druhé články prstů
A0, A0; Y, Y	levá a pravá strana hrudi	špička palců

V této tabulce jsou zaznamenána místa kontaktu na těle a na artikulujících rukou v případě dvouručních znaků, kdy jsou aktivní obě ruce ve stejném tvaru a těla se vždy dotýkají (typ 1.) nebo se těla mohou, ale nemusejí dotýkat (typ 2.). Výzkum ukázal, že těla, pouze hrudi, se dotýkají artikulující ruce pouze ve variantním tvaru A, A; A0, A0 druhými články prstů a ve variantním tvaru A0, A0; Y, Y špičkami prstů.

Tabulka č. 102: Přehled typu znaků a míst artikulace znaků ze skupiny dvouručních znaků s variantními tvary ruky.

DEZ	MÍSTA KONTAKTU (TAB)	
	NA LEVÉ nebo	NA PRAVÉ nebo
	PASIVNÍ RUCE	AKTIVNÍ RUCE
A, A; sA, sA	hřbet ruky	druhé články prstů
sA, B stříška; B0, B stříška		špičky prstů
sA, B0 tři čáry; B1, B0 tři čáry		malíková hrana ruky
sA, 5 tři čáry; B0, 5 tři čáry		vnitřní zápěstí
A, gama; B0, gama		špičky všech prstů
sA, sA; B0, sA		špička prsteníku
		klouby prstů
A, A; A0, A0	druhé články prstů	loket
A, B0; A0, B0; B0, B0	druhé články prstů	druhé články prstů
	klouby prstů	dlaň
	špičky prstů	
B0 tři čáry, sA; B1 tři čáry, sA	malíková hrana ruky	hřbet ruky
B0, A stříška; B0, P; B0, tO		špička palce a ukazováku
B0, tO		špička palce
B0, A0; B0, Y		druhé články prstů
		špička ukazováku
B0, A stříška; B0, D; B0, 5 tři čáry		špička všech prstů

B0, A0; B0, A stříška		špička palce	
B0, A0; B0, Y; A0, A0; A0, Y; A0, 5		špička palce	
sA, sA	klouby palce a ukazováku	palcová hrana ruky	
sA, B0 tři čáry; sA, D0 tři čáry, C, B0 dvě čáry	palcová hrana ruky	vnitřní zápěstí	
sA, 5 tři čáry; sA, D0 tři čáry			
sA, B0 tři čáry; sA, B1 tři čáry		malíková hrana ruky	
sA, sA			
sA, V; V, V			
sA, D0; sA, Y			
sA, D - sA, Y; sA, D			
A stříška, A stříška; sA, A stříška			
sA, D; sA, V			palcová hrana ruky - dolní část paže
sA, B0; B0, B0			

V této tabulce jsou zaznamenána místa kontaktu na levé a pravé ruce v případě znaků, kdy jsou aktivní obě ruce ve stejném tvaru, k jejichž vzájemnému kontaktu dochází (typ 3) nebo k jejichž kontaktu může, ale nemusí dojít (typ 4) při artikulaci znaku a místa kontaktu na pasivní a aktivní ruce, v případě znaků symetrických a asymetrických, k jejichž kontaktu dochází (typ 6., 6a, 9, 9a) nebo k jejichž kontaktu může, ale nemusí dojít (typ 8., 11) při artikulaci znaku.

Dochází-li během artikulaci znaku ke změně tvaru ruky, zapisuji místo kontaktu v té chvíli, kdy je artikulující ruka ve tvaru zavřené ruky (A). Př. při artikulaci znaku VYHRÁT se aktivní ruka tvaru 5 tři čáry změní do tvaru sA a malíkovou hranou ruky se dotkne palcové hrany pasivní ruky ve tvar sA. Místa kontaktu zapsaná v tabulce jsou tedy palcová hrana pasivní ruky ve sA a malíková hrana aktivní ruky ve tvaru sA.

Tabulka naznačuje několik zajímavých skutečností, např.:

- je-li znak artikulován tvarem levé nebo pasivní ruky **sA**, tak nejčastějším místem artikulace nebo místem kontaktu je hřbet ruky, palcová hrana ruky,
- je-li znak artikulován tvarem pasivní ruky **B0** nebo **B1 tři čáry**, tak nejčastějším místem artikulace je dlaň, hřbet ruky, malíková hrana ruky nebo palcová hrana ruky,
- je-li místem artikulace (na pasivní ruce) nebo místem kontaktu (na ruce v pohybu) **hřbet ruky**, kontaktuje ho špička prstů, malíková hrana ruky, loket a druhé články prstů,
- je-li místem artikulace (na pasivní ruce) nebo místem kontaktu (na ruce v pohybu) **dlaň**, kontaktují ji špičky prstů (všech, nebo jen ukazováku či palce), hřbet ruky, klouby prstů,
- je-li místem artikulace (na pasivní ruce) nebo místem kontaktu (na ruce v pohybu) **palcová hrana ruky**, kontaktuje ji vnitřní zápěstí nebo malíková hrana ruky.

10. Shrnutí

V následující analytické části podávám přehled výsledků všech výzkumů, které jsem provedla analýzou excerpovaných jednoručních a dvouručních znaků. V přehledu výsledků výzkumu postupuji od přehledu fonémů a alofonů, přes frekvenční zastoupení excerpovaných znaků, frekvenční zastoupení tvarů rukou k artikulačním omezením.

Fonémy

V analytické části zabývající se minimálními páry podávám přehled o minimálních párech, které jsem vytvořila ze skupiny jednoručních a dvouručních znaků bez variantního tvaru ruky/rukou, jejich distinktivním parametrem jsou:

- **tvar ruky/rukou (DEZ)**
- **místo artikulace (TAB)**
- **pohyb (SIG)**
- **uspořádání rukou (HA)**

Tvar ruky/rukou (DEZ)

Výzkum ukázal, že mezi skupinou těchto znaků byly nalezeny 2 minimální páry s kontrastivním parametrem tvaru ruky/rukou (DEZ) typu A a 5 minimálních párů s kontrastivním parametrem tvaru ruky/rukou (DEZ) typu A vs. jakýkoli jiný tvar ruky/rukou kromě typu A

Tabulka č. 103: Distinktivní ruky/rukou (DEZ) znaků tvořící minimální páry.

POČET ZNAKŮ	TVARY RUKOU TVOŘÍCÍ MINIMÁLNÍ PÁRY		FONÉMY
2	A tříška, A stříška	sA, sA	sA, A stříška
	A tříška, A stříška	sA, sA	
1	sA, sA	sA, 5 tři čáry	sA, 5 tři čáry
3	sA, sA	sA, V	sA, V
	sA, sA	sA, V	
	sA, sA	sA, V	
1	sA, sA	sA, D	sA, D

Tvar ruky **sA** se jako kontrastivní parametr vyskytuje ve všech výše popsaných minimálních párech a tvoří kontrast s tvarem ruky **A stříška**, **5 tři čáry**, **V** a **D**. Vzhledem k tomu, že pouhou záměnou tvarů **sA** a **A stříška**, **sA** a **5 tři čáry**, **sA** a **V**, **sA** a **D** dochází ke změně znakové jednotky, domnívám se, že tvary **sA**, **A stříška**, **5 tři čáry**, **V**, **D** je možné považovat za **fonémy**.

Variantní tvary rukou

Porovnání tvarů rukou jednoručních znaků a dvouručních znaků se ukazuje, že všechny variantní tvary rukou vyskytující se mezi jednoručními znaky se objevují také mezi dvouručními znaky. Společnými variantními tvary rukou znaků jednoručních i dvouručních jsou: **A**, **A0**, **sA** a **A stříška**, **P**, **tO**.

Variantní tvary ruky/rukou vyskytujícími se v jednoručních a dvouručních znacích jako varianty systémové jsou:

- **A: sA, A0, A stříška, B0, Y** (tvar ruky **A** kontrastuje s dalšími 2 tvary ruky),
- **sA: A, A stříška, V, C** (tvar ruky **sA** kontrastuje s dalšími 5 tvary ruky),
- **A0: A, A stříška, Y, 5** (tvar **A0** kontrastuje s dalšími 2 tvary ruky),
- **A stříška: A, sA, A0, C, B dvě čáry, B stříška, D, 5 tři čáry, B0, P, tO** (tvar ruky **A stříška** kontrastuje s dalšími 8 tvary ruky).

Aby bylo možné tvary rukou považovat za alofony, resp. za vázané varianty, neboť nejsou v komplementární distribuci, musí splňovat dvě podmínky:

- tvary rukou musejí být artikulačně podobné (o alofonech by mělo tedy být uvažováno pouze ve skupině tvarů zavřené ruky **A**, příp. určitá míra artikulační podobnosti by mohla být viděna mezi tvary **A – A0**, **A – sA**, **A – A stříška**, **A0 – A stříška**, a snad mohla být viděna také mezi tvary **A – B0**, **A – Y**, **sA – C**, **A0 – Y**, **A stříška – B stříška – D**
- tvary rukou nejsou kontrastivním parametrem vyskytujícím se v minimálních párech.

Z přehledu variantních tvarů rukou vyskytujícími se v jednoručních a dvouručních znacích (výše) je zřejmé, že mezi variantními tvary rukou nalezené v mém excerpovaném materiálu je možné nalézt artikulačně podobné tvary rukou, které zároveň nejsou kontrastivními parametry vyskytujícími se v minimálních párech nalezených v této práci (výše). Těmi

mohou být např. tvary rukou **A – A0**, **A – sA**, **A – A stříška**, **A0 – A stříška**, **A0 – Y**, **sA – C**. Domnívám se tedy, že tyto tvary rukou by bylo možné považovat za **alofony**, resp. za **vázané varianty**.

Varianty systémové a varianty individuální

Během výzkumu jsem se pokusila variantní tvary ruky/rukou rozdělit na varianty systémové a varianty individuální. Výzkum ukázal, že většina variantních tvarů ruky dvouručních znaků jsou variantami systémovými. Za varianty individuální je možné považovat pouze některé tvary ruky, a to sA, A0, B0, B0 tři čáry, B1 tři čáry V a Y. Mezi jednoručními znaky jsem individuální varianty nenalezla.

Výzkum ukázal, že existují znaky, jejichž oba variantní tvary rukou jsou v systému jazyka rozšířené a mohly by se tedy považovat za varianty systémové²³. Popřípadě je za systémovou variantu možné považovat jen jeden variantní tvar ruky/rukou, jelikož jak výzkum ukázal druhý variantní tvar ruky/rukou není v systému jazyka obecně používaný a rozšířený, je proto možné ho považovat za variantu individuální²⁴.

V této práci jsem problematiku variant systémových a individuálních a s tím související výzkum systémových variant volných a vázaných jen naznačila. Domnívám se, že tato problematika by mohla být předmětem dalšího samostatného výzkumu.

²³ Např. znak Soud artikulovali neslyšící respondenti dvěma variantními tvary ruky sA, D a sA, V. Ukázalo se, že oba variantní tvary rukou jsou v systému jazyka rozšířené a používané. Hodnotím je proto obě jako varianty systémové.

²⁴ Např. znak KOV/OCEL/ŽELEZO artikulovali neslyšící respondenti dvěma variantními tvary rukou sA, Y nebo sA, D0, výzkum ukázal, že oba variantní tvary rukou je možné považovat za varianty systémové. Např. znak KŮŽE artikulovali neslyšící respondenti třemi variantními tvary rukou A, sA a A0

Frekvenční zastoupení excerpovaných znaků

Tabulka č. 104: Celkový počet jednoručních znaků.

TYP ZNAKU	JEDNORUČNÍ ZNAKY		
	bez variantního tvaru ruky	s variantním tvarem ruky	celkem
1.	23	11	34
2.	46	12	58
3.	13	4	17
Celkem	82	27	109

V mém vyexcerpovaném materiálu se objevilo celkem 109 jednoručních znaků, z nichž jak výzkum ukázal je 82 znaků bez variantního tvaru ruky a 27 s variantním tvarem ruky. Nejvíce frekventovaným typem jsou znaky bez kontaktu na těle (typ 2.), kterých se v excerpovaném materiálu objevilo celkem 58.

Tabulka č. 195: Celkový počet dvouručních znaků.

TYP ZNAKU	DVOURUČNÍ ZNAKY		
	bez variantního tvaru ruky	s variantním tvarem ruky	celkem
1.	5	2	7
2.	1	0	1
3.	15	7	22
4.	10	0	10
5.	46	12	58
6.	15	7	22
6a	1	0	1
7.	14	0	14
8.	2	0	2
9.	39	16	55
9a	3	1	4
10.	2	0	2
11.	1	1	2
3, 9		1	1
5, 9		1	1
6, 9		13	13
Celkem	154	61	215

V mém vyexcerpovaném materiálu se objevilo celkem 215 dvouručních znaků, z nichž jak výzkum ukázal, je 154 znaků bez variantního tvaru ruky a 61 s variantním tvarem ruky. Nejvíce frekventovaným typem jsou znaky, při jejichž artikulaci jsou v pohybu obě ruce ve stejném tvaru a bez kontaktu (typ 5.), kterých se v excerpovaném materiálu objevilo celkem 58, a znaky, při jejichž artikulaci jsou ruce v odlišném tvaru, kterých se v excerpovaném materiálu objevilo celkem 55.

Celkový počet znaků (jednoručních a dvouručních), které jsou obsaženy v mém excerpovaném materiálu, je 324.

Tabulka č. 106: Počet jednoručních znaků měnící tvar zavřené ruky (A) v průběhu artikulace.

DEZ	JEDNORUČNÍ ZNAKY	
	BEZ VARIANTNÍHO TVARU RUKY	S VARIANTNÍM TVAREM RUKY
A0 – tO	1	
D0 – A0	1	
5 tři čáry – sA	16	
sA – 5 tři čáry	1	
D – sA	2	
A, A0; 5 tři čáry - A		1
Celkem	21	1

Z tabulky je zřejmé, že v mém vyexcerpovaném materiálu jsem našla celkem **22 jednoručních znaků měnících tvar zavřené ruky A v průběhu artikulace**. Celkem u 16 znaků dochází při artikulaci znaku ke změně tvaru 5 tři čáry do tvaru sA (5 tři čáry – sA, v tabulce jsou označeny tučně).

Tabulka č. 107: Počet dvouručních znaků měnící tvar zavřené ruky (A) v průběhu artikulace.

DEZ	DVOURUČNÍ ZNAKY	
	BEZ VARIANTNÍHO TVARU RUKY	S VARIANTNÍM TVAREM RUKY
A, A- B0, B0	1	
sA, D - sA, gama	1	
5 tři čáry - A, 5 tři čáry - A	2	
B0, 5 tři čáry - B0, A	2	
5 tři čáry, 5 tři čáry - sA, sA	8	
B0, 5 tři čáry - B0, sA	2	
5 tři čáry – sA; sA, sA		1
5 tři čáry – sA, 5 tři čáry – sA; sA, 5 tři čáry		1
sA, 5 tři čáry – sA, sA; B0, 5 tři čáry – B0, 5 tři čáry		1
sA, D - sA, Y; sA, D		1
Celkem	16	4

Z tabulky je zřejmé, že v mém vyexcerpovaném materiálu jsem našla celkem **20 dvouručních znaků měnících tvar zavřené ruky A v průběhu artikulace**. Celkem u 13 znaků dochází při artikulaci znaku ke změně tvaru 5 tři čáry do tvaru sA (5 tři čáry – sA, v tabulce jsou označeny tučně).

Výzkum ukázal, že nejfrekventovanější změnou tvaru zavřené ruka A, ke které dochází během artikulace znaků jednoručních i dvouručních je změna tvaru 5 tři čáry do tvaru sA.

Frekvenční zastoupení tvarů ruky/rukou

Tabulka. 108: Frekvence tvarů ruky jednoručních znaků bez variantního tvaru ruky a znaků s variantním tvarem ruky.

DEZ	Počet znaků	DEZ	Počet znaků
A	1	A, A0	13
A0	19	A stříška, sA	2
A stříška	34	A stříška, P, tO	1
sA	6	sA, A	9
tA	1		

Výzkum ukázal, že nejfrekventovanějším tvarem jednoručních znaků je tvar ruky **A stříška**, který se v mém excerpovaném materiálu objevil při artikulaci celkem **37 znaků**, a to při artikulaci 34 znaků bez variantního tvaru ruky a 3 znaků s variantním tvarem ruky.

Druhým nejfrekventovanějším tvarem jednoručních znaků je tvar ruky **A0**, který se v mém excerpovaném materiálu objevil při artikulaci celkem 33 znaků, a to při artikulaci **19 znaků** bez variantního tvaru ruky a 13 znaků s variantním tvarem ruky.

Tabulka. 109: Frekvence tvarů pasivní ruky dvouručních znaků bez variantního tvaru ruky a dvouručních znaků s variantním tvarem ruky.

Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky		Dvouruční znaky s variantním tvarem ruky	
DEZ	Počet znaků	DEZ	Počet variantních tvarů ruky
A, A	3	A, A	6
A, B0	1	A, Y	1
A0, A	2	A, 5	1
A0, A0	1	A, gama	1
sA, sA	7	A, B0	1
sA, V	5	A0, A0	4
sA, 5	1	A stříška, A stříška	3
sA, A0	1	sA, sA	8
sA, B0	1	sA, A stříška	1
sA, D	12	sA, B stříška	1

sA, Y	3		sA, B0 tři čáry	2
sA, D0	2		sA, B1 tři čáry	1
A stříška, A stříška	6	6	sA, B0	1
tA, tA	1	1	sA, V	2
			sA, D0	2
			sA, Y	2
			sA, D	1
			sA, B0 tři čáry	1
			sA, D0 tři čáry	2
			sA, tO	1
			sA, 5 tři čáry	2

V tabulce jsou zaznamenané tvary pasivní a tvary a aktivní ruky dvouručních znaků symetrických a asymetrických, během jejichž artikulace se aktivní ruka dotýká pasivní ruky (typ 6., 6a, 9., 9a), aktivní ruka se nedotýká pasivní ruky (typ 7., 10.) nebo se aktivní ruka může, ale nemusí dotýkat pasivní ruky (typ 8., 11.).

Z této tabulky je zřejmé, že nejfrekventovanějším **tvarem pasivní ruky** je tvar **sA**, který se při artikulaci objevil celkem u **59 dvouručních znaků**, a to u 32 dvouručních znaků bez variantního tvaru ruky a u 27 dvouručních znaků s variantním tvarem ruky.

Výzkum ukázal, že mezi nejfrekventovanější tvary ruky patří tvar ruky sA a tvar ruky A stříška. Výsledek mého výzkumu naznačuje zajímavou skutečnost, tím je frekvenční zastoupení těchto tvarů ruky v jiných znakových jazycích. V porovnání s výzkumy např. Amerického znakového jazyka, Britského znakového jazyka, Finského znakového jazyka a Holandského znakového jazyka, ve kterých patří mezi nejfrekventovanější tvary ruky mimo jiné také tvary ruky sA a A stříška (Harder, Schermer, 1986, s. 49), je zajímavým zjištěním, že tyto tvary ruky patří mezi nejfrekventovanější tvary ruky také v Českém znakovém jazyce. Je tedy možné považovat tuto skutečnost za jazykovou univerzálii.

Artikulační omezení

Výzkum ukázal, že ve struktuře jednoručních a dvouručních znaků, které během artikulace kontaktují tělo nebo druhou ruku, se objevují pouze některé konkrétní kombinace parametrů.

Ukázalo se, že při artikulaci **jednoručních znaků se těla dotýká ruka ve tvaru:**

- **A** většinou druhými články prstů,
- **A0** většinou špičkou palce nebo druhými články prstů,
- **A stříška** většinou palcovou hranou ruky nebo druhým článkem ukazováku,
- **sA** palcovou hranou ruky, malíkovou hranou ruky a hřbetem ruky.

Výzkum ukázal, že při artikulaci jednoručních znaků se těla dotýká ruka ve tvaru **A, A0, A stříška** a **sA**, nikdy však ve tvaru **tA**.

Ukázalo se, že při artikulaci **dvouručních znaků se těla dotýkají ruce** ve tvaru:

- **A** druhými články prstů,
- **A0** palcovou hranou rukou, špičkami palců nebo druhými články prstů,
- **sA** vnitřním zápěstím, druhými články prstů nebo palcovou stranou rukou.

Výzkum ukázal, že při artikulaci dvouručních znaků se těla dotýkají pouze ruce ve tvaru **A, A0** a **sA**. Ruce ve tvaru **A stříška** a **tA** se s tělem do kontaktu nikdy nedostávají.

Ukázalo se, že při artikulaci **dvouručních znaků, kdy se ruce vzájemně dotýkají** (obě jsou v pohybu nebo je v pohybu jen jedna ruka), tak:

- dlaně pasivní ruky ve tvaru **B0** (tvar **B0** byl při artikulaci znaků většinou v roli pasivní ruky) se dotýká vždy aktivní ruka ve tvaru **A, sA, A0** nebo **A stříška**,
- palcové hrany levé či pasivní ruky ve tvaru **sA** se dotýká aktivní ruka ve tvaru **sA** i ve tvaru **D0**; hřbetu pasivní ruky ve tvaru **sA** se dotýká aktivní ruka ve tvaru **D**,
- do kontaktu s levou či pasivní rukou ve tvaru **A stříška** dochází pravou či aktivní rukou výhradně ve tvaru **A stříška**,
- do kontaktu s levou či pasivní rukou ve tvaru **A** dochází pravou či aktivní rukou ve tvaru **A** nebo **B0**,
- do kontaktu s levou či pasivní rukou ve tvaru **A0** dochází pravou či aktivní rukou výhradně ve tvaru **A0**.

Výzkum ukázal, že při artikulaci dvouručních znaků je levá či pasivní ruka ve tvaru B0, sA, A stříška, A nebo A0. Např. je-li levá či pasivní ruka ve tvaru A stříška nebo A0, dotýká se jí vždy pravá či aktivní ruka ve stejném tvaru. Tvary rukou tA se při artikulaci nikdy vzájemně nedotýkají.

11. Závěr

V úvodu této práce jsem si stanovila za cíl poskytnout přehled co nejobsáhlejšího seznamu jednoručních a dvouručních znaků, během jejichž artikulace je ruka/ruce ve tvaru zavřené ruky A (A, A0, A stříška, sA, tA), přehled minimálních párů tvořených znaky z excerpovaného materiálu, přehled fonémů, alofonů se zvláštním zaměřením na tvary ruky/rukou a v neposlední řadě frekvenční zastoupení jednotlivých typů znaku, tvarů ruky/rukou, míst artikulace a míst kontaktů.

Jsem si vědoma toho, že výsledky výzkumu mohou být nepřesné. Myslím si, že pro přesnější výsledky výzkumu by bylo potřeba shromáždit větší množství znaků, které jsou artikulované tvarem zavřené ruky A (A, A0, A stříška, sA, tA), popřípadě se při sběru materiálu zaměřit také na další skupinu tvarů ruky (např. tvary ruky s prsty u sebe B) a vyexcerpované znaky elicitovat s větším množstvím neslyšících uživatelů ČZJ. Domnívám se, že tato práce může být podkladem pro další výzkumy zabývající se fonologickou platností/neplatností tvarů ruky a dalších také parametrů (místa artikulace, pohybu, orientace dlaně, orientace prstů, uspořádání rukou a kontaktu).

Shromáždila jsem celkem **109 jednoručních znaků**, z nichž je 82 znaků bez variantního tvaru ruky a 27 s variantním tvarem ruky, a celkem **215 dvouručních znaků**, z nichž je 154 znaků bez variantního tvaru ruky a 61 s variantním tvarem ruky. Celkový počet znaků (jednoručních a dvouručních), které jsou obsaženy v mém excerpovaném materiálu, je tedy **324**.

Nalezla jsem minimální páry, jejichž kontrastivním parametrem jsou tvar ruky/rukou (DEZ), místo artikulace (TAB), pohyb (SIG) a uspořádání rukou (HA). Především jsem se však zaměřila na fonémy tvarů ruky a zjistila jsem, že na základě dvou minimálních párů by za samostatné fonémy u tvarů typu A bylo možné považovat tvary sA x A stříška (k dalším fonémům patří např. sA, 5 tři čáry; sA, V; sA, D).

Mezi dílčí zajímavé výsledky výzkumu patří např.:

- nejfrekventovanějším typem jednoručních znaků jsou znaky bez kontaktu na těle: **typ 2.**, kterých se v excerpovaném materiálu objevilo celkem 58
- nejfrekventovanějším tvarem jednoručních znaků je tvar ruky **A stříška** a **A0**.
- nejfrekventovanějším typem dvouručních znaků jsou znaky, při jejichž artikulaci jsou v pohybu obě ruce ve stejném tvaru a bez kontaktu: **typ 5.**, kterých se v excerpovaném materiálu objevilo celkem 58, a znaky, při jejichž artikulaci jsou ruce v odlišném tvaru, kterých se v excerpovaném materiálu objevilo celkem 55
- nejfrekventovanějším tvarem pasivní ruky a zároveň nejvariantnějším tvarem ruky je tvar **sA**
- nejfrekventovanější změnou tvaru zavřené ruka **A**, ke které dochází během artikulace znaků jednoručních i dvouručních, je změna tvaru **5 tři čáry do tvaru sA**.
- při artikulaci jednoručních znaků se těla dotýká ruka ve tvaru **A, A0, A stříška** a **sA**, nikdy však ve tvaru **tA**
- že při artikulaci dvouručních znaků je levá či pasivní ruka ve tvaru **B0, sA, A stříška, A** nebo **A0**. Např. je-li levá či pasivní ruka ve tvaru **A stříška** nebo **A0**, dotýká se jí vždy pravá či aktivní ruka ve stejném tvaru. Tvary rukou **tA** se při artikulaci nikdy vzájemně nedotýkají.

Jsem si samozřejmě vědoma toho, že se jedná pouze o úvodní poznámky k dané problematice a některé výstupy této práce bude nutno ověřit na rozsáhlejší materiálu, tj. shromáždit větší množství znaků, které jsou artikulované tvarem zavřené ruky **A (A, A0, A stříška, sA, tA)**, popřípadě se při sběru materiálu zaměřit také na další skupinu tvarů ruky (např. tvary ruky s prsty u sebe **B**) a vyexcerpované znaky elicitovat s větším množstvím neslyšících uživatelů ČZJ. Nicméně se domnívám se, že tato práce by snad mohla být podkladem pro další výzkumy zabývající se popisem fonologického systému ČZJ.

Mezi výsledky bakalářské práce by snad také mohlo být řazeno upozornění na některé problematické jevy, s nimiž jsem se při analýze setkala. K nevyřešeným otázkám patří např. klasifikace dvojic znaků, které se liší více než jedním parametrem (např. **ZACHRÁNIT** x **LEKNOUT SE**), nebo polysémnní/nepolysémnní klasifikace znaků se zřejmou významovou souvztažností (**KÁMEN, TVRDÝ**).

12. Seznam použité literatury

Tištěné zdroje:

BATTISON, R.: *Lexical Borrowing in American Sign Language*. Silver Springs Md. : Linstok Press 1978, s. 27.

ČERMÁK, F. *Jazyk a jazykověda*. Praha : Karolinum, 2004, s. 43 – 115.

DUBĚDA, Tomáš. *Jazyky a jejich zvuky: Univerzálie a typologie ve fonetice a fonologii*. Praha : Karolinum, 2005.

HARDER, SCHERMER. A first phonological analysis of handshapes in the Sign Language of the Netherlands (SLN). In B. Tervoort (Ed.), *Signs of life. Proceedings of the 2nd European congress on sign language research*, Amsterdam, 1986, s. 49

HJELMSLEV, L. *O základech teorie jazyka*. Praha : Československá akademie věd, 1972. s. 67, 78

KOŘÍNEK, J. M., ERHART A. *Úvod do fonologie*. India University, Academia, 2000, s. 36.

MACUROVÁ, A.: Jazyk v komunikaci neslyšících (Předběžné poznámky). *Slovo a slovesnost*, roč. 55, 1994, č. 2, s. 121–132.

OKROUHLÍKOVÁ, L. *Notace - zápis českého znakového jazyka*. Praha : Česká komora tlumočnicků znakového jazyka o. s., 2008. ISBN 978-80-87153-25-3.

PALKOVÁ, Z. *Fonetika a fonologie češtiny*. Praha Karolinum : UK. 2004. s. 43 - 238

SANDLER, W. Sign Language Phonology. The University of Haifa. In: Frawley, William, Ed. *The Oxford International Encyclopedia of Linguistics*. 2003, s. 58

TIKOVSKÁ, L.; KUCHAROVÁ, L. Klasifikátory v českém znakovém jazyce. In: *Jazyk neslyšících. Co víme, co nevíme a co bychom měli vědět o českém znakovém jazyce*. Praha : FF UK, 2005, s. 69.

VYSUČEK, P.; MOTEJZÍKOVÁ, J. *Specifické znaky*. Praha : FF UK, Pevnost, 2003.

Prameny:

- Kolektiv autorů. *Online slovník českého znakového jazyka* [online]. Dostupný z WWW: < <http://znaky.zcu.cz/slovník-znakove-jazyky/1>>.
- Kolektiv autorů. *Slovník znakového jazyka terminologie z období těhotenství, porodu a péče o novorozence* [CD-ROM]. Praha : Středisko rané péče Tamtam, Praha, 2005.
- Kolektiv autorů. *Slovník znaků křesťanských pojmů pro neslyšící*. Praha : Naděje, 2001.
- Kolektiv autorů. *Spreadsign* [online]. Dostupný z WWW: < <http://ruce.cz/slovník>>.
- MACUROVÁ, A. Jazyk a hluchota. *Slovo a slovesnost*, 2001, roč. 62, s. 92-104.
- LANGER J. a kol. *Slovník pojmů znakového jazyka pro oblast tělesné výchovy a sportu* [CD-ROM]. Praha : FF UK, 2006.
- OKROUHLÍKOVÁ, L.; ŠŮCHOVÁ, L.; WIESNER. M.; a kol. *Evropské státy v českém znakovém jazyce* [CD-ROM]. Praha : FF UK, 2009.
- POTMĚŠIL, M. a kol. *Všeobecný slovník českého znakového jazyka, A-N*. Praha : Fortuna, 2003.
- POTMĚŠIL, M. a kol. *Všeobecný slovník českého znakového jazyka, O-Ž*. Praha : Fortuna, 2004.
- POTMĚŠIL, Miloň. *Slovník pojmů znakového jazyka pro oblast historie*. Praha : Fortuna, 2005.
- POTMĚŠIL, Miloň. *Slovník pojmů znakového jazyka pro oblast přírodopis: botanika*. Praha : Fortuna, 2005.
- VYSUČEK, P.; MOTEJZÍKOVÁ, J. *Specifické znaky*. Praha : FF UK, Pevnost, 2003.

13. Seznam tabulek, obrázků a příloh

Seznam obrázků:

Obrázek č. 1: Minimální pár v českém znakovém jazyce, lišící se tvarem rukou B a D.

Obrázek č. 2: Tvary rukou zavřené ruky (A)

Obrázek č. 3: Tvary zavřené ruky (A), tvary skrčené ruky (O, C).

Obrázek č. 4: Tvary ruky s prsty od sebe (4, 5, gama). Obrázek č. 5: Místa artikulace na pasivní ruce.

Obrázek č. 5: Tvary ruky s prsty vztyčené ze zavřené dlaně (D, V, P, I, Y, R).

Obrázek č. 6.: Minimální trojice amerického znakového jazyka lišící se místem artikulace

Obrázek č. 7: Tvary ruky A, A0, A stříška, sA, tA.

Obrázek č. 8: Tvary ruky A, A0, A stříška, sA.

Obrázek č. 9: Tvary ruky A, A0, A stříška, sA, tA.

Obrázek č. 10: Tvary ruky A, A0, A stříška, sA, tA.

Seznam tabulek:

Tabulka č. 1: Minimální páry tvořené dvouručními znaky s distinktivním tvarem ruky/rukou

Tabulka č. 2: Minimální páry tvořené dvouručními znaky s distinktivním tvarem ruky/rukou A vs. jiným tvarem ruky/rukou kromě typu A

Tabulka č. 3: Distinktivní tvary ruky/rukou (DEZ) dvouručních znaků tvořící minimální páry

Tabulka č. 4: Minimální páry tvořené jednoručními znaky s distinktivním místem artikulace

Tabulka č. 5: Minimální pár tvořený dvouručními znaky s distinktivním místem artikulace

Tabulka č. 6: Minimální páry tvořené jednoručními znaky s distinktivním pohybem

Tabulka č. 7: Minimální páry tvořené dvouručními znaky s distinktivním pohybem

Tabulka č. 8: Distinktivní pohyb znaků tvořící minimální páry a z toho vyplývající fonémy pohybu

Tabulka č. 9: Minimální páry tvořené dvouručními znaky s distinktivním uspořádáním rukou a kontaktem

Tabulka č. 10: Znaky s variantním tvarem ruky a znaky bez variantního tvaru ruky s distinktivním tvarem ruky sA, D0, Y

- Tabulka č. 11: Jednoruční znak bez variantního tvaru ruky artikulovaný tvarem ruky A.
- Tabulka č. 12: Jednoruční znaky bez variantního tvaru ruky artikulované tvarem ruky A0.
- Tabulka č. 13: Jednoruční znak bez variantního tvaru ruky artikulovaný tvary A0 – tO.
- Tabulka č. 14: Jednoruční znak bez variantního tvaru ruky artikulovaný tvary D0 - A0.
- Tabulka č. 15: Jednoruční znaky bez variantního tvaru ruky artikulované tvarem ruky A stříška
- Tabulka č. 16: Jednoruční znaky bez variantního tvaru ruky artikulované tvarem ruky sA.
- Tabulka č. 17: Jednoruční znaky bez variantního tvaru ruky artikulované tvary D – sA.
- Tabulka č. 18: Jednoruční znaky bez variantního tvaru ruky artikulované tvary 5 tři čáry – sA
- Tabulka č. 19: Jednoruční znaky bez variantního tvaru ruky artikulovaná tvary sA - 5 tři čáry.
- Tabulka č. 20: Jednoruční znak bez variantního tvaru ruky artikulovaný tvarem ruky tA.
- Tabulka č. 21: Frekvence výskytu tvarů rukou znaků ze skupiny jednoručních znaků bez variantního tvaru ruky.
- Tabulka č. 22: Frekvence typu znaků a míst artikulace znaků ze skupiny jednoručních znaků bez variantního tvaru ruky.
- Tabulka č. 23: Přehled míst artikulace na aktivní ruce a míst na těle, které se dostávají do kontaktu.
- Tabulka č. 24: Jednoruční znaky s variantním tvarem ruky A a A0.
- Tabulka č. 25: Jednoruční znaky s variantním tvarem ruky A, A0 a měnicími se tvary 5 tři čáry – A.
- Tabulka č. 26: Jednoruční znaky s variantním tvarem ruky a měnicím se tvarem ruky A, A0, A0 – A
- Tabulka č. 27: Jednoruční znaky s variantním tvarem ruky sA, A stříška.
- Tabulka č. 28: Jednoruční znaky s variantním tvarem ruky A stříška, P, tO.
- Tabulka č. 29: Jednoruční znaky s variantním tvarem ruky sA , A.
- Tabulka č. 30: Frekvence výskytu tvarů rukou znaků ze skupiny jednoručních znaků s variantním tvarem ruky.
- Tabulka č. 31: Variantní tvary rukou vyskytující se u jednoručních znaků.
- Tabulka č. 32: Frekvence typu znaků a míst artikulace znaků ze skupiny jednoručních znaků s variantním tvarem ruky.
- Tabulka č. 33: Přehled míst artikulace na aktivní ruce a míst na těle, které se dostávají do kontaktu.

Tabulka č. 34: Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky artikulované tvary rukou A (resp. A, A)

Tabulka č. 35: Dvouruční znak bez variantního tvaru ruky artikulovaný tvarem aktivní ruky A a tvarem pasivní ruky B0.

Tabulka č. 36: Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky artikulované tvarem pasivní ruky B0 a tvarem aktivní ruky A.

Tabulka č. 37: Dvouruční znak bez variantního tvaru ruky artikulovaný tvary rukou A (resp. A, A) - B0 (resp. B0, B0).

Tabulka č. 38: Dvouruční znak bez variantního tvaru ruky artikulovaný tvary rukou B0, A – B0, B0.

Tabulka č. 39: Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky artikulované tvary rukou 5 tři čáry – A (resp. 5 tři čáry, 5 tři čáry – A, A).

Tabulka č. 40: Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky artikulované tvary rukou B0, 5 tři čáry - B0, A

Tabulka č. 41: Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky artikulované tvary rukou A0 (resp. A0 a A0).

Tabulka č. 42: Tvar pasivní ruky B0, tvar aktivní ruky A0.

Tabulka č. 43: Tvar pasivní ruky B0 tři čáry, tvar aktivní ruky A0.

Tabulka č. 44: Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky artikulované tvary rukou A stříška (resp. A stříška, A stříška).

Tabulka č. 45: Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky artikulované tvarem pasivní ruky B0 a tvarem aktivní ruky A stříška.

Tabulka č. 46: Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky artikulované tvary rukou sA (resp. sA, sA).

Tabulka č. 47: Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky artikulované tvarem pasivní ruky sA a tvarem aktivní ruky V.

Tabulka č. 48: Dvouruční znak bez variantního tvaru ruky artikulované tvarem pasivní ruky sA a tvarem aktivní ruky 5.

Tabulka č. 49: Dvouruční znak bez variantního tvaru ruky artikulované tvarem pasivní ruky sA a tvarem aktivní ruky A0.

Tabulka č. 50: Dvouruční znak bez variantního tvaru ruky artikulovaný tvarem pasivní ruky sA a tvarem aktivní ruky B0.

Tabulka č. 51: Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky artikulované tvarem pasivní ruky sA a tvarem aktivní ruky D.

Tabulka č. 52: Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky artikulované tvarem pasivní ruky sA a tvarem aktivní ruky Y.

Tabulka č. 53: Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky artikulované tvarem pasivní ruky sA a tvarem aktivní ruky D0.

Tabulka č. 54.: Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky artikulované tvarem pasivní ruky B0 a tvarem aktivní ruky sA.

Tabulka č. 55: Dvouruční znaky bez variantního tvaru ruky artikulované tvary rukou 5 tři čáry – sA (resp. 5 tři čáry, 5 tři čáry – sA, sA).

Tabulka č. 56: Dvouruční znaky artikulované tvarem pasivní ruky B0 a změnou tvaru aktivní ruky 5 tři čáry – sA.

Tabulka č. 57: Dvouruční znak bez variantního tvaru ruky artikulovaný tvarem pasivní ruky sA a tvarem aktivní ruky D - gama

Tabulka č. 58: Dvouruční znak bez variantního tvaru ruky artikulovaný tvary rukou tA.

Tabulka č. 59: Frekvence výskytu tvarů rukou znaků ze skupiny dvouručních znaků bez variantního tvaru ruky.

Tabulka č. 60: Frekvence typu znaků a míst artikulace znaků ze skupiny dvouručních znaků bez variantního tvaru ruky.

Tabulka č. 61: Přehled míst na těle a míst na artikulujících rukou, k jejichž kontaktu dochází při artikulaci znaku.

Tabulka č. 52: Přehled míst na levé nebo pasivní ruce a míst na pravé nebo aktivní ruce, k jejichž kontaktu dochází při artikulaci znaku.

Tabulka č. 63: Dvouruční znak s variantními tvary rukou A (resp.: A, A), sA (resp.: sA, sA) a A0 (resp.: A0, A0).

Tabulka č. 64: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou A (resp.: A, A) a sA (resp.: sA, sA).

Tabulka č. 65: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou A (resp.: A, A) a A0 (resp.: A0, A0).

Tabulka č. 66: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou A (resp. A, A), tvary rukou sA (resp. sA, sA) a tvary rukou A (resp. A stříška, A stříška).

Tabulka č. 67: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou A stříška (resp. A stříška, A stříška) a sA, A stříška.

Tabulka č. 68: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou sA (resp. sA, sA) a A0 (resp. A0, A0).

Tabulka č. 69: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou A stříška (resp. A stříška, A stříška) a C (resp. C, C).

Tabulka č. 70: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou A, B0 a B0, B0.

Tabulka č. 71: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou sA, B stříška a B0, B stříška.

Tabulka č. 72: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou sA, B0 tři čáry a B, B0 tři čáry.

Tabulka č. 73: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou sA (resp. sA, sA), B0 (resp. B0, B0) a B1 (resp. B1, B1).

Tabulka č. 74: Dvouruční znak s variantními tvary rukou sA, B0 a B0, B0.

Tabulka č. 75: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou sA (resp. sA, sA) a B0, sA.

Tabulka č. 76: Dvouruční znak s variantními tvary rukou B0 tři čáry, sA; B1 tři čáry, sA.

Tabulka č. 77: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou sA, B0 tři čáry a sA, B1 tři čáry.

Tabulka č. 78: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou B0, A0 a B0, A stříška.

Tabulka č. 79: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou Tabulka č.: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou 5 tři čáry – sA, 5 tři čáry – sA; sA, sA.

Tabulka č. 80: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou 5 tři čáry – sA, 5 tři čáry – sA; sA, 5 tři čáry.

Tabulka č. 81: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou sA, V a V (resp. V, V).

Tabulka č. 82: Dvouruční znak s variantními tvary rukou A (resp. A, A), A0 (resp. A0, A0) a Y (resp. Y, Y).

Tabulka č. 83: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou A0 (resp. A0, A0) a Y (resp. Y, Y).

Tabulka č. 84: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou sA (resp. sA, sA), Y (resp. Y, Y).

Tabulka č. 85: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou sA, D a sA, V.

Tabulka č. 86: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou sA, D0 a sA, Y.

Tabulka č. 87: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou sA, D – sA, Y a sA, D.

Tabulka č. 88: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou sA, 5 tři čáry – sA, sA; B0, 5 tři čáry – B0, 5 tři čáry.

Tabulka č. 89: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou, B0 tři čáry a C, B0 dvě čáry.

Tabulka č. 90: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou sA, tO a B0, tO.

Tabulka č. 91: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou A stříška, 5 tři čáry a B0, 5 tři čáry.

Tabulka č. 92: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou sA, gama a B0, gama.

Tabulka č. 93: Dvouruční znak s variantními tvary rukou B0, A0 a B0, Y.

Tabulka č. 94: Dvouruční znak s variantními tvary rukou sA, 5 tři čáry a sA, D0 tři čáry.

Tabulka č. 95: Dvouruční znak s variantními tvary rukou B0, sA ; B0, P a B0, tO.

Tabulka č. 96: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou B0, A stříška; B0, D a B dvě čáry, B stříška.

Tabulka č. 97: Dvouruční znaky s variantními tvary rukou A, Y; A0, Y, B0, Y.

Tabulka č. 98: Frekvence výskytu tvarů rukou znaků ze skupiny dvouručních znaků s variantním tvarem ruky.

Tabulka č. 99: Variantní tvary rukou vyskytující se u dvouručních znaků.

Tabulka č. 100: Frekvence typu znaků a míst artikulace znaků ze skupiny dvouručních znaků s variantními tvary rukou.

Tabulka č. 101: Přehled míst na těle a míst na artikulujících rukou, k jejichž kontaktu dochází při artikulaci znaku.

Tabulka č. 102: Přehled typu znaků a míst artikulace znaků ze skupiny dvouručních znaků s variantními tvary ruky.

Tabulka č. 103: Distinktivní ruky/rukou (DEZ) znaků tvořící minimální páry.

Tabulka č. 104: Celkový počet jednoručních znaků.

Tabulka č. 105: Celkový počet dvouručních znaků.

Tabulka č. 106: Počet jednoručních znaků měnící tvar zavřené ruky (A) v průběhu artikulace.

Seznam příloh:

Příloha č. 1: Video ukázky excerpovaných znaků